ARGEȘ

Revistă de cultură fondată în 1966 ● Serie nouă
■ Anul XXIV (LVIII) ■ Nr. 11 (509) ■ Noiembrie 2024 ■ 5 lei ■

Editori:
Consiliul Local Pitești
Primăria Municipiului Pitești
Centrul Cultural Pitești

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

VASILE DICO - *Pieta*, corten, 190x280x40 cm

O carte în dezbatere:

MIRCEA FLONTA. Filosofia într-o lume pragmatică. Şase convorbiri cu Leonid Dragomir

p. 14-18

Ninel Ganea

Dialectica vieţii moderne

Într-o carte şi un film cult al anilor '90, "Trainspotting", conformismul burghez avea parte de o condamnare aplicată fără vreo urmă de compasiune. „Alege viaţa. Alege o slujbă. Alege o carieră. Alege o familie. Alege un televizor al naibii de mare (...) Dar de ce aş vrea să fac aşa ceva?"

Întrebarea lovea în plin ticurile şi prejudecăţile clasei de mijloc. O generaţie imatură, stimulată artificial de fiorul revoluţiei culturale, sexuale şi politice, nu putea găsi vreun reproş acelui rechizitoriu. Dar nu era ceva nemaipomenit. De mai bine de un secol, înainte chiar de explozia afluentă a modernităţii, scriitorii şi artiştii, oricare le-ar fi fost opţiunile politice, îl luaseră la ţintă pe burghez. „E meschin, urât, hoţ, obtuz (...) e parvenitul lui Balzac, pramatia lui Stendhal, filistinul lui Marx", rezuma acuzele Francois Furet în „Trecutul unei iluzii". Şi lucrurile au continuat, până astăzi, în aceeaşi direcţie.

Plictiseala, lipsa de imaginaţie, praful gros aşternut peste viaţa clasei de mijloc stârneau iritarea firilor rebele. Respectabilitatea, de suprafaţă sau nu, constituia contrastul suprem la decadenţa boemei. Iar de la stânga la dreapta toată lumea cultivată era înspăimântată de rutina aberantă a vieţii moderne. „O gloată curgea pe Podul Londrei. Atâţia,/ Că n-aş fi crezut că moartea secerase-atâţia" (T. S. Eliot, „Tărâmul pustiit"). Triumful democratic al maselor, egalitarismul obsesiv, evaporarea distincţiilor, prăbuşirea civilizaţiei occidentale sub presiunea gloatelor înspăimântau naturile conservatoare, altfel suspicioase la alternativele subculturii.

Singurele voci ridicate în apărarea burgheziei şi a modernilor proveneau din rândurile unor economişti liberali sau al unor istorici Whig, dar impactul lor era nesemnificativ, în comparaţie cu şarjele artistice mult mai reuşit.

În imaginarul public, lucrurile au funcţionat multă vreme pe o structură dialectică, convenţiilor terne ale vieţii burgheze fiindu-le opus romantismul, în nenumăratele sale reîncarnări şi versiuni. În faţa oamenilor comuni se ridică omul revoltat, care sparge convenţiile, înfruntă prejudecăţile, „şochează burghezul", trăieşte clipa dincolo de calculele meschine, caută necunoscutul, Absolutul, plăcerile joase, plăcerile înalte, ş.a.m.d. Figura sa era şi este omniprezenţa în literatură, în cultura pop, în reclame şi reprezintă, în bună măsură, modelul de înflorire umană al (post)modernităţii.

Noul burghez-decadent îşi trăieşte, de regulă, momentele de glorie la sfârşitul săptămânii, când îşi redescoperă sinele său cel mai profund sub influenţa alcoolului şi, uneori, a drogurilor uşoare. Dacă nu, are oricum la îndemână bagheta magică a telecomenzii sau lumea virtuală a reţelelor sociale.

Opoziţia „genetică" dintre cele două tipuri umane a fost descrisă, printre alţii, de Ezra Pound: „Civilizaţia modernă a dat naştere unei rase de oameni cu mintea unor iepuri, iar noi, cei care suntem urmaşii vrăjitorilor şi al practicanţilor voodoo, noi, artiştii, care am fost atât de dispreţuiţi, suntem pe cale să preluăm controlul".

Dincolo de fanteziile lui Pound, asaltul susţinut asupra omului comun a produs, în cele din urmă, fisuri ireparabile în acea imagine, iar astăzi nu sunt foarte mulţi cei care şi-ar mai contura identitatea în termenii respectabilităţii burgheze.

O mare parte din idealurile boemei, evazionismul, de pildă, a fost integrat în rutina „vieţii de familie". Prea puţini mai au curajul de a se defini ca fiind „cumsecade", „cuminţi" sau măcar „mainstream", fiecare tânjind după o fărâmă de nebunie, de celebritate, măcar 15 minute, dacă e să-i dăm crezare lui Andy Warhol. Splendoarea calpă a noului context narativ (Holywood + MTV) a alimentat frustrările şi resentimentele oamenilor de la mijloc, sufocaţi de reguli neinteligibile şi de plictisul insuportabil al modernităţii. Evazionismul lor ia de cele mai multe ori forma unor evadări în paradisul artificial al filmelor sau în escapadele sexuale, singurele remedii la îndemână împotriva tiraniei mecaniciste. Noul burghez-decadent îşi trăieşte, de regulă, momentele de glorie la sfârşitul săptămânii, când îşi redescoperă sinele său cel mai profund sub influenţa alcoolului şi, uneori, a drogurilor uşoare. Dacă nu, are oricum la îndemână bagheta magică a telecomenzii sau lumea virtuală a reţelelor sociale. După care urmează duminica („fiecare zi e ca o duminică/ fiecare zi e tăcută şi gri" cânta o formaţie britanică celebră prin anii '80), când depresia incontrolabilă a nostalgiei Paradisului se instaurează total, pentru ca la final să urmeze eterna reîntoarcere în uniformitate.

Motto-ul „munceşte din greu/distrează-te la greu" rezumă perspectiva celor tot mai mulţi, care vor să ia ce e mai apetisant din cele două lumi (în esenţă, securitatea financiară şi „eliberarea de constrângeri"). Sinteza dialectică între cele două filozofii e practic o suprapunere a celor două figuri emblematice ale Genevei şi practic ale Occidentului: Rousseau şi Calvin. Pe de o parte, nonconformism şi nihilism, de cealaltă parte, reguli arbitrare, epurate de orice context istoric sau cultural.

Experimentul antropologic sună, în aparenţă, bine dar, în realitate, produce personalităţi schizoide, rupte între lumi care nu reuşesc şi nu au cum să capete sens, pentru că ambele filozofii reprezintă, în fapt, nişte simulacre de viaţă reală, bazate pe presupoziţii statice, false despre natura umană. Mai mult, sinele este secţionat între roluri distincte, fără vreo legătură între ele. Serviciul, casa, prietenii, toate presupun o altă raportare individuală, iar ceea ce lipseşte este o unitate care să dea sens tuturor acestor interpretări şi vieţii, după cum a intuit Alasdair MacIntyre.

Nu există cale de mijloc aici şi nici vreo şansă de salvare cu două antropologii la fel de găunoase. Mariajul lor nu aduce flexibilitate, ci doar o incoerenţă teribilă cu repercusiuni dureroase în plan personal. În faţa acestei alternative, singura posibilitate care îi mai trezeşte atenţia intelectualului dezabuzat este nihilismul destructiv, indiferent de variantele sale. „Cred că ar fi bine să mor, pentru că moartea ar fi un tărâm curăţat de oameni", spunea D.H. Lawrence.

Odată ce intri în dialectica vieţii moderne, opţiunile devin din ce în ce mai sumbre.

Calinic Argeșeanul

Din frumuseţea lumii văzute

Preţuirea omului: bineţe dată lui Dumnezeu

Oricât ne-am întreba şi mira, adevărul vine ca un nor de lumină să ne învăluie fiinţa în păşire. S-ar părea că Pământul, aşternutul picioarelor lui Dumnezeu, a fost prea întinat de spurcăciunile de zi cu zi, iar picioarele lui Dumnezeu întârzie să mai păşească pe pământ. Spurcăciunea a întinat totul. Este prea mult, a zis Dumnezeu întru Sine!

Să realizezi că exişti este primul pas potrivit pentru un drum care se anunţă acătării.

De cele mai multe ori, mi-am pus în minte şi-n inimă să nu supăr pe nimeni. Am fost extrem de înciudat pe mine însumi că n-am reuşit totdeauna să-mi păstrez o stare de totală stăpânire de sine.

Noi ne plângem totdeauna că nu primim răspuns la bună ziua pe care nu o dăm!

Presa, această formidabilă locomotivă a gândirii universale, este modul de expresie al umanităţii care se reînnoieşte total, este gândirea umană care leapădă o formă şi îmbracă alta, este totala şi definitiva schimbare a pielii şarpelui simbolic, care, de la Adam încoace, reprezintă inteligenţa.

Doar ce este zidit din iubire de Dumnezeu nu este deşertăciune a deşertăciunilor.

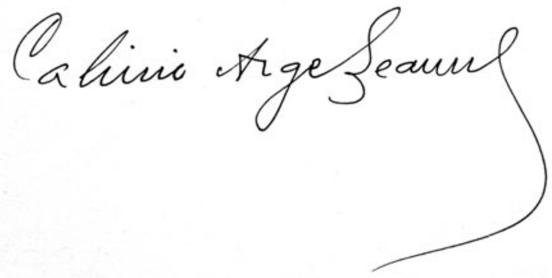
Este prea nobil, desigur, să scrii injuriile pe nisip, iar binefacerile pe marmură. Aceasta impune să ai o nobleţe înnăscută, şi nu fabricată la comandă. Am întâlnit în viaţa mea astfel de oameni, pe care i-am numit îngeri. Numai că sunt tare puţini!

Aici sunt din capul locului chemări speciale, chemări spre lucrări speciale. Dumnezeu, după cum se spune în referatul biblic, a făcut pe om şi toate le-a făcut bune, pentru că Dumnezeu nu poate face un lucru decât bun. Toată lumea este chemată la cunoştinţa adevărului.

Până la urmă, oricât am fi de orgolioşi, avem nevoie în viaţă să fim ajutaţi de cei din jurul nostru, mai ales de prietenii de inimă.

Cine nu a păţit pozne în spaţiul prieteniei se poate numi cu adevărat fericit.

Rugăciune stăruitoare trebuie făcută şi pentru a ne izbăvi de vrăjmaşii cei văzuţi şi nevăzuţi, fără să-i condamnăm sau să-i judecăm întru ceva.

Gheorghe Grigurcu

„Paradisul nu are amintiri”

■ Scriptor. Firește fiecare lucru se cuvine efectuat la timpul său, însă nu o dată e mai dificil să stabilești acest moment decât să duci la bun sfârșit lucrul în cauză.

■ La un local: „Duduia X? Plicticoasă ca o zi de duminică”.

■ „A merge în direcția unui vis”, cum îndemna recent un autor, înseamnă în fapt a sta pe loc. Visul e activ în sine, indiferent de realizarea ori irealizarea sa, ambele fiind ipostaze ale realului, așadar de natură diferită.

■ „Din ce în ce mai greu de purtat acest trup infirm. N-ar trebui să mă mir. Nu e decât o infirmitate în plus, cea care mă face astăzi să sufăr psihic, fizic. De fapt, oare nu ne-am *născut infirmi*? Orbi, suntem orbi la Lumină, surzi la Cuvânt. Pe deasupra, îmi zic, n-avem darul ubicuității, omniprezenței, nu putem concepe infinitul mic, infinitul mare, universul, nici finit, nici infinit. Și câte altele” (Eugène Ionesco).

■ Faci uneori în pagina jurnalului de față însemnări „în genere”, dar, revăzându-le, îți dai seama că ele se pliază pe o anume persoană, că au în vedere un profil al acesteia. Particularul străpunge ambalajul fragil al generalității aidoma unui obiect dinăuntrul său cu iregularități, atunci când îl strângi în mână.

■ A.E.: „Senectutea asemenea unei parașute care nu se deschide”.

■ Moartea cum un titlu de noblețe dobândit de ființa umană. Moartea, zice Malraux, schimbând viața în Destin.

■ Prietenia: o egalitate. Amiciția: o aproximare.

■ A.E.: „Nu o dată ceea ce e împlinit ți se pare neîmplinit. Caritabil, împlinitul se solidarizează cu neîmplinitul”.

■ X îi reproșează lui Y ceea ce s-ar cuveni în primul rând să-și reproșeze sie însuși. E în cunoștință de cauză.

■ „Mi-am amintit, pe rând, toate desenele și tablourile în care mereu am pictat subiecte halucinante, cu ochi, cu teribila obsesie a suprimării vederii. Lucrurile care mi s-au întâmplat și care mi se întâmplă sunt dinainte anunțate în toate desenele, tablourile sau obiectele mele. Nu sunt decât două soluții: sau vrăjitorie (inconștientă), sau predicție. Nu are mare importanță, căci este iremediabil” (Victor Brauner). Artistul avea simțământul că accidentul în urma căruia a rămas fără un ochi fusese astfel anunțat.

■ A.E.: „Lecția vieții? Unii se văd în situația de a și-o însuși până la finele vieții, alții niciodată. Fericiți chiulangii”.

■ Duios cu Celălalt, agresiv cu sine însuși.

■ „Literatura e calea cea mai simplă pentru a ignora viața” (Fernando Pessoa).

■ Se întâmplă ca lucrurile să te caute ele pe tine. Te gândești la o carte, nu mai știi unde ai pus-o, dar în câteva clipe, aparent întâmplător, ea îți atrage privirea spre locul în care se află, între multe altele.

■ Senectute. Devii tot mai sensibil înainte de a părăsi această lume, ca și cum s-ar impune să-i achiți o datorie care se majorează necontenit.

■ Nu poți fi capabil de milă dacă n-ai cunoscut durerea. Dumnezeu însuși se pare că nu face excepție.

■ „Una din principalele cauze ale limitării intelectualilor noștri e goana după modernitate, stăruința de-a afla sau măcar de-a avea idee despre ce s-a scris în ultima vreme: «De n-aș rata ceva». Iar în fiecare domeniu se scriu munți de cărți. Și toate, dacă ne luăm după ușurința cu care sunt pomenite în conversație, sunt accesibile. Despre orice ai vorbi: «Dar pe Celpanov, Kuhn, Breding i-ați citit? Dacă nu i-ați citit nu vorbiți»” (Tolstoi).

■ „Conopida nu e altceva decât o varză cu studii superioare” (Mark Twain).

■ Viața ce-o parcelezi pe bucăți dintr-un întreg ipotetic din care cauți să obții tot mai mult. Bulimia mai curând inconștientă a vieții în fața acestui întreg misterios.

■ Senectute. Audiția muzicală s-a terminat. Se percep doar zgomote.

■ „Coajă. Omul exterior, cel al coajei, este social. Ah, dacă s-ar răspândi un mediu comun, un mediu în care s-ar dizolva cojile, în care ar rămâne doar, înotând, oamenii lăuntrici? O ambianță de miruire, o mare obștească în care toți ar pluti deopotrivă, și care, dezbrăcându-i de cojile lor, le-ar uni într-o comuniune veritabilă. (...) Este mila creștină produsă de focul credinței, care ne-ar face pe toți noi și unanimi” (Unamuno).

■ A.E.: „Dacă suntem creați «după chipul și asemănarea lui Dumnezeu», în clipa când izbutești a-ți realiza emoțional ființa lăuntrică nu te afli oare mai aproape de El decât de tine însuți cel curent, atât de compozit, dacă nu de-a dreptul păcătos? Ierte-mi-se cutezanța prezumției.”

■ E binevenită poezia efectuată grație economiei verbale. Iar dacă operează cu o abundență de cuvinte, se cuvine a oferi spectrul concentrării.

■ Dostoievski și Amiel s-au născut și au murit în aceiași ani.

■ Scriptor. A scrie înseamnă a sacrifica viața precum în vechile ritualuri sacre.

■ Drum de vis, într-o zi de toamnă însorită, prin Carpații Apuseni. Ceea ce privești pentru prima oară îți inspiră un soi de amintiri spontane. Câteva clipe datorită cărora te afli într-un prezent care, sub ochii tăi, devine propria-i fantasmă fugitivă...

■ O tristețe care nu se divulgă, acoperită de o stare confuză, prelungită. O tristețe prudentă.

■ „Timp de zeci de ani oamenii de știință au studiat animalele care trăiesc în apropierea centralei nucleare de la Cernobîl, pentru a vedea cum le-a afectat sănătatea și evoluția nivelul crescut de radiații. Un nou studiu a analizat ADN-ul a 302 de câini și i-a comparat cu cele ale altor animale care trăiesc la 20 km. distanță și a găsit diferențe remarcabile în genomul acestora. Cercetătorii au ajuns la concluzia că patrupezii din zona Cernobîl evoluează mai repede. Acest studiu este un prim pas în demonstrarea ipotezei că expunerea la radiații duce la o evoluție mai rapidă” (*Click*, 2023).

■ Efectul descalificant al unor întârzieri la care ai recurs. Deseori nu-ți oferă decât caricatura obiectului pe care-l dorești. Revanșa timpului desconsiderat.

■ Scurtă vizită la Salonta, loc al meu de suflet în anii '70, când eram proaspăt șofer. Ardoarea de atunci aidoma unui obiect care mi-a căzut din buzunar pe o stradă a sa și pe care îl caut fără a-l mai putea găsi...

■ Până și o extincție putând germina înduioșător aidoma unei semințe.

■ „Picturile lui Picasso sunt îngrozitoare, cele ale lui Dali sunt de o urâțenie înspăimântătoare, (...) Dacă mișcările violente reușesc să elibereze o ființă dintr-o plictiseală profundă, aceasta se întâmplă pentru că mișcările ne fac să ajungem, prin cine știe ce eroare obscură, la o urâțenie oribilă care dă roade. (...) Cât despre urâțenia de netăgăduit, aceasta este detestabilă, la fel ca și unele frumuseți: frumusețea care nu ascunde nimic, care nu este masca unei obrăznicii pierdute, care nu se dezminte niciodată și stă mereu în poziție de drepți ca un laș” (Georges Bataille).

■ Poet. Cuvinte încă liliale pentru simțiri agonice.

■ Senectute. Sub tensiunea finalului ce nu va întârzia, viața se dilată paradoxal în momente care par enorme. Relativizarea dimensiunilor minime înspăimântate.

■ „Ciudata manie de a vedea dublura oricărui lucru: a trupului – inima, a trecutului – amintirea, a operei de artă – aprecierea, a ta însuți – copilul... Astfel primii termeni ți-ar părea fără valoare, fără rost. Și cei de-ai doilea, atunci? Și de ce totul este imperfect? sau de ce «lucrurile se văd abia a doua oară»?” (Cesare Pavese).

■ Necunoscutul: o mediere enigmatică între tine și lume.

■ Cu cât citești de mai multe ori un text poetic de bună condiție, cu atât ai șansa de a-i descoperi relații noi, tot mai fragile, dar și un plan mai înalt până la acea plutire deasupra sensului ca atare, regal intuitiv, dar al autorului făcut lumii.

■ „Când există un zâmbet, o cauză nu e încă pierdută” (Shakespeare).

■ Mă întreabă un tânăr jurnalist: „Ce reguli s-ar cuveni aplicate în comportamentul față de un ins care și-a probat lipsa de caracter?” Răspund: una singură și suficientă. Să nu uiți că ai de-a face cu un ins lipsit de caracter.

■ Paradisul nu are amintiri fiind un mirabil prezent continuu. Amintirile pozitive au un Paradis care este însuși sufletul lor intemporal.

■ Penumbrele: șoapte ale umbrei.

■ „Anul acesta **Micul prinț** a împlinit 80 de ani, povestirea lui Antoine de Saint-Exupéry fiind lucrarea cea mai tradusă din lume după Biblie și Coran. Acest top poate fi interpretat și ca o concluzie, de vreme ce «Adulții nu înțeleg niciodată nimic singuri și este obositor pentru copii să le dea mereu și mereu explicații»” (*Dilema veche*, 2023).

■ A.E.: „Invidia: o admirație perversă. Admirația: o invidie învinsă.”

■ Răul, afirma cineva, e mai ușor de narat decât binele. De bună seamă pentru că prin comunicarea sa ne îngăduie o posibilă supapă a eliberării.

■ Imaginea morții, terifiantă nu pentru că vei întrerupe viața ta actuală în întreaga-i concretețe covârșitoare până în cele mai mici detalii, ci pentru că s-ar putea să nu mai ai amintiri. Cum să renunți, Doamne, la amintiri? Cum te-ai mai putea recunoaște pe tine? Și cum ai putea fi damnat ori mântuit suprimându-ți lăuntrica identitate?

■ Mai curând un Purgatoriu, viața îți transmite nu o dată semnale explicit infernale ori paradiziace spre a te încuraja.

■ „În timp ce în Franța dezbaterile asupra pensiilor înfierbântă întreaga societate, Institutul Național de Statistică a publicat un studiu potrivit căruia țara are 30.000 de centenari, situându-se astfel pe primul loc în Europa la acest capitol. Nu cred că asta ar trebui să mire pe cineva, căci cine n-ar vrea să trăiască 100 de ani în Franța?” (*Dilema veche*, 2023).

■ Un vis profund nu are timp. Un atare vis rimează cu eternitatea.

■ Pentru a-și atinge țelul, înțelegerea în adânc a lucrurilor se cuvine a fi întrucâtva imaginativă, a devansa realul presupunându-i toanele și, evident, având mirajul propriei sale libertăți.

■ Scriind poezie, caută să pui punctul puțin înainte de a-l pune poezia. Păstrează dintr-însa o marjă a posibilei continuități.

■ Azi dimineață am observat ceva amuzant. O pată de cerneală de pe cearșaf a devenit prilej de joacă pentru una din pisicile noastre. Crezând că este un obiect, aceasta s-a străduit s-o apuce cu ghearele de repetate ori, nedumerită de eșec.

■ „Preotul socialist, revoltat, libertin mai ales. -Am un comision pentru dumneavoastră, mi se spusese. E un preot care vrea să vă vadă. Vine, nu mă găsește, stă de vorbă cu servitoarea căreia îi spune «puicuțo», se încălzește la cuptorul din bucătărie și vine iar a doua zi. –Oh! îl cunosc din auzite, spune slujnica. Le face curte tuturor fetelor. E foarte îndrăgit de oameni. Se întoarce a doua zi, așadar, călare pe bicicletă. Ia mâna pe care i-o întind și, numaidecât, îmi este superior” (Jules Renard).

■ A.E.: „Atenție! Numere de revistă prea voluminoase, încărcate de prea multe nume, aidoma unui cor în care vocile individuale nu se mai pot distinge. Nu ne pot bucura autorii coriști”.

■ Afișând o familiaritate cu Neantul, ironia nu e nițel demagogică?

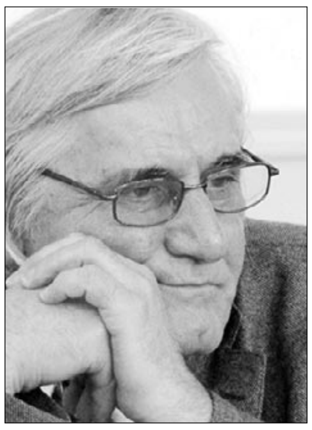
■ „Poetul nu trebuie să ne traducă o culoare, ci să ne facă să visăm acea culoare” (Gaston Bachelard).

■ Pentru un introvertit tinerețea e așteptarea de-a fi ceea ce ar putea deveni, iar senectutea simțământul de-a fi ceea ce este. Pentru un extravertit tinerețea e simțământul de-a fi ceea ce este, iar senectutea așteptarea a ceea ce ar mai putea deveni. Infatuarea mohorâtă a unor vârstnici de acest al doilea tip.

■ Senectute. Memoria ni se desparte de numele proprii, uneori și de cele comune, aidoma arborilor autumnali de frunzele galbene. Ființele, lucrurile, faptele, emoțiile continuă – câtă vreme totuși? – să ruleze oarecum satisfăcător precum un film mut.

Cu cât citești de mai multe ori un text poetic de bună condiție, cu atât ai șansa de a-i descoperi relații noi, tot mai fragile, dar și un plan mai înalt până la acea plutire deasupra sensului ca atare, regal intuitiv, dar al autorului făcut lumii.

Nicolae Oprea

Cu experiența acumulată după trei decenii de publicist comentator cu dezvăluiri neobișnuite, autorul de acum al unui veritabil studiu de caz cu tema *Vladimir Streinu* găsește numeroase informații inedite sau corectează erori bio-bibliografice, unele aberante, apelând la diverse surse primare.

Cronica literară

Istoria unui destin literar: Vladimir Streinu

După mai mulți ani de la amânarea motivată a tezei doctorale despre modernitatea lui Vladimir Streinu, Jean Dumitrașcu revine la pasiunea pentru viața și opera criticului literar, dublat de poet, care s-a născut cu mai bine de șase decenii în urmă în aceeași comună, Teiu, din județul Argeș. Titlul cărții, *Contribuții la viața și opera lui Vladimir Streinu* (Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2024), ilustrează modestia structurală a criticului și istoricului literar de astăzi. Iar încadrarea generică, *Clasicii noștri*, trimite la titlul celui de-al doilea volum de critică literară din 1943 al lui Streinu, după ce debutase în 1938 cu volumul simplu intitulat *Pagini de critică literară*. Revenirea lui Dumitrașcu la subiectul preferat a fost prilejuită de propunerea generoasă a lui Mihai Stan, conducătorul revistei *Litere* (și al Editurii Bibliotheca) de a susține o rubrică permanentă sub acest generic, focalizată pe bio-bibliografia lui Vladimir Streinu. Cu un plan de cercetare ticluit metodic, Jean Dumitrașcu studiază în planuri corespondente evoluția „gândirii poetice", a „gândirii critice" cu suport teoretic și a „atitudinii etice" în vremuri de restriște: „vicisitudinile istoriei în care i-a fost dat să trăiască". Și subliniază tripla înzestrare a tânărului Streinu, de poet, critic literar și traducător, debutând simultan în aceste genuri. Dacă grupajul de poeme *Viața subterană* va apărea, fatalmente, abia în postumitate, cu titlul schimbat în *Ritm imanent*, în același an cu volumul *Clasicii noștri* a publicat traducerea tragediei lui Corneille *Horațiu*. La apariția culegerii postume de poeme, Nicolae Manolescu remarca în cronica din *Contemporanul*: „Lectura în volum a poeziilor ne arată mai limpede atât unitatea de inspirație, de motive, cât și evoluția limbajului liric al lui Vladimir Streinu."

Cu experiența acumulată după trei decenii de publicist comentator cu dezvăluiri neobișnuite, autorul de acum al unui veritabil studiu de caz cu tema *Vladimir Streinu* găsește numeroase informații inedite sau corectează erori bio-bibliografice, unele aberante, apelând la diverse surse primare. Mai întâi actualizează data nașterii criticului după adoptarea Calendarului gregorian din 1919 (neconvingător) și, mai cu seamă, clarifică *Alegerea pseudonimului* într-un capitol astfel intitulat. Nu înstrăinarea de familie a fost motivul (invocat de comentatori), ci avântul revoluționar din momentul când îl urmează pe fratele mai mare pe frontul primului război mondial, fără a fi admis din cauza vârstei fragede. Pseudonimul era prefigurat într-o scrisoare către Cezar Petrescu, publicată mai târziu de un istoric literar, semnată Vladimirovyci (cu probabilă trimitere la Maiakovski). Biograful consătean admite conclusiv că s-a înstrăinat, de fapt, de locul natal, părăsindu-l definitiv atunci când tatăl său Șerban Iordache a fost arestat și torturat, ca moșier și dușman al regimului comunist. Nicolae Iordache a debutat, astfel, în 1921 cu pseudonimul consacrat. Apoi, cu simțul său detectivistic, Jean Dumitrașcu descoperă o serie de ediții-pirat din opera criticului admirat, care se înmulțesc după '89, despre care fiica acestuia nu auzise nicicum. De altfel, Ileana Iordache-Streinu devine colaboratoare la cartea lui Dumitrașcu, prin mărturisirile sale scrise, dar și direct comunicate autorului, prin interviul care încheie volumul recent: *„Am fost în umbra lui, pe lângă el, pe lângă cărțile lui"*. În capitolul *Noi date biografice la Vladimir Streinu* sunt corectate cu aplomb polemic și alte „inexactități" ale exegeților antecesori, amintiți în diverse contexte.

Insistând să reconstituie în detaliu anii formării și afirmării poetului și criticului literar, Jean Dumitrașcu urmărește evoluția raporturilor literare dintre Lovinescu și Streinu în atmosfera colocvială a Cenaclului *Sburătorul*. Paginile cercetării sunt înțesate cu citate ilustrative despre relația dintre „magistru" și „discipol", din 1920 începând, culese din *Memoriile* antume lovinesciene și *Agendele „Sburătorul"*, publicate mai târziu de Monica Lovinescu. Este reînviată expresiv perioada anilor 1925-1943 (anul morții criticului fondator), adăugându-se firesc și opinia favorabilă din *Istoria literaturii contemporane, 1900-1937*. De reținut părerea lui E. Lovinescu din *Memorii* despre ucenicul sburătorist, desprinsă dintr-un citat prelung: „Vladimir Streinu a venit din epoca ‹poetică› a *Sburătorului*, epoca de aur a inspiraților popoșiți zilnic în biroul meu pentru a se legăna cu valurile versurilor și în beția comentariilor (...) Entuziasmul său poetic, urmat de criticism, se exercită astăzi mai mult asupra altora, într-un spirit judicios, din care nu e exclusă prezumția tonului superior și a zâmbetului condescendent." Semnificativ este și detaliul dezvoltat de biograful contemporan despre participarea alternativă a lui Streinu la ședințele Institutului particular de Literatură condus de Mihail Dragomirescu. Demonstrându-și deprinderea de scotocitor al arhivelor în căutarea documentelor rămase inedite pentru cititorul de azi, Dumitrașcu reproduce articolul negativ despre poezia lui Blaga, publicat de tânărul Streinu în *Buletinul Nr. 18* pe 1924 al Institutului de Literatură, Aceeași soartă a avut-o și Bacovia (*Altă victimă*, cum spune J.D.), dar Streinu își modifică pozitiv aprecierea polemică din tinerețe în *Versificația modernă* din 1966. Studiul acesta se întemeiază pe teza sa de doctorat *Versul liber românesc*, susținută la Universitatea din Iași în data de 10 iulie 1947 – cum notează exact biograful, în spiritul cercetării sale fără fisuri lacunare.

Evocând atmosfera competitivă din cenaclul lovinescian, Jean Dumitrașcu reconstituie și istoria revistei *Sburătorul*, detaliind împrejurările reapariției din anii 1926-1927. Noua serie propusă de tineri urma să se numească „Generația nouă". Dar, menționează istoricul literar: „Lovinescu, abil, face ca din inițiativa tinerilor să iasă seria a doua a *Sburătorului*." Pe fondul divergențelor pregătitoare din cenaclu, Vladimir Streinu înființează revista *Kalende* în 1928, împreună cu prietenul său Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu și T. Șoimaru. A doua serie, efemeră, va apărea în 1943. Studiul lui Dumitrașcu despre „nașterea" acestei reviste, apariția celor două serii și ecourile din presă este extras dintr-unul publicat independent, mai amplu și integrat acum în *Contribuții*... Autorul lor subliniază conclusiv importanța acestei reviste aparent provinciale în istoria literaturii române: „*Kalende* își asumă rolul de a lupta contra misticismului și nu numai, a oricărei imixtiuni în artă, socotind perimate direcțiile tradiționaliste și naționale, și periculoase pe cele politice. De pe această poziție, una polemică, revista invocă un singur mentor: Titu Maiorescu!"

Cu accente ușor patetice, este reliefat dramatismul vieții lui Vladimir Streinu sub comunism, în capitolele finale *Vladimir Streinu – anii de suferință* și *Streinu, arestat și în detenție*. Adept al modernității sau autonomiei esteticului și democrat prin concepție, fiul de moșier și fost deputat P.N.Ț de Dâmbovița nu este ocolit de măsurile represive. Din 1947 este demis din învățământul liceal, iar cărțile sale sunt declarate *Scrieri interzise*, puse la *Index* de cenzura comunistă. Între timp se îmbolnăvește de T.B.C. și se refugiază în singurătate. O scenă grotescă este relatată de fiica sa mai târziu: „Tatăl meu a fost internat la spitalul *Caritas*, pentru că nu avea nici un fel de venit sub numele Nicolae Iordache. În clipa în care s-a aflat că este Vladimir Streinu, a fost pus pe targă și aruncat, pus pe trotuar în fața spitalului." În deceniul proletcultist este acuzat de „uneltire contra ordinei sociale" și judecat în „lotul" scriitorilor Constantin Noica – Dinu Pillat în 1959. Cităm din documentul scos la lumină de Jean Dumitrașcu, acuzația mistificatoare a procurorului militar: „Inculpatul Iordache Nicolae zis Streinu fiu de moșier, fost deputat în P.N.Ț., scriitor reacționar, a susținut prin scris regimul de exploatare burghezo-moșieresc iar în perioada dictaturii antonesciene a devenit directorul unei reviste literare denumită *Kalende*". Aspru condamnat la închisoare, Streinu ajunge în opresivul Penitenciar Jilava în 1960. Boala pulmonară se agravează în temnița comunistă, încât în 1962, la intervenția soției Elena Iordache-Streinu, este eliberat condiționat. Dar este obligat să semneze formularul unui angajament de colaborarea cu Securitatea, pe care nu-l va respecta niciodată. După 1989 s-au găsit câțiva scriitori „revoluționari" care l-au acuzat ca „informator", fără argumente. Reabilitarea scriitorului marginalizat de regimul totalitarist a fost anevoioasă. Abia în 1969, după reabilitarea juridică, Vladimir Streinu a fost numit rectorul Universității Populare din București și apoi director al Editurii „Univers" pentru ultimii ani de viață chinuită. Fără să exagereze în amănunte, Jean Dumitrașcu punctează cu ajutorul citatelor exemplificative acuzațiile cu patină procomunistă aduse criticului de scriitori colaboraționiști ai momentului (Ovid S. Crohmălniceanu, Paul Cornea ș.a.), dar și ajutorul efectiv acordat, în momente de cumpănă, de G. Călinescu sau Zaharia Stancu.

Autorul recentelor *Contribuții la viața și opera lui Vladimir Streinu* și-a îndeplinit, în genere, dezideratul de a identifica „modernitatea creației lui Vladimir Streinu în cadrul mai larg al modernității românești", îmbinând organic critica și istoria literară. Surprinzătoare este, însă, neglijența încorporării într-o carte unitară a fragmentelor critice publicate în serial revuistic sau indicarea referințelor critice. Deși recunoaște repetiția inevitabilă („Cu riscul de a mă repeta, dar sunt bune și recapitulările (așa e când scrii în serial, într-o revistă"), Jean Dumitrașcu putea să le evite printr-o (auto)corectură atentă. Poate într-o ediție revăzută!

studii

Biblioraftul cronicarului:

Ovidiu Genaru, *Cartea unui nonagenar*, Cuvânt însoțitor de George Bălăiță, Editura Junimea, Iași, 2024;

Calinic Argeșeanul, *Bucuria de a trăi*, Selecție, îngrijire ediție și cuvânt înainte: Adrian Alui Gheorghe, Ed. Arhiescopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2024; idem, *Printre vremuri și cuvinte*, volum aniversar, Ed. Arhiescopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2016;

Calinic Argeșeanul, *Spre Columna dacilor de la Roma // Jurnal de călătorie*, Ed. Fundației Calinic Argeșeanul, Oiești-Pământeni, 2024;

Simona-Grazia Dima, *Fulguriator // Eseuri și comentarii critice*, Ed. Universității de Vest, Timișoara, 2024;

Lucian Scurtu, *Lucyan Mărturisitorul, Antologie*, Prefață de Nicolae Coande, Ed. Limes, Florești, 2024;

Alexandru Colțan, *Coarda arcului*, comentarii critice, Ed. Universității de Vest din Timișoara, 2024;

Mihai Babei, *Vreau să fiu vreau să nu uit*, versuri, Ed. Detectiv literar, București, 2024;

Victor Mihai Enache, *Epilog în loc de neant*, versuri, Ed. Eikon, București, 2024.

Dan Drăgoi, *Alfabetul inimii*, versuri, prefață de Mircea Bârsilă, Ed. Larisa, 2024.

Octavian Soviany

Macedonski - teoretician al noului

Ideile estetice ale lui Alexandru Macedonski privitoare la simbolism și la noua poezie sunt expuse în câteva articole și luări de cuvânt teoretice. Încă din 1878 într-o conferință intitulată *Mișcarea literară în cei din urmă zece ani*, Macedonski declara *„...în poezie a început a se rupe cu învechitele tradițiuni ale poeziei intime și personale, ale acelei poezii de dor și de jale, în care se psalrnodiau necurmat și pe aceeași coardă dureri reale sau imaginare. Acest gen de poezie tinde să dispară și trebuie să dispară. Junii trebuie să-și croiască noi cărări...”* Despre asemenea „noi cărări” poetul va vorbi mai explicit în articolul *Despre logica poeziei* (1880). Fără să se refere explicit la simbolism și la reprezentanții acestuia, autorul pornește aici de la o distincție tranșantă între logica prozei și aceea a poeziei. *„Criticul, afirma el, nu trebuie să strivească între tâmplele strâmte ale logicii după care se conduce proza* - sublinia el - *divinul zbor al poeziei, în același timp am voit să stabilim și pentru poeți că poezia este în ceartă permanentă cu logica prozei și că poetul trebuie să ferească întocmai ca de foc de a merge în acord cu ea.”* În consecință, *„logica poeziei este nelogică față de proză și tot ce nu este logic fiind absurd, logica poeziei este însăși absurdul”*. Această idee reprezenta o adevărată revoluție în raport cu estetica maioresciană, care considera că una dintre principalele calități ale

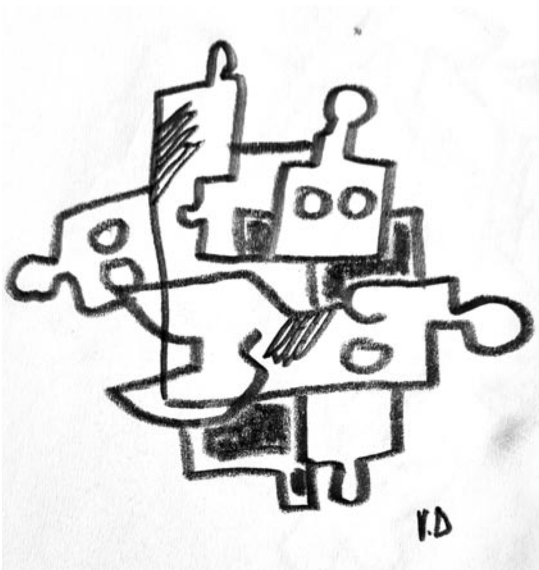

imaginilor poetice trebuie să fie justețea sau, altfel spus, concordanța lor cu logica, legile naturii și datele experienței. Vorbind despre o logică specială a poeziei, Macedonski îi opune viziunii raționaliste a lui Maiorescu, încă tributară clasicismului, perspectiva poeziei moderne, în care rolul principal îi revine unei „fantezii creative” - cum o numea Hugo Friedrich - care înlocuiește realitatea prin propriile sale plăsmuiri, astfel încât poetul modern nu mai „redă după natură” nici nu se mai „exprimă”, ci elaborează universuri și forme posibile de existență. Materialul cu care acționează această „fantezie creativă” sunt - va afirma Macedonski într-un articol ulterior intitulat *Simțurile în poezie* (1895) datele simțurilor, senzațiile. astfel încât *„ reprezentarea acestei simțiri printr-un mod de exprimare special - acel al imaginei, al coloarei și al armoniei - este singura și adevărata poezie”*. Așa cum arăta Adrian Marino (*Opera lui Alexandru Macedonski*), poetul va reveni asupra acestei probleme; mai întâi într-o prefață din 1907, apoi în articolul *Poezia și poetul adevărat* (1916). În prefața la cartea lui Mikael Dan *Apus în flăcări* Macedonski arăta că *„numai cei primitori de senzațiuni subtile ce se transpun în opere de artă uimitoare au chemare în ciclul intelectualității”*. Poeții îi aparțin așadar unei categorii de oameni cu o sensibilitate mult mai rafinată decât a indivizilor obișnuiți, astfel încât poezia reprezintă apanajul unei elite. Dar mai mult decât atât (scria Macedonski în articolul din 1916) *„pentru ca cineva să urce culmile amețitoare ale poeziei adevărate se mai cere și o neîncetată dezvoltare a simțurilor (...) o exagerare a regimului senzorial al organismului omenesc”*. De aici până la afirmarea unui vizionarism poetic întemeiat (ca la Rimbaud) pe dereglarea sistematică, aproape științifică, a tuturor simțurilor nu mai era decât un singur pas de făcut...

Importanța acordată de Macedonski senzațiilor în constituirea de imagini poetice, îl face receptiv - arăta Adrian Marino - la ideea corespondențelor dintre datele diferitelor simțuri. *„Sunt experiențe medicale care au dovedit* - arăta el - *că un om, orb din naștere, auzind sunetul unei trâmbițe strigă: <<Aceste sunete sunt roșii!>> În acel moment acel om vorbea limbajul poeților, deoarece vedea prin ureche. Sunetul era strălucitor pentru auzul său precum este culoarea roșie pentru ochii noștri.”* Fără însă ca poetul să meargă atât de departe ca Rimbaud (care vorbea despre culorile vocalelor) și să stabilească analogii exacte între sunete și culori.

O altă idee importantă prezentă în articolul *Despre logica poeziei* este legată de arta versului. *„Pentru a scrie versuri* - afirma Macedonski - *trebuie ca cineva să fie deplin stăpân peste limbă și să cunoască în mod amănunțit toată armonia sau nearmonia ce rezultă din întocmirea literelor în cuvinte și din ciocnirea acelor litere și cuvinte între ele. Scara alfabetică, considerată din acest punct de vedere, constituie o adevărată scară muzicală și arta versurilor nu este nici mai mult, nici mai puțin decât arta muzicei”*. Această asimilare a artei versurilor cu muzica constituie de asemenea o idee radical diferită de concepția estetică a lui Maiorescu. Imaginile poetice - așa cum le înțelegea acesta - se caracterizau prin plasticitate, erau picturale sau sculpturale, legate de acea percepție spațială, care le este specifică spiritelor clasice, în timp ce Macedonski pune accentul pe muzicalitate și pe puterea ei de sugestie. Simpla imagine nu este de ajuns, ea trebuie să se asocieze cu muzica, căreia îi revine rolul covârșitor, pentru a se ajunge la poezie. Așa cum arăta Adrian Marino, *„ori de câte ori poetul va mai vorbi de <<valoarea cuvântului>>, de coloarea ce se poate obține prin sunet>>, el înțelege prin cromatică valori de ordin emoțional, plecând de la senzații vizualo-muzicale, organizate în <<simfonii de colori>>, <<armonizări>>, <<gradațiuni>>. Aceste analogii par a dezvălui că adevăratul fond al <<corespondențelor>> macedoniene rămâne mereu de esență muzicală, chiar inefabilă. În ultimă analiză, pentru poet, care are noțiunea cosmosului armonic, viața întreagă se organizează într-un univers muzical, de sunete pure, unde fiecărei senzații îi corespunde un acord simfonic.”* Sau așa cum spunea poetul însuși *„adevăratul rafinat al muzicei va auzi totdeauna sunete în lumină și în culoare: va percepe altele, foarte delicioase și foarte armonioase, prin pipăit și miros. Și la fel va descoperi în muzica auditivă gama completă a tuturor celorlalte senzații.”* Și în timp ce raționalistul Maiorescu arată - în spirit schopenhaurian - că prezența frumosului generează „emoțiunea impersonală”, neutralizând interesele egoiste și ridicându-ne la contemplarea ideilor generale/formelor ideale, Macedonski consideră că efectul pe care îl produce frumosul se sustrage oricărei explicații raționale, susținând că *„poezia convinge pentru că tot ce este frumos ni se impune fără ca nimeni să-și dea seama în ce mod și pentru ce”*.

Nici referirile la simbolism nu vor întârzia să apară în articolele teoretice ale lui Macedonski. În *Poezia viitorului* (1892) poetul sublinia că rolul de căpetenie în poezia modernă îl are poezia simbolistă și definea simbolismul drept *„numele modului de a se exprima prin imagini, spre a da naștere, cu ajutorul ei, ideii”*. Se ajunge în felul acesta la ideea de simbol, pe care poetul avea s-o reia și în viitor, vorbind despre *„simboluri ale ideii, alfabetul cu ajutorul căruia lucrurile neînsuflețite prind grai”* (*Cercul artistic*, 1903). Acesta este - comentează Adrian Marino - *„definiția curentă, a lui Jean Moréas, a atâtor altor simboliști, cu care poetul se intâlnește și în recunoașterea eternității simbolului ca instrument universal de expresie și cunoaștere”*. Mai moderne însă decât considerațiile despre simbol - apreciază același comentator - sunt asertiunile despre instrumentalism din *Poezia viitorului*. *„Instrumentalismul* - scria Macedonski - *nu este iar decât tot un simbolism, cu deosebire că sunetele joacă în instrumentalism rolul imaginelor”*. Iar într-un articol din 1905 poetul va reveni cu unele precizări: *„După cum în muzică din asocierea mai multor note*

rezultă un total ce ne cufundă într-un extaz de senzațiuni, tot așa se comportă și literele, accentele tonice și rimele în versificație.” Iar concluzia nu poate fi, finalmente, decât una singură: *„Poezia viitorului nu va fi decât muzică și imagine, aceste două eterne și principale sorginți ale ideii.”*

Prezentarea poeziei drept apanaj al unei elite, ca în articolul *Despre logica poeziei* apare și acum, dar în legătură doar cu o anumită poezie, cea modernă, afirmându-se că ea *„a început să graviteze către un ideal cu totul superior, neînțeles pentru burghezimea sufletelor”*. Pentru ca într-o luare de cuvânt ulterioară, *Poezie și poeți contemporani* (1896) Macedonski să declare: *„Genul în chestiune, numit de unii simbolist, de alții decadentist, în fond nu este decât tendința naturală a sufletului omenesc să zboare sus, mereu mai mult de pământesc”*.

Această ascensiune spre o „un ideal cu totul superior”, de neînțeles pentru omul comun poate fi asociată cu noțiunea de „idealitate goală” elaborată de Hugo Friedrich în legătură cu lirica baudelairiană, unde - așa cum se pare să se întâmple și în cazul mișcării ascensionale despre care vorbea Macedonski - spune Friedrich, *„țelul înălțării nu e numai depărtat, ci e și gol, este o idealitate fără conținut”*. Pe de altă parte, inaccesibilă „burghezului”, presupunând o sensibilitate aparte, un rafinament extrem al simțurilor, poezia modernă este legată de acea *„plăcere aristocratică de a displăcea”* despre care vorbise același Baudelaire. Iar Macedonski este, în spațiul românesc, primul teoretician al acestei rupturi dintre poet și cititorul comun, căruia creatorul îi întoarce spatele, mărginindu-se să se adreseze unei elite de cunoscători. Poeții români de dinainte de Macedonski au simțit această ruptură, dar, până la el nimeni n-a încercat s-o teoretizeze și s-o includă într-un program. Ideile lui despre poezie au consituit fundamentul unei noi poetici, a unei revolte (de data aceasta estetice și nu doar conținutistice, ca în cazul „artei cu tendință„) în raport de pedagogia junimistă.

Vorbind despre o logică specială a poeziei, Macedonski îi opune viziunii raționaliste a lui Maiorescu, încă tributară clasicismului, perspectiva poeziei moderne, în care rolul principal îi revine unei „fantezii creative” - cum o numea Hugo Friedrich - care înlocuiește realitatea prin propriile sale plăsmuiri, astfel încât poetul modern nu mai „redă după natură” nici nu se mai „exprimă”, ci elaborează universuri și forme posibile de existență.

eseu

Sorin Lavric

Cronica ideilor

Reţeta capodoperei

ALEXANDRU MIRONESCU, *Admirabila tăcere. Jurnal (2 iulie 1967-29 septembrie 1968)*, ediţie îngrijită şi prefaţă de Marius Vasileanu, Editura *Eikon*, Cluj-Napoca, 2014, 408 pag.

Beletristica nu face două parale dacă nu emană o trăire filocalică. Din acest motiv se declară dezamăgit de Eugen Ionescu sau de Beckett, autori fără organ mistic, dar se entuziasmează în marginea lui Teilhard de Chardin sau a lui Vasile Voiculescu. Etica o consideră o atitudine decurgînd din elementul sacru, morala avînd neapărat origine transcendentă.

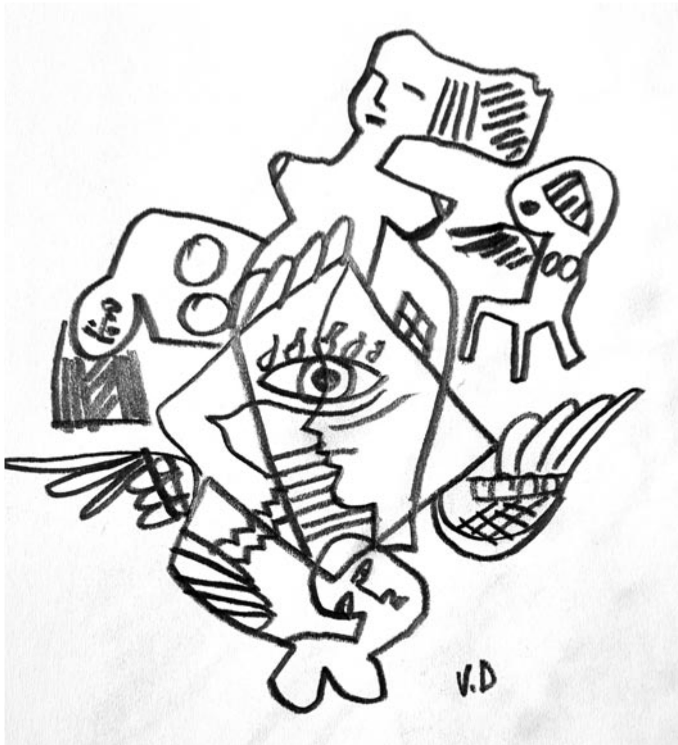
O operă nu are reţete, cum nu are reguli cărora, dacă le dai curs, le vei impune direcţia unei expresii reuşite. Capodopera, cînd apare, poate sluji ca model de imitaţie, dar nu ca normă de plăsmuire. A încerca s-o explici e cum ai lămuri strategic de ce o bătălie nu se putea încheia decît cum s-a încheiat. Lucrurile sunt şi mai încurcate cînd la mijloc nu e expresia estetică a unui intelectual, ci viaţa lui. Nu ce creează artistic contează acum, ci viziunea la care ajunge după ce viaţa i-a devenit insuportabilă. Spiritul e ce rămîne din tine după ce biografia ţi-a intrat în faliment, ceea ce înseamnă că, pentru a-ţi face din viaţă o capodoperă, nu ai nevoie atît de gust, cît de o sancţiune de pe urma căreia nimereşti într-o situaţie-limită. Din acel moment, pojghiţa de cultură nu mai face doi bani şi totul se reduce la stofa pe care o aveai înainte de ivirea sancţiunii. Ai stofă, te transfigurezi şi îţi ridici conştiinţa peste pragul obişnuit, nu o ai, te abrutizezi şi cazi în delăsare.

La Alexandru Mironescu, membru al Rugului Aprins între 1945 şi 1948 (în condiţii de libertate) şi apoi între 1949 şi 1958 (în clandestinitate), sancţiunea a însemnat eliminarea din mediul academic (era profesor universitar în Bucureşti) şi degradarea la treapta unui şters pedagog silit a preda cursuri serale la liceu. În plus, primeşte interdicţie de semnătură în presă, fiind totodată înlăturat din rîndul vorbitorilor cu drept de a ţine conferinţe la Radio. În 1958 va fi arestat în grupul lui Sandu Tudor şi va face şase ani de închisoare. După eliberarea din 1963 va mai trăi zece ani, umplînd 19 caiete cu însemnări. Din 1945 pînă în anul morţii (1973) nu va mai publica nimic, refuzînd să colaboreze cu autorităţile. Jurnalul de faţă cuprinde patru din cele 19 caiete cîte număra iniţial jurnalul, restul pierzîndu-şi urma în arhivele familiei. Sub ochi avem mărturia unui cărturar căruia imboldul mărturisirii i se trezeşte după eliminarea din circuitul social. Etimologic, eliminarea (*ex-limen*) semnifică trecerea unui prag ca urmare a represaliilor. Eşti exclus din mediul predilect în care ţi-ai exersat aptitudinile şi treci în alt regim de conştiinţă. E conştiinţa proscrisului căruia, luîndu-i-se chipul public, i se rezervă supravieţuirea în anonimat. Paradoxul e că, deşi trecerea pragului pare la prima vedere o pedeapsă, pe dinăuntru ea ajunge să fie o binefacere. Casa îi devine lui Mironescu o variantă modernă de catacombă, iar singurătatea se preschimbă într-o suferinţă zilnică. Închisoarea îi va împinge suferinţa la apogeu, profesorul cunoscînd deznădejdea, alături de certitudinea că de viaţa lui s-a ales praful.

Şi în acest moment se petrece metamorfoza: înarmat cu deprinderile rugăciunii inimii, pe care le dobîndise la întrunirile Rugului Aprins, Mironescu se preschimbă într-o făptură mistică, în sufletul căreia temeiul divin este resimţit ca o prezenţă concretă. Pentru deţinutul Mironescu, Hristos nu e ficţiune biblică şi nici temă teologică, ci proptea interioară pe care îşi sprijină sufletul. În termeni obişnuiţi, profesorul trece printr-o „experienţă spirituală", iar în termeni teologici, printr-o „metanoia". Ieşit din închisoare, nu mai are decît un gînd: să depună mărturie în privinţa experienţei de care avusese parte, şi probabil că restul caietelor pierdute cuprindeau detalii în această privinţă. Paginile salvate în acest volum sunt un testimoniu privind tribulaţiile prin care trece în doi ani: 1967-1968.

Judecîndu-i retrospectiv biografia, anii Rugului Aprins sunt cei care îl pregătesc în vederea saltului la care va ajunge în închisoare. Dacă e să-i prindem într-un algoritm etapele de fermentare a credinţei, atunci avem: 1) etapa de suplicaţie din anii Rugului Aprins, cînd rugăciunea îl iniţiază într-o stare de spirit; 2) sancţiunea din 1948 cu eliminarea de pe orbita socială, cînd află nuanţele stigmatizării; 3) metamorfoza în virtutea suferinţei din închisoare; 4) ridicarea la un nou grad de conştiinţă, Mironescu

„înnoindu-se în spirit", după propria expresie; 5) voinţa de a depune mărturie în privinţa experienţei providenţiale. Fără o minimă afinitate cu lumea spiritului, etapele acestea par scorneli scoase dintr-un catastif cu basme.

Acelaşi periplu iniţiatic descris în alţi termeni arată astfel: 1) pasul suplicator (rugăciunea isihastă); 2) pasul punitiv (sancţiunea socială); 3) pasul metanoic (schimbarea din închisoare); 4) pasul anastatic (înnoirea prin credinţă) 5) pasul testamentar (depunerea mărturiei în pagini de jurnal). Ce e uimitor la aceste etape cu sonoritate ocultă e că, în cazul lui Mironescu, intelectual cu două doctorate în chimie şi filosofie, sancţiunea a căzut pe stofa unui savant căruia ştiinţa pozitivă nu îi era defel străină, ci materie de predare la Universitate. Numai că, la acest om de ştiinţă cu fibră credincios, sub erudiţia modernă simţi cum tresare timbrul mistic.

Din acest timbru se desprind însuşirile pe care jurnalul ni le dezvăluie: optimismul senin, încrederea în viitor, mila faţă de atei. Aşa se face că Mironescu nu are îndoieli în privinţa esenţei spirituale a universului. El ştie că, dacă cobori în străfundul materiei, vei găsi acolo o ordine spirituală, iar ordinea aceasta nu poate fi desfiinţată de ideologii, cum nu poate fi alterată de mode. Credinţa în providenţă îi împrumută un tonus stenic asupra viitorului: „Pot să spun, cu toată simplitatea, că o dată şi-odată despre mine se va putea vorbi mai mult şi mai substanţial." (p. 108). Leit-motivul jurnalului este: „Nu putem atinge o libertate deplină dacă nu am cunoscut momente extreme de deznădejde." (p.166)

Pentru un asemenea credincios, criteriul estetic se supune imperativului spiritual, Mironescu nepreţuind decît operele cărora le presimte un miez de duh. Beletristica nu face două parale dacă nu emană o trăire filocalică. Din acest motiv se declară dezamăgit de Eugen Ionescu sau de Beckett, autori fără organ mistic, dar se entuziasmează în marginea lui Teilhard de Chardin sau a lui Vasile Voiculescu. Etica o consideră o atitudine decurgînd din elementul sacru, morala avînd neapărat origine transcendentă. În lipsa spiritului, frumosul sau binele sunt cuvinte calpe. De aceea, indiferent că merge la biserica Boteanu sau se plimbă pe aleile cimitirului Bellu, indiferent că admiră copacii Cişmigiului sau fuge pentru cîteva zile la mînăstirea Cernica, Mironescu e însufleţit de aceeaşi convingere: „Viaţa este şi va rămîne în esenţa ei o aventură a spiritului." (p. 144)

Din îmbinarea unghiului estetic cu calapodul etic, Mironescu obţine exigenţa pe care o îndreaptă asupa fiecărui om: să aibă stil. Un om fără stil e un rebut al speciei, lui putîndu-i-se ierta orice – confuzie în gîndire, greşeli în conduită sau gafe în familie – dar în nici un caz nu i se poate absolvi acea moleşeală de spirit ce duce la pierderea ştaifului stilistic. Nu e vorba de cerinţa unei etichete mondene, ci de o corespondenţă între felul cum te mişti şi cîmpul interior al ideilor. Stilul e omul în măsura în care mintea îi este stăpînită de o viziune. Cînd viziunea nu există, ţinuta se destramă.

Sub unghi religios, Mironescu se consideră un membru al familiei universale a lui Hristos, de aceea atributele locale al limbii, ţării, etniei sau confesiunii le priveşte ca pe nişte trăsături secundare. E un ecumenist din specia savanţilor, ceea ce nu-l împiedică să respingă categoria intelectualilor care cred că totul poate fi explicat şi că misterul va fi alungat din univers, cum nu priveşte cu ochi buni credincioşii cu idei fixe, a căror încăpăţînare dă semne de rigiditate de rău-augur.

Admirabila tăcere e genul de jurnal pe care nimeni nu-l mai scrie azi, motivul stînd în cele 5 etape ale algoritmului iniţiatic. Fără sancţiune, suferinţă şi deznădejde, dar mai ales fără găsirea unui sens căruia să-i slujească suferinţa, orizontul duhului nu apare într-un scriitor, rezultatul fiind cel pe care îl ştim: literatură fără spirit, scrisă de condeie talentate zbătîndu-se în cecitate metafizică.

Un volum remarcabil, cu atît mai mult cu cît este inedit, Marius Vasileanu, îngrijitorul ediţiei, reuşind să obţină manuscrisul jurnalului de la fiica lui Alexandru Mironescu, aflată de ani buni în Elveţia. Poate că nu e o speranţă deşartă ca şi celelalte caiete să fie găsite în următorii ani. Ar fi nu atît o restituire tardivă, cît şansa de a intra în atingere cu tiparul de trăire a Rugului Aprins.

Din jurnal se desprinde cu precădere o idee: capodopera lui Mironescu e propria viaţa trăită în numele valorilor creştine, dar o capodoperă a cărei reţetă, neputînd să fie estetică, se desfăşoară după tipar mistic.

Daniel Cristea-Enache

Istorie literară

Oniricul Dimov (I)

O substanțială antologie din versurile lui Leonid Dimov, alcătuită de Ion Bogdan Lefter, care îi face și prefața, și postfațată de Gheorghe Grigurcu (*Carte de vise*, antologie și prefață de Ion Bogdan Lefter, postfață de Gheorghe Grigurcu, București: Editura Cartea Românească, 2020), poartă titlul unuia dintre cele mai originale volume ale poetului: *Carte de vise*, apărut în 1969, cu ilustrații de Florin Pucă. Această extindere simbolică a titlului unui volum asupra întregii opere a mai fost utilizată în două rânduri: în 1991, la antologia apărută la Editura Eminescu, în colecția „Poeți români contemporani", realizată de Marina Dimov; și în 1997, la Editura Litera din Chișinău, în colecția „Biblioteca școlarului". După jumătate de secol și o inserție nu ușoară, dar constantă a poeticității lui Dimov în conștiința critică și publică, se poate spune, în fine, că titlul volumului din 1969 a devenit canonic, laolaltă cu partea cea mai însemnată a creației pe care o ilustrează.

Încă de la începutul prefeței, Lefter subliniază că Dimov este „un nume ferm validat de critică"; criticul „optzecist" revine arătând că „numele său nu poate lipsi din nicio listă, mai generoasă ori foarte selectivă, de scriitori români de primă linie"; iar după trecerea în revistă a antologiilor apărute până în prezent, insistă tocmai asupra elementului de stabilitate canonică presupus de editarea unor opere fundamentale: „Din Colecția «Cartea Românească 100», gândită ca set de «opere fundamentale» ale literaturii autohtone, Dimov nu putea, așadar, lipsi". Iată un fel de revanșă simbolică a poetului, cu o operă ce rezistă artistic în două epoci diferite, mai întâi într-una a unui regim totalitar în care literatura are și funcția evazionismului, iar apoi într-una a unui regim pluralist în care arta se „democratizează" și este chemată să se despartă de exclusivitatea estetică.

După momentul 1971, al „Tezelor din Iulie", grupul oniric nu va mai avea viață lungă, Corin Braga în antologia *Momentul oniric* (1997) fixând ca reper final anul 1974; și arătând cele două opțiuni care le mai rămâneau membrilor grupării, exilarea și refugiul în creație: „După 1974, grupul oniric se destramă definitiv, unii dintre membrii săi plecând în exil (Țepeneag, Ivănceanu, Gabrea), alții retrăgându-se în izolare, pentru a-și salva măcar opera (Dimov, Mazilescu, Turcea, Titel)".

Paradoxul aparent al canonicității poeziei lui Leonid Dimov vine din aceea că ea nu a avut consacrare publică nici înainte de decembrie 1989, nici după, fiind așadar un construct pur al criticii literare. Versurile lui nu au ajuns la publicul larg, precum cele ale poetului social Păunescu, ale metafizicului Nichita Stănescu ori ale parabolicului Sorescu: autorii „șaizeciști" mai tineri l-au devansat, în acest sens, pe Dimov, ocupând o linie centrală în *mainstream*-ul poetic postbelic și exercitând un fel de dominație asupra reprezentărilor curente ale poeticității și lirismului. Poezia lui Dimov a devenit astfel „extra-teritorială", într-o marginalitate asumată în raport cu centralitatea „șaizeciștilor" canonici, autorul necăutând nici să placă, nici să fie mai cunoscut decât era. De aici poate și sentimentul dominant pe care îl dă poezia „oniricului" Dimov: că ea își este suficientă sieși, fără termeni de traducere în limbajul comun, și că nu poate fi înțeleasă și interpretată printr-o decodare care să o „explice" fără rest. Prin această poezie nu a fost, așadar, educat estetic publicul larg; și ea nu a devenit canonică prin înscrierea în linia centrală și dominantă a neomodernismului „șaizecist". Canonicitatea poeziei originalului și inclasificabilului autor a fost victoria criticii literare.

Este semnificativ, în această privință, că prefațatorul și postfațatorul antologiei *Carte de vise* sunt din două generații de critici pentru care poezia lui Dimov a reprezentat o referință aproape obligatorie. Poetul a fost foarte bine receptat atât de „șaizeciști", cât și de „optzeciști"; și nu a avut parte de contestările care nu i-au ocolit pe colegii săi de gen literar, inclusiv pe cei mai cunoscuți. Sunt destule articole cu obiecții, rezerve, negări totale ale poeziei lui Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Adrian Păunescu, Emil Brumaru; dar n-am știință de vreun text în care cineva să-l fi „desființat" pe Leonid Dimov.

Dincolo însă de acest succes de stimă, este de observat că motivația bunei receptări critice se schimbă, de la o generație la alta. Odată convenit asupra originalității poetului, criticii generației '60 (Lucian Raicu, Nicolae Manolescu, Mircea Tomuș, Valeriu Cristea, Virgil Nemoianu, Gheorghe Grigurcu, C. Stănescu, Matei Călinescu, Mihai Ungheanu, Ion Pop, Eugen Simion, Dan Cristea, Eugen Negrici, Gabriel Dimisianu ș.a.) au o altă lectură a versurilor sale decât criticii generației următoare, '80 (Al. Cistelecan, Dan C. Mihăilescu, Radu G. Țeposu, Mircea Scarlat, Mihai Dinu Gheorghiu, Ion Bogdan Lefter, Mircea Cărtărescu, Nicolae Bârna, Dan Grădinaru ș.a.). Poezia lui Leonid Dimov fiind aceeași, iar criticii abordând un volum sau altul ori ansamblul operei, interpretarea și chiar priza la textul liric se modifică sensibil.

Dimov nu este un mare poet numai fiindcă opera sa a rezistat în două epoci istorice diferite, ci și fiindcă două generații de critici literari l-au citit în acord cu o viziune semnificantă proprie, „șaizeciștii" într-o structură modernistă, „optzeciștii" într-una postmodernistă, ca și cum versurile sale ar fi confirmat și consolidat chiar modernismul, respectiv postmodernismul generațiilor succesive. Astfel, pentru Gheorghe Grigurcu, în excelenta sa postfață la antologia *Carte de vise*, din care voi da câteva extrase critice, Leonid Dimov contemplă mediul balcanic „cu o răceală estetă"; la el criticul vede „o transfigurare violentă" și „dimensiunea vizionară"; „sacrul e suspectat în numele vocației materiale, tras în reprezentări mai mult ori mai puțin grotești" de către un „*outsider* metafizic". În sfârșit, în formulări memorabile, Dimov e pentru Grigurcu „un protestatar prin miraj", „un evadat în diaspora viziunii". Estetizarea este „un substitut al transcendenței", întrucât „reprezintă transcenderea relativă, în cercul imuabilei materialități, a mizeriei prin fast" — și toate elementele scoase în relief de critic sunt într-o grilă modernistă de interpretare.

Dacă un analist modernist vede în poezia lui Leonid Dimov o poezie modernistă, unul postmodernist o consideră și sub raportul ilustrării postmodernismului autohton. Este chiar cazul lui Ion Bogdan Lefter, care, după ce admite că poezia lui Dimov oferă „ceva gustului modernist", și anume eufonia, exotismul și livrescul, desparte creația lirică în două compartimente, unul cu texte „de neîndoielnică factură modernistă", răspunzând „canoanelor lecturii moderniste"; și un altul cu „retorici narative, nu metaforice", sensul demersului dimovian (ca și al celui ivănescian, argumentează Lefter în aceeași prefață substanțială) fiind „realist și autenticist, nu estetizant și livresc".

La o relectură atentă a poeziei lui Dimov, se observă că ambii critici au dreptate, fiecare în sensul demonstrației sale; iar dacă interpretarea diferă atât de mult de la o generație la alta, aceasta nu face decât să confirme „oferta" hermeneutică a textelor lirice. Dimov, cum bine sintetizează Lefter, a trecut „linia de demarcație dintre modernism și postmodernism", fiind prin aceasta un autor extrem de original. Îl putem considera un înnoitor al limbajului poetic, un reformator al imaginarului și un vizionar al onirismului estetic. Într-un text intitulat *În odaia Minotaurului. Încercare asupra artei onirice*, Dimov a definit „auto-lumea" pe care artistul o obține prin sintaxă, prin ortografie, prin „crusta prozodică" și prin „nenumăratele procedee" din literatura „obișnuită". De la lumea reală se va ajunge la „auto-lume" ca printr-o ridicare în rang: „Căpătând o asemenea concretețe, o asemenea străvezime, lumea reală, lumea pe lângă și prin care trecem cu atâta dezinvoltură în dimineața noastră cotidiană, se ridică la rangul de auto-lume, adică un peisaj de sine stătător, girat de un demiurg veșnic înclinat spre bunăvoință: artistul oniric".

O nouă interpretare a poeziei lui Leonid Dimov este posibilă: dacă nu una generaționistă, atunci una personală.

Paradoxul aparent al canonicității poeziei lui Leonid Dimov vine din aceea că ea nu a avut consacrare publică nici înainte de decembrie 1989, nici după, fiind așadar un construct pur al criticii literare. Versurile lui nu au ajuns la publicul larg, precum cele ale poetului social Păunescu, ale metafizicului Nichita Stănescu ori ale parabolicului Sorescu...

Dumitru Ungureanu

CHIBIȚOTECA

Cărți necitite la timp

De-aş avea ambiţia şi abilităţile unui profesor de literatură pensionar, văduv de talent poetic şi scutit de imaginaţie epică, m-aş opinti să comit săptămânal câte o dare de seamă anostă despre *cărţi amânate la lectură*, puse într-o rubrică aşa intitulată. Un hebdomadar să le public s-ar găsi, fără îndoială şi chiar cu plată, la ce inflaţie de reviste & revistuţe avem azi. Dacă nu, mediul online este liber, infinit şi stimulativ.

Numai că eu n-am calităţile necesare unui profesor şi,-n plus, mă zvântă o inenarabilă lene. Utilitatea unui asemenea demers mi se pare evidentă. Şi poate că există cineva care — folosind limba română — întreţine vraja cărţii desuete în mediul virtual multi-lingvistic, presupus a fi de îndelungat viitor. Dar de ce zic poate? În preumblările non-lucrative pe internet, m-am poticnit de câteva ori în site-uri sau bloguri împănate de litere inspirat alese şi texte confuz alcătuite, distilând cu dibăcie sau ingenuitate opinii de toate felurile despre volume cărora eu, unul, sunt convins că n-o să le tai vreodată banderola publicitară. N-am citit încă toate cărţile pe care le consider obligatorii pentru formarea mea intelectuală, mereu găsesc una uitată în rafturile propriei biblioteci, cumpărată cândva cu sacrificii şi lăsată să zacă până i-o veni rândul. Aproape mă ucide stenahoria că mai repede îmi vine mie rândul la cimitir decât acelui tom la lectură...

N-am citit la timp volumul *Kakistocraţia* (Editura ARC, Chişinău, 1998), în care Dorin Tudoran şi-a adunat o bună parte dintre textele scrise între 1984 şi 1997, publicate în diferite reviste, unele intruvabile azi. Mai toate îmi erau cunoscute de la data publicării (sau a difuzării la Europa Liberă, în anii '80), fiindcă încercam să mă ţin la curent cu ce scria, dinainte să fie obligat la exil. Fiecare articol al său este un model de urmat, logic şi stilistic în egală măsură. Verva polemică nu-i distruge coerenţa, iar calamburul din finalul câte unui pamflet cade precum cuţitul ghilotinei într-o necesară, dar amânată revoluţie. Individul vizat (scriitor, politician sau activist multi-partidic) ar trebui să se ascundă în buncărul antiatomic de ruşine. Însă, *în scumpa noastră ţărişoară,* cuvântul nu-i omoară pe impostori, tupeişti, înfumuraţi etc. Perseverenţa e calitatea lor şi nimic nu-i opreşte să parvină la ceea ce mintea lor defectă îi împinge. A se vedea starea de lucruri actuală, căreia Dorin Tudoran încă îi aplică lovituri de metaforă pe blogul personal. Să ne mai întrebăm cu ce folos?

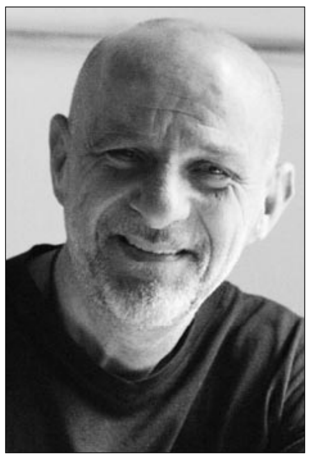
După ce, încântat de relectură, am parcurs cele aproximativ 590 de pagini (cu dificultatea impusă de formatul mare al tipăriturii, greu de ţinut în ambele mâini, imposibil într-una!), nu mă aşteptam la vreo revelaţie deschizând cele două cărţi de interviuri: *Biografia debuturilor* (Editura Junimea, Iaşi, 1978) şi *Nostalgii intacte* (Editura Eminescu, Bucureşti, 1982). Dar a venit una, menţionată în titlul articolului de faţă. Situaţia este veche şi implacabilă: oricât de sârguincios ar fi un om dornic să asimileze cultura universală, nu va izbuti să citească nici a mia parte din ce s-a scris ori s-a consemnat într-o formă oarecare, durabilă în timp. Şi atunci? Parcă îţi vine să pui în practică fraza de tristă celebritate: „Filozofii nu au făcut decât să interpreteze lumea; însă important este a o schimba!" Ceea ce, deloc paradoxal vorbind, tocmai se petrece de câţiva ani, fără să ne dăm bine seama: realitatea virtuală, zborurile intergalactice, războaiele hibride, Inteligenţa Artificială, ingineria genetică etc., etc. Ştiind eu despre toate astea cât poate să ştie un om mediu informat, ce nectar de bogăţie spirituală să culeg din cărţile unor oameni de cultură şi scriitori deja uitaţi, precum Eugeniu Ştefănescu-Est, Virgil Gheorghiu, Francisc Păcurariu, Bazil Gruia, Scarlat Calimachi, D. Murăraşu, Al. Dima, Tiberiu Iliescu, Ştefan Pascu, Alexandru Balaci sau Constantin Ciopraga? Nici D.R. Popescu, regretat de mulţi colegi de generaţie, nu-mi spune ceva notabil, nici Marin Sorescu ori Saşa Pană, nu mai zic de Beniuc, Piru sau Ioana Postelnicu, odinioară muza lui E. Lovinescu. Nu-mi incită curiozitatea nici poemele lui Doinaş, Bănuţă sau Boureanu, iar Nina Cassian (prima scriitoare cu care am polemizat franc!) doar mă amuză cu mărturisirile fals indecente din jurnalul incomplet deflorat. Nu cred că voi reciti prozele SF ale lui Ov.S. Crohmălniceanu, deşi merită, şi am cumpărat câteva volume de D.I. Suchianu, H.-Y. Stahl, Ion Biberi şi Radu Cosaşu, niciodată răsfoite. Probabil le voi citi, dacă le vine rândul...

Interviurile datează din anii 1970, când Dorin Tudoran era redactor la revista *Luceafărul*. Epoca, dominată de pontifii agreaţi de PCR, transpare în frazele de complezenţă ale multor interlocutori. Dar anii căutaţi şi reînviaţi în discuţii sunt cei antebelici, despre care informaţiile se preling abundent printre rânduri, fapt de mirare că a fost admis de cenzori. Merită studiat, nu aplaudat.

...oricât de sârguincios ar fi un om dornic să asimileze cultura universală, nu va izbuti să citească nici a mia parte din ce s-a scris ori s-a consemnat într-o formă oarecare, durabilă în timp. Şi atunci? Parcă îţi vine să pui în practică fraza de tristă celebritate: „Filozofii nu au făcut decât să interpreteze lumea; însă important este a o schimba!"

polemos

Radu Aldulescu

Cu Nobelul și cărțile pe masă

Zarva benignă, predominant habarnistă, stârnită în mediul nostrum cultural de decernarea Nobelului literar sud-coreenei Han Kang m-a dus cu gândul, într-o primă fază, la două constatări statistice recente: unul din trei români n-au citit în viaţa lor o carte; în cursul anului 2023, 9,5 milioane de români, adică mai bine de jumătate din populaţia ţării, nu au cumpărat nicio carte. România profundă este compusă din mii de cătune şi târguri în care declinul demografic şi depopularea masivă sunt susţinute de dispariţia librăriilor şi a bibliotecilor săteşti şi orăşeneşti care absorbeau, cândva, tirajele de zeci şi sute de mii de exemplare din epoca de tristă amintire. Centrele culturale precum Bucureştiul, Iaşul, Craiova sau Clujul nu au putere să contrabalanseze. Cam asta ar fi piaţa de carte de la noi, cea mai căzută din Europa şi care rimează cu nivelul valoric al literaturii române contemporane, cum voi arăta mai jos.

Am auzit, adesea, invocându-se criteriile politice, ideologice, de sex, chiar, care ar decide acordarea Nobelului literar. Un observator sagace atrăgea atenţia că Nobelul se acordă alternativ, un an unei femei, iar anul următor unui bărbat şi de aceea anul ăsta nu l-a putut lua Cărtărescu al nostru. La anul, însă, să-i ţinem pumnii, are toate şansele...

Nefiind de fel un ins arogant, îmi permit să îmi arog nişte competenţe în materie de literatură, domeniu în care îmi fac de lucru de nişte zeci de ani şi n-am decât să constat, cu umilinţă, că cel dintâi criteriu după care se orientează juriul Nobel este cel valoric. În nouăzeci la sută din cazuri, Nobelul a fost acordat unor autori de capodopere ai literaturii universale. Că mulţi autori de capodopere, precum Tolstoi, Kafka, Ismail Kadare sau Philip Roth au fost săriţi de juriul Nobel este o altă poveste care ar putea începe cu observaţia că Nobelul se decernează doar o dată pe an, iar marii romancieri autori de capodopere sunt mai mulţi şi nu pot fi împărţiţi o dată pe an.

Competenţele mele în materie de literatură se întemeiază pe ce am scris şi publicat, dar mai ales pe lecturi întinse pe parcursul unei vieţi. N-am citit-o, încă, pe sud-coreeana Han Kang. Am citit, în schimb, integral, Mario Vargas Llosa, începând din anii '80 ai secolului trecut, cu romanele *Casa verde, Conversaţie la catedrală* şi *Războiul sfârşitului lumii* şi continuând cu tot ce s-a tradus după 1990. L-am citit, de asemenea, integral pe Gabriel Garcia Marquez, tot începând cu anii '80, când l-am descoperit citind povestirea *Urma sângelui tău pe zăpadă*. Am citit, de asemenea, tot ce s-a tradus la noi din William Golding. L-am citit integral pe Gunther Grass. Anul acesta am recitit după douăzeci de ani *Toba de tinichea*, pe care am redescoperit-o ca pe o capodoperă a literaturii universale. Acelaşi lucru pot spune despre *Orbirea*, romanul lui Elias Canetti. Am citit cele patru romane traduse la noi ale laureatului Nobel englez de origine africană Abdulrazak Gurnah. Am citit-o integral pe scriitoarea poloneză Olga Tokarczuk. Pe Orhan Pamuk l-am citit, de asemenea, integral, cu romanele şi volumele sale de eseuri şi memorialistică. Am citit cele cinci romane şi volume de povestiri traduse la noi ale uriaşului prozator chinez Mo Yan. Am citit integral Hemingway, Faulkner, Steinbeck, Thomas Mann şi Saul Bellow. Desigur, mă refer la traducerile acestor autori în română. În adolescenţă, am citit pentru prima dată Wladyslaw Reymont, polonezul laureat al Nobelului literar la începutul secolului XX, despre care se mai ştiu prea puţine la noi, în ziua de azi.

Aş putea continua lista celor care au onorat numele Nobelului literar cu numele şi opera lor, prin care am trecut de-a lungul vieţii şi la care revin periodic, dar n-aş vrea să abuzez de răbdarea cititorilor acestor rânduri, convertindu-i, eventual spre a-mi împărtăşi competenţele literare. E greu, dar nu imposibil. Se spune că sunt gusturi şi gusturi în materie de literatură, ceea nu e valabil până la un nivel de competenţă ce delimitează amatorismul. Dincolo de respectivul nivel, intră în funcţiune spiritul critic sau organul pentru literatură apt să detecteze canonul valoric şi să facă deosebirea între cartea slabă şi cartea bună sau foarte bună şi să recunoască, eventual, capodopera.

Organul pentru literatură, aşadar. Te naşti cu el şi, totodată, ţi-l formezi, prin lecturi. El este indispensabil comentatorului şi criticului literar, dar mai ales scriitorului performant. Mă întorc, astfel, la scriitorii laureaţi ai Nobelului, de formule stilistice şi narative din cele mai diverse, coagulându-se, cel mai adesea, în ceea ce, cu o sintagmă comună, am putea numi univers uman, spre care se orientează, îndeobşte, juriul Nobelului. O trăsătură comună a tuturor acestora generalizantă, la o adică, şi care poate fi detectată prin organul pentru literatură ar fi nivelul valoric ridicat. Ce interesează, referitor la intenţia rândurilor de faţă, ar fi că avem de-a face cu un nivel valoric neatins şi cam de negăsit în literatura română contemporană, căreia toţi îi dorim dobândirea unui premiu Nobel. Ne-ar prinde bine, scoţându-ne, ca să zic aşa, dintre ultimele literaturi şi pieţe de carte din Europa... O situaţie relativ absurdă, dacă nu cumva imposibilă, deoarece repet un lucru care supără pe mulţi: în literatura română contemporană nu există niciun autor de calibrul şi anvergura laureaţilor Nobel.

→

Festivalul Național de Muzică Folk TRIVALE FEST 2024

Ediția a VIII-a a Festivalului Național de Muzică Folk TRIVALE FEST, care s-a desfășurat pe final de octombrie, în sala de concerte a Filarmonicii Pitești, a fost o bucurie pentru iubitorii genului. Evenimentul, animat de Cristi Dumitrașcu, redactor muzical și cantautor, a început cu un concurs de interpretare, pe două secțiuni: categoria sub vârsta de 18 ani și peste vârsta de 18 ani, la care au urcat pe scenă nouă aspiranți la trofeele festivalului, admiși la preselecția desfășurată online. A urmat un recital susținut de Grupul Folk P620, din cadrul Centrului Cultural Pitești, coordonator Andrei Bulf. Moderatorul Cristi Dumitrașcu a încântat publicul cu un moment muzical, într-o interpretare de excepție, presărată cu amintiri din cariera muzicală, dar și cu vorbe de spirit. Festivitatea de premiere a adus în atenția publicului premianții noii ediții a festivalului. Juriul format din specialiști în domeniu, și anume conf. univ. dr. Gheorghiță Stroe (președinte), asist. univ. dr. Camelia Clavac, asist. univ. dr. Maria Enescu, prof. Valentin Sprîncenea și Andrei Bogdan Bulf (directorul artistic al festivalului), i-a desemnat pe câștigători: La secțiunea sub18 ani au obținut: Premiul I – Frații Călin din Bârlad; Premiul al II-lea – Grupul DACII LIBERI, format din copii cu vârste cuprinse între 13-16 ani, din Bârlad; Premiul al III-lea - Alma Lorena Andronache, în vârstă de 14 ani, din Ploiești; Mențiune – Andreea Paltin, în vârstă de 17 ani, din Slatina. La Secțiunea peste 18 ani au câștigat: Premiul I – Trupa GLAS, formată din Daria Rotaru, în vârstă de 19 ani, din Brașov, studentă, și Claudiu Benga, în vârstă de 18 ani, din Brașov, elev; Premiul al II-lea - Vlad Pârău, în vârstă de 35 de ani, originar din Brașov, stabilit la Sibiu; Premiul al III-lea – Patricia Bădița, în vârstă de 18 ani, din Curtea de Argeș; Mențiune – Mihail Sorin Mărgăritescu, în vârstă de 51 de ani, din Mioveni. Marele Trofeu al festivalului a fost câștigat de Grupul ZORI, format din Daria Boghean, în vârstă de 19 ani, din Târgu Neamț, și Teodora Beleaua, în vârstă de 27 de ani, din Brașov, studente. În continuare, a urcat pe scenă Trupa CALEnDAR. Festivalul s-a încheiat cu un recital extraordinar susținut de Nicu Alifantis și Răzvan Mirică, în formula „Gemini". Organizat de Primăria Municipiului Pitești, prin Centrul Cultural Pitești, Festivalul Național de Muzică Folk TRIVALE FEST își propune revigorarea muzicii folk, descoperirea și promovarea de noi talente ale genului. **(C.E. SALUB)**

→ Oare care ar fi, în această ecuație, locul eternului nostru candidat-aspirant la Nobelul literar, în care statul român, paralel nu numai cu nevoile neamului românesc, dar și cu literatura, bagă bani la greu, în ideea că respectivul merită și cultura și literatura noastră merită, de asemenrea, și tânjesc... Este vorba, desigur, de Mircea Cărtărescu, un om care scrie, cum pe bună dreptate se autointitulează, omițând să precizeze că scrie fără să aibă nimic de spus, în miile de pagini de jurnal și în așa-zisele romane mamut, fără cap și coadă, fără coloană vertebrală și fără un strop de sânge care să hrănească niște personaje și poveștile lor. Omul practică un experiment invit din neputința epică, căruia, la un moment dat, i-a spus postmodernism. Mai încoace, el și specializații la comandă în scrisul său au găsit că e mai nimerit să-i spună suprarealism.

Sunt multe de spus despre fenomenul Cărtărescu, aspirant la premiul Nobel care doar în România acestor vremuri de pe urmă, înclinînd spre dezastru, s-ar fi putut dezvolta și desfășura și care, pe mine, unul, mă face să mă gândesc, plin de jind, la scriitori precum Marin Preda, Petru Dumitriu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu sau Lucian Blaga. Pe aceștia, istoria literaturii îi consemnează ca aspiranți la Nobelul literar, propuși, la vremea lor, se pare, de statul român comunist, nu foarte insistent, deoarece ar fi umbrit interesele lui Ceaușescu pentru Nobelul pentru pace. Altminteri, o spun cu mâna pe inimă, scriitorii enumerați mai sus se ridicau la nivelul valoric al laureaților Nobel.

Ierarhiile-clasamente literare nu sunt, îndeobște, fezabile, deoarece literatura practicată la un nivel valoric ridicat este departe de a se asemăna cu un sport. Nu-i poți clasa, bunăoară, pe doi scriitori extrem de diferiți ca formulă, precum Tolstoi și Dostoievski, pe poziții diferite într-un clasament literar. Uneori, însă, când avem de-a face cu ierarhii din cale-afară de gogonate, cum se practică la noi în momentul de față, se impun de la sine niște clasamente. Să luam iarăși cazul lui Cărtărescu, căruia an de an o liotă de habarniști din Ministerul Culturii și din Institutul Cultural Român îi întrețin, cu bani grei, foamea de glorie și de turism cultural. Care este, de fapt, locul lui în litaratura română contemporană, așa lovită se soartă cum este ea acum? Vreau să vă spun, iarăși, cu mâna pe inimă, că, în momentul de față, există în jur de treizeci de autori români, poeți și prozatori, aflați la un nivel valoric net superior lui Mircea Cărtărescu. Culmea e că această stare de fapt o știe și împricinatul și o recunoaște public, animat de un fair play pervers, declarând că se bucură că există printre cei treizeci de scriitori, chiar și fiind ultimul dintre aceștia. Ceea ce ar trebui spus, dar nu dă bine, ar fi că banii pe care statul ar trebui să-i bage în promovarea acestor treizeci de scriitori sunt folosiți pentru susținerea eternului aspirant la Nobel.

Arthur Suciu

Povești de la marginea lumii

Demnitate

Nu tindem să ne apropiem de noi înșine, *să fim* noi înșine. Efortul nostru este de fapt acela de-a ajunge la ceea ce este straniu în noi. Straniul este lucrul cel mai propriu. Tindem să ne de-familiarizăm de noi înșine.

Procesul, de Kafka, este o rescriere a cărții lui Iov. Ca și Iov, Josef K. este învinovățit nu se știe pentru ce și, de asemenea, nu-și recunoaște vinovăția. Josef K. consideră că procesul său este cel mult efectul unei întâmplări nefericite, cum ar fi că nu a continuat să-și ia micul dejun. Uneori viața ne e dată peste cap pentru că ne-am uitat pe fereastră în loc să luam o scamă de pe jos. Josef K. nu consideră deci că e vinovat de ceva și, dacă nu are prieteni care să-l judece, precum Iov, este pentru că toți îl judecă, îl urmăresc, îl privesc malițios sau batjocoritor. Toți, în afară de femei, ce-i drept: K. este asaltat de ele ca și cum faptul de a fi vinovat l-ar fi făcut să pară mai atrăgător sau, cum spune Kafka, mai frumos. Să ne amintim: tot femeile au stat și sub crucea condamnatului Isus. La fel ca Iov, K. dorește să iasă din confuzia și ambiguitatea acuzațiilor care i se aduc și decide să-și concedieze propriul avocat chiar dacă știe că această decizie i-ar putea fi fatală. Însă avocatul, care nu știe ce acuzații i se aduc lui K. și nici când va începe procesul, are abilitatea de a influența instanța sau cel puțin crede că o are, astfel încât să nu se ajungă prea repede la o decizie. Judecata lui Kafka este exemplară. Nu există achitare definitivă, spune el, mai exact nu se știe dacă există. Există doar achitare temporară și tergiversare. Deci, nu vinovăția reală e problema, nu ea îi face pe oameni să se teamă, ci vinovăția potențială, infinită. K. nu acceptă această situație și, deși începe să înțeleagă logica justiției, o respinge, preferând să moară „ca un câine". Într-adevăr, el moare, deși nu e sigur dacă aceasta a fost o decizie a instanței sau o încurcătură obscură. Față de Iov, el nu se putea bucura de nici o răscumpărare.

Istoria merge înainte prin apelul constant la ignoranță, mama contingenței. Politicienii care nu cunosc prea bine Constituția sau nu sunt învățați s-o aprecieze și s-o respecte acționează cum îi taie capul, în disprețul legii, dar *pe o cale nouă*. Așa apar alte doctrine politice. Putem afirma că o anumită creștere a gradului de prostie și ignoranță în societate este condiția progresului, căci dacă toți oamenii ar cunoaște și respecta modelele impuse, societatea ar rămâne pe loc, iar în cele din urmă ar anchiloza din cauza excesului de conformism, inteligență și rafinament.

Istoria merge înainte prin apelul constant la ignoranță, mama contingenței. Politicienii care nu cunosc prea bine Constituția sau nu sunt învățați s-o aprecieze și s-o respecte acționează cum îi taie capul, în disprețul legii, dar pe o cale nouă. Așa apar alte doctrine politice.

Perspectiva hegemonului atenian ultragiat de creșterea puterii lui Filip al Macedoniei, într-un discurs faimos al lui Demostene: „... el (Filip) nu numai că nu este grec și nu are nici o legătură cu grecii, dar, la drept vorbind, nu este nici măcar un barbar cu o origine strălucită, ci un macedonean mizerabil, dintr-o țară de unde nu era cu putință să cumperi înainte vreun sclav cinstit".

Marele roman al lui Proust începe cu un ritual al căderii în somn. Micul meu roman începe cu o trezire din somn. Pe vremea lui Proust, oamenii dormeau profund, se lăfăiau sub așternuturi grele și nu erau deranjați de tropăielile vecinilor. Dacă Proust ar fi trăit într-un bloc din Drumul Taberei, ar fi murit de nervi, iar opera sa ar fi fost mult mai puțin impresionantă, căci nimeni n-ar putea să scrie mii de pagini sub imperiul unei vecine guralive sau al unui pasionat de cotlete.

La Suceava, în timp ce mergeam pe stradă vorbind în căști la telefon, m-a oprit un domn pe care îl știam din prima copilărie - era prieten cu părinții mei. Nu-l văzusem de foarte mulți ani, însă l-am recunoscut imediat. Mi-am amintit unde locuia. Se uita la mine și îi curgeau lacrimile. Erau lacrimile unei tinereți, ale unei vieți pierdute, dar și lacrimile de bucurie ale unui trecut care te vizitează - eu îl vizitasem din acest trecut și el, la rându-i, mă vizitase pe mine. În tot acest timp, nu am întrerupt legătura telefonică pentru că era o discuție importantă. Fără să se supere (la fel ca acum mulți ani, s-a purtat ca și cum ne vedeam foarte des) m-a îmbrățișat călduros și apoi ne-am despărțit.

La vârsta mea, La Rochefoucauld își publica maximele - pe care le scrisese totuși recent, ca un fel de operă a maturității. În aceste texte, dezamăgirile vieții sar în ochi. Deziluzia e peste tot. Totuși, la vârsta la care alții ating compromiterea totală și cinismul absolut, el este ascuțit ca o lamă și gingaș ca o floare de munte. Poate că la asta ajută să fii prinț: până la 50 de ani, poți fi arestat, rănit în luptă, izgonit; ți se poate distruge castelul, dar nu poți fi făcut preș de nimeni, nu poți fi umilit. Stilul e omul, demnitatea lui.

Dan Ciachir

Jurnal 2021

2 ianuarie

Ziarele franceze insistă asupra ieșirii Angliei din Uniunea Europeană care s-a produs, în sfârșit, definitiv și irevocabil, ieri la miezul nopții, după patru ani și jumătate de negocieri sau, cum ar fi spus Maniu, de pertractări. Desigur, pentru Franța faptul este un eșec, tot așa cum a fost și alegerea lui Donald Trump ca președinte în 2016.

A murit în ultima zi din anul trecut, la 93 de ani, actorul francez – vorba vine francez, întrucât avea un tată iranian și o mamă ucraineană – Robert Hossein. L-am văzut în câteva filme de la începutul anilor '60. Dumnezeu să-l ierte! Era, de altfel – afirmă ziarele –, un catolic îmbisericit.

4 ianuarie

Merită reținute, fie și parțial, câteva observații ale unui specialist sud-coreean în geopolitică, Chung Min Lee, care spune în numărul din 1 ianuarie al ziarului „Le Figaro": „Intrăm într-o nouă eră a istoriei mondiale. Trump nu-i decât un semn printre altele al sfârșitului hegemoniei occidentale. SUA era socotită printre țările cel mai bine pregătite din lume pentru a face față unei pandemii. Țări europene precum Germania și Franța credeau că posedă cel mai bun sistem sanitar de pe planetă, însă criza sanitară a dezvăluit că nu erau chiar atât de avansate. (...) De acum încolo, Occidentul nu mai este modelul incontestabil pentru restul lumii. Este schimbarea cea mai importantă din istoria mondială a ultimelor cinci secole."

A murit în Statele Unite, la vârsta de 92 de ani, generalul Ion Mihai Pacepa, care a adus un uriaș prejudiciu regimului comunist din România prin refugierea sa în Occident, în 1978. Dumnezeu să-l ierte!

6 ianuarie (Boboteaza)

Am fost la biserică de la începutul *Heruvicului*. După Liturghia Sf. Vasile cel Mare, am stat la predica părintelui Răducă, apoi m-am dus pe platoul din față, dornic să iau parte la slujba de sfințire a Agheasmei Mari, care conține citate superbe din Isaia, însă zgomotul credincioșilor m-a descurajat, așa încât am pornit spre casă.

9 ianuarie

Dis-de-dimineață, la patru minute după ce decolase de pe aeroportul din Jakarta, un Boeing 737 cu 69 de persoane la bord s-a prăbușit în mare.

13 ianuarie

Aurora mi-a spus că a murit părintele profesor Mircea Păcurariu, veste care m-a tulburat profund cu atât mai mult cu cât mă gândisem la el zilele trecute. Era cel mai mare istoric bisericesc român din toate timpurile. Și nu uit că l-a inclus pe străbunicul meu atât în *Dicționarul teologilor români*, cât și în volumul III din *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*. Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească!

16 ianuarie

Părintele Păcurariu a fost prohodit în Catedrala Mitropolitană din Sibiu de șase ierarhi ai Bisericii noastre, între care i-am recunoscut pe Mitropoliții Andrei și Laurențiu, precum și pe Arhiepiscopul Calinic al Argeșului.

În „România literară" de ieri, un splendid interviu cu Ion Caramitru, întins pe trei pagini de revistă, despre cum trebuie recitată poezia (îndeosebi cea eminesciană), reținând expresia „frumusețe sonoră". Mi-am dat seama încă o dată că acest actor strălucit este și un om deosebit de cultivat.

S-a prăpădit istoricul Ion Bulei, specializat în epoca Regelui Carol I și autor al unui compendiu al istoriei României tradus în câteva limbi. Dumnezeu să-l ierte!

21 ianuarie

Nu știam că Igor Stravinski s-a refugiat în Occident imediat după război. Este unul din puținii compozitori ruși care îmi plac.

27 ianuarie

La 10 dimineața am pătruns într-un Cișmigiu acoperit de zăpadă. Un spectacol frumos, pe care l-am regăsit, și mai expresiv, în Parcul Venus de lângă Operă, unde nu era nimeni.

2 februarie (Întâmpinarea Domnului)

Am aflat cu părere de rău că Mona Muscă și soțul ei, Bobby Muscă, au avut COVID-19, el încetând din viață la 89 de ani. Dumnezeu să-l ierte!

Au trecut zece ani de când, împreună cu ei, cu G. Dimisianu și Alex Ștefănescu, am mers la „Pescarul" cu Tudorel, la sfârșitul lansării volumului său *Viețile lui Alexandru Paleologu*.

6 februarie

Am găsit întâmplător, pe blogul fostului meu profesor Ion Coja, un fragment din *O punte putredă*, cu un post-scriptum în care sunt denumit „...cel mai înzestrat memorialist al generației, un cunoscător al lumii bune din veacul trecut".

10 februarie

Ieri am vorbit a doua oară la telefon cu Alison; mai mult de o oră. În prima parte a discuției am aflat că presa occidentală nu mai este ce a fost. Associated Press a renunțat la postul de corespondent la București, deținut de Alison 25 de ani. Însă ea a rămas în România, având și o casă în București, în apropiere de restaurantul „Parcul Privighetorilor", zonă în care s-au construit două cartiere de locuințe.

12 februarie

Mai există oameni remarcabili, chiar dacă nu foarte mulți. L-am ascultat în această seară pe actorul Marcel Iureș într-un interviu la TVR. A explicat scurt, fără emfază, de ce nu a vrut să rămână în Statele Unite, unde a jucat în câteva filme, de ce nu-i place să zboare cu avionul și a constatat că „se poartă ipostaza de victimă".

13 februarie

În „Le Point", un articol plăcut despre motanul Larry, aflat de un deceniu la reședința din Downing Street 10: „În post de zece ani, el a slujit Regatul Unit sub trei premieri". A fost adoptat pe când avea patru ani.

14 februarie

A murit în Statele Unite, la vârsta de 92 de ani, generalul Ion Mihai Pacepa, care a adus un uriaș prejudiciu regimului comunist din România prin refugierea sa în Occident, în 1978. Dumnezeu să-l ierte!

20 februarie

Există 152 de sfinți români canonizați de Sfântul Sinod. Primii șapte au fost trecuți în calendar în anul 1955.

1 martie

De câteva zile, un gen straniu de maree a golit de apă canalele Veneției, care arată dezolant.

4 martie

George Volceanov: „...Leon Levițchi, modelul meu academic și uman – cel care a ridicat pe culmi nemaiatinse exegeza shakespeariană și rigoarea traducerii filologice în România".

9 martie

„Stațiunea Eforie a primit această denumire pentru că începea cu o clădire hotelieră și sanatorială a eforiei spitalelor civile, ce-și înainta cu îndrăzneală botul de trei sau patru etaje până aproape de malul mării." (Octav Onicescu)

Sucursala Uzinelor Ford din Floreasca a produs automobile și camioane între anii 1936-1940, director fiind fratele lui Zizi Lambrino, amanta Regelui Carol al II-lea.

Între anii 1945-1947 a existat la București un conservator de muzică ușoară și jazz, condus de compozitorul Edmond Deda.

Institutul Italian de Cultură din București a funcționat între anii 1924-1948 întocmai ca Institutul Francez.

20 martie

Nu știam că premierul dorit în martie 1945 de Rege, de Maniu și de Brătieni era Prințul Barbu Știrbey. Vîșinski, în violenta vizită făcută la Palat, l-a impus pe Groza prim-ministru. Un an mai târziu, Prințul Barbu Știrbey era secerat de un cancer hepatic la 74 de ani și așezat în mormânt în paraclisul de la Buftea alături de bunicul său, domnitorul Dimitrie Știrbei. În 1946, anul morții lui Barbu Știrbey, se stingea prematur cea mai mică dintre fiicele sale, Ecaterina, la vârsta de 44 de ani.

31 martie

Arhitectul G.M. Cantacuzino s-a ocupat de restaurarea Casei Filitti din strada Episcopiei și de transformarea ei în sediu al Jockey Club. În timpul fostului regim a funcționat acolo Uniunea Arhitecților.

1 aprilie

În „România literară", un foarte interesant interviu cu Dorian Galbinski mi-a trezit nostalgii legate de cei șapte ani de colaborare la BBC, unde el era redactor.

2 aprilie

Pierre Cardin (Pietro Cardini), stilistul de lux care s-a prăpădit nu demult, spunea că a fi independent înseamnă „să nu depinzi de oameni". Așa am înțeles și eu independența, pe care în limba română cuvântul *neatârnare* o redă precis și concret.

10 aprilie

A murit ieri, la vârsta de 99 de ani, Prințul consort Philip, soțul Reginei Elisabeta a II-a a Marii Britanii. La nunta lor din 20 noiembrie 1947 au luat parte Regele Mihai I și Regina-Mamă Elena, cu care erau înrudiți.

11 aprilie

În ultima noastră convorbire telefonică, părintele Pălimaru m-a invitat să colaborez la numărul pe iunie din „Tabor", număr tematic, subiectul fiind cimitirele. La început am fost sceptic, dar am promis că voi scrie ceva despre cimitirul Mânăstirii Cernica. Și mi-am amintit că locurile de veci și înmormântările îmi inspirau o stare neplăcută și chiar o ușoară teamă. Părintele Ignatie Grecu – fratele Iordan pe atunci – mi-a spus cu blândețe că moartea este un lucru firesc. Asta se întâmpla în 1985, toamna, lângă Paraclisul „Sf. Lazăr" din cimitirul de la Cernica. Mai târziu i-am spus cuiva că lecturile de teologie ortodoxă contribuie mult la înțelegerea morții și la inevitabila întâlnire cu ea.

14 aprilie

A încetat din viață, la 88 de ani, părintele Ioan Ică senior, teolog strălucit, profesor de teologie dogmatică și simbolică la Sibiu și Cluj. Dumnezeu să-l odihnească cu drepții! Nu uit ce mi-a povestit Mihail Filimon în 1990, pe atunci student la Institutul Teologic din Sibiu, iar ulterior episcop ortodox la Sydney. Părintele Ioan Ică a intrat la curs cu numărul pe ianuarie 1990 din revista „Amfiteatru" (în care aveam patru articole), arătându-l studenților și zicând: „Cine a vrut să învețe teologie a putut să o facă și în fostul regim – iată dovada!".

(continuare în p. 21)

Sorin Antohi

Idei și zile

Gratis/ liber. La Jazz Hour [emisiunea legendarului Willis Conover de la Voice of America, cvartetul] Buddy Tate, Bob Wilbur, Sam Jones și Leroy Williams cîntă „The Best Things In Life Are Free”. Știu versurile [intimiste] de la Frank Sinatra. Dar încerc să nu le adaug mental acestei versiuni instrumentale. Astfel, mă pot gîndi la *libertate*, în care intră și versul care spune că luna poate fi contemplată *gratis*, dar intră și tot restul lumii. 23.08.1980 (cu adaosuri despre Jazz Hour pentru publicul din 2024).

Expresie și sens. Analiza unei creații într-o limbă străină este în mod legic rezultatul unor conotații și asociații false. Ceea ce unui francez i se pare obișnuit, mie-mi pare emoționant, muzical, sugestiv, deliberat etc. Asta deoarece am atașat limbii franceze calitatea de a *exprima* mereu. 4.10.1980

*

Postistoria este istorie. *Întîlnirea cu Kojève*. Am început să-l citesc pe Alexandre Kojève în 1980, grație prieteniei intelectual-existențiale cu Luca Pițu și Dan Petrescu. În acel nucleu formativ (pentru mine, poate și pentru ei) și în grupul său de referință (acum cunoscut ca Grupul de la Iași), lumea culturală franceză pe care Kojève a influențat-o profund era un reper central. Logistic, am fost decisiv ajutați în acest sens de lectorii francezi la Universitatea din Iași, cărora aș vrea să le mulțumesc și aici. E un episod de sincronizare clandestină cu lumea ideilor din Occident, din care unii (în special Jean-Paul Goujon, specialist în patafizică și erotism, care ni l-a adus chiar pe Kojève, pe lîngă – la cerere sau din proprie inițiativă – pe Carl Schmitt sau Eric Voegelin). Universul la care m-am referit era cunoscut cam din toate unghiurile, începînd cu cel literar. Ajunsă la americani ca *French Theory*, contribuția intelectuală franceză maximă a celei de-a doua jumătăți a secolului XX germinase în seminarul lui Kojève din 1933-1939, la École pratique des hautes études; lista celor care îl frecventau este elocventă, cu ruși cu tot.

Totul se discuta aprins în cercul nostru, iar ecourile, în general aluzive și codate, se găsesc în articolele noastre din presa studențească ieșeană și în manuscrisele apărute abia după 1990. Dar nu, ca să dau un singur exemplu literar, formulele paradoxale și ludice ale unui Raymond Queneau (cf. *Le dimanche de la vie*) m-au reținut pe mine, ci problematica filozofico-istorico-ideologică a anilor 1930, din care parcă nu putem ieși nici azi, pe care inclasabilul rus devenit francez o reformulase pornind de la Hegel și trecînd în special prin Marx, Nietzsche, Husserl, Heidegger și Alexandre Koyré (fără a-i uita pe Vladimir Soloviov, prima fascinație și primul obiect de studiu al lui Kojève, Carl Schmitt și alții). Dacă erai serios, îl puteai citi pe Kojève prin Queneau (1903-1976), care de altminteri editase și publicase la Gallimard (unde lucra) conferințele lui Kojève despre *Fenomenologia spiritului*, și Georges Bataille.

Era, de fapt, cum a spus Noica despre raportul său cu Goethe, încă o fază a despărțirii de Hegel, dificil parcurs început cel tîrziu de Marx și Nietzsche, prelungit în perioada interbelică, ajuns la paroxism în anii 1950-1980 (Foucault: marea problemă a gîndirii franceze postbelice a fost despărțirea de Hegel) și încă neterminat, deși abandonat – *faute de combattants*.

În acest context voi vorbi despre conceptul de postistorie (și, mai mult implicit, despre momentul său inaugural, sfîrșitul istoriei, precum și despre una din dovezile contrare, statul național), cu accent asupra fazei sale populare, generată de Francis Fukuyama în 1989-1992 printr-un amestec de Hegel, Kojève, RAND și Disneyland (cum scriam în 1999), via Allan Bloom.

(Rezumat pentru o comunicare cu același titlu, subintitulată “Reflecții despre o idee devenită clișeu”, prezentată la conferința *Statul național și ideea sfârșitului istoriei*, organizată de Gelu Sabău și Arthur Suciu, Universitatea „Hyperion”, 27.11.2023).

*

Despre sincronism, la Iași. Discuția despre sincronism (pluralul este implicit, fluid, interactiv și eterogen), valabilă în toate locurile și timpurile (nu doar în periferii, nu doar la începuturile modernității) are o semnificație simbolică la Iași, unde, printr-o decantare a contribuțiilor mai multor autori din toate provinciile românești s-au născut *spiritul critic în cultura românească* (codificat de Garabet Ibrăileanu în opera cu acest titlu, apărută în 1909) și, cu patru decenii înainte, *teoria formelor fără fond* (formulată paradigmatic de Titu Maiorescu în 1868). Reuniunea este deci un bun prilej pentru a evoca și situația ambivalentă pînă la paradox a (auto)criticismului ieșean (și, prin extensie, a celui național): în timp ce polemicile din cenacluri, presă, politică și societate atingeau formule radicale în care opțiunile și încercările erau considerate impasuri și eșecuri, tot aici a apărut prima noastră universitate, iar (după o primă înflorire a literaturii moderne) științele, artele și tehnologiile au atins în anii 1880-1920, cel puțin prin intenții, orizonturi, referințe și excepții, nivelul de referință european și apoi global.

(25.05, București, și 27.10, Iași. Scris inițial ca preambul al proiectului unei conferințe la Iași despre *Teoriile și practicile sincronismului în România.*)

*

Sincronisme: România și Europa. O perspectivă conceptuală și comparată. *Sincronismul* este un termen complex și cuprinzător, care se leagă în tradiția românească sintetizată și simbolizată de E. Lovinescu, dar prefațată de idei, dezbateri și polemici începute prin secolul XVIII, de numeroase alte noțiuni și proiecte, precum și de formele lor negative și hibride: sincronizare, modernitate, modernism/ antimodernism, modernizare/ demodernizare, imitație și transfer, forme și fond, autohton/endogen/organic și exogen/ artificial, emulație și (sub)dezvoltare, rămînere în urmă și reducerea decalajelor, competiție mimetică și alte forme de rivalitate, stigmat și utopie, liberalism (*lato sensu*) etc. Fenomenul s-a manifestat și a fost teoretizat în multe alte locuri și epoci. Și e departe de a se fi încheiat, fiindcă este coextensiv cu istoria.

Geografia simbolică a Europei inaugurată de Lumini relega teritoriile românești într-o periferie multiplă fără speranță, iar cronologia simbolică a Europei (parte din aceeași viziune civilizațională a istoriei) le plasa într-o temporalitate inferioară sau, pentru a combina două concepte familiare, într-un regim subaltern de istoricitate.

Dar orizontul, azimutul, direcțiile, discursurile și strategiile sincronismului, ca și cele ale progresului în ansamblu, sînt fluide, plurale, adesea contradictorii și contraproductive, se ramifică precum într-un exercițiu de logică și *ars combinatoria*.

Comunicarea propune schița unei hărți mentale a acestor ramificații.

(Rezumat al comunicării mele la Colocviul Regal VII, *Sincronisme: România și Europa*, organizat de mine în colaborare cu Daniel Șandru), 23.10.2024

*

Rusia și Ucraina. De la competiție mimetică la război total. Relația dintre Rusia și Ucraina a evoluat multă vreme, după o perioadă inițială de relativă indistincție, către competiția mimetică dintre entități social-politice emergente care-și construiau și disputau identități cel puțin potențial conflictuale, rescriindu-și istoriile, culturile și geografiile simbolice pe baza ostilității reciproce.

Treptat, pe măsură ce modernitatea avansa dinspre Occident și ajungea în aceste spații și timpuri liminare, vechile elemente comune, afine sau asemănătoare deveneau din perspectivă ucraineană diferențe ireductibile și opoziții diametrale. Din perspectivă rusă, acest proces de distanțare era o rătăcire absurdă și de la o vreme a devenit inacceptabil, iar soluția era negarea oricăror diferențe și reasimilarea forțată a fraților inamici alienați prin apropierea civilizațională și geopolitică de inamicul cîndva comun, Occidentul. Acesta, din aceeași perspectivă rusă, urmărea cu viclenie extragerea Ucrainei de azi din Eurasia (lui Putin și Dughin) și din Rusia eternă (așa cum este ea înțeleasă de cei doi și de alții ca ei), transformarea tuturor zonelor de frontieră în frontiere, a tuturor teritoriilor străine în colonii.

Violențele de tot felul nu au lipsit în acest lung mileniu, ajungînd chiar și în perioade teoretic stabile de apartenență la același stat autoritar (dominat de ruși) pînă la confruntare armată și genocid.

Dar războiul total nu părea plauzibil.

(Din preambulul meu la întîlnirea Idei în Agora CIII, un dialog cu Dan Alexe cu titlul de mai sus, accesibil pe YouTube), 13.09.2024

*

Basarabia e România. Republica Moldova, (încă?) nu. Basarabia istorică, al cărui nume ne amintește apartenența sa la Țara Românească, este desigur în Ucraina. În timp, acest strat al memoriei a fost aproape complet acoperit de stratul mai recent în care Basarabia (mică) a fost Bugeac. Și zbuciumata regiune, ale cărei date demografice s-au schimbat mereu în defavoarea legăturilor cu identitatea generică românească, va rămîne acolo cît timp va exista Ucraina (indiferent de forma alotropică a acelei țări). Cealaltă Basarabie, colonială, rusă și apoi sovietică, denumită astfel printr-o confuzie a noilor stăpîni de la Sankt-Petersburg și a celor de la Moscova (stăpînii habsburgi ai nordului Moldovei au fost mai imaginativi: au inventat din senin numele de Bucovina), este astăzi nucleul Republicii Moldova. Ambele Basarabii au făcut parte din diverse formațiuni statale, fiind reunite după 1812 numai în România Mare (după ce Basarabia originară mai ajunsese în state românești, între 1856 și 1878, și fusese cedată în schimbul Dobrogei), între 1918 și 1944, cu pauza dintre 1940 și 1941, cînd au fost anexate de URSS. Ce s-a întîmplat acolo de-a lungul istoriei moderne și contemporane se poate citi în cărțile de istorie, în palimpsestul fluid al hărților și în rezultatele votului de azi, pe care experiența deceniilor post-sovietice și orizontul UE nu par să le fi influențat decisiv. 21.10.2024

(Extrase din manuscrisul Idei și zile *au mai apărut în* Trivium, Observator cultural *și, începînd din iulie 2023,* Argeș.*)*

Geografia simbolică a Europei inaugurată de Lumini relega teritoriile românești într-o periferie multiplă fără speranță, iar cronologia simbolică a Europei (parte din aceeași viziune civilizațională a istoriei) le plasa într-o temporalitate inferioară sau, pentru a combina două concepte familiare, într-un regim subaltern de istoricitate.

eseu

Andrei Ungureanu

Pobrejenia

Ce nume dubioase, nu le mai auzise niciodată. În fine, fiecare pasăre cu cântul ei. Alexandru a scos pe masă tot ce avea în frigider. Ciudat, bărbații nu-i inspirau nici frică, nici repulsie. Nu erau niște cerșetori clasici, nu i-au cerut bani și nici nu miroseau a jeg și alcool, ci mai degrabă a tămâie și mir. Aveau priviri limpezi și chipuri senine.

proză

Noaptea îl înghiți ca o muscă prinsă în chihlimbar. Când s-a trezit era tot noapte. Puțea a transpirație și barba îi crescuse ca unui ocnaș. Pe telefon zăceau câteva apeluri pierdute, de la șefă în primul rând. Primise și mesaje: unde ești, ce faci? Nu auzise nimic, alarma de dimineață sunase, probabil, ca o nebună, ore în șir, până când înțelesese că e mai bine să se lase păgubaș. Îl dureau toți mușchii, toate oasele. Dormise, zăcuse îndelung, perna i se umpluse de bale, gunoiul mucegăise în pungă și începuse să pută. Se trezise chiaun, ca după o beție monstru – nu! ca după o supradoză de droguri căreia îi supraviețuise prin nu se știe ce minune. Se învelise într-o plapumă teribil de grea și de groasă, atât de grea încât nu reușea să se ridice în capul oaselor. Greutatea nu era a plocadului, aerul din încăpere se întărise, se transformase în blocuri mari de praf, duhoare și mizerie, ca niște baloți de paie așezați deasupra lui. Mâinile îi tremurau, pielea scăzuse și se subțiase. Vedea cum sângele trece și se oprește, roșu și albastru, pe sub pielea albă și fină ca o foaie de ceapă, în ritmul răsuflării lui rare și dureroase. Se îmbolnăvise, era ceva grav sau o simplă sperietură? Sau poate, mai degrabă, efectul adrenalinei și al efortului fizic intens asupra trupului lui de sedentar?

Alexandru a zăcut așa în pat multă vreme, suspendat între lumi. S-a ridicat târziu, cu mare greutate, și împotriva voinței lui. Simțea că cineva îl lovește cu ciocanul în cap, un ciocan moale, de cauciuc, suficient cât să-l doară, dar nu într-atât cât să-l omoare. Ciocanul lovea la intervale regulate, variind locurile de contact pentru a se asigura că fiecare centimetru din țeastă primește același număr de lovituri. Alexandru își apăra fața cu mâinile, se foia în toate părțile ca să evite izbiturile și să nu fie nevoit să se ridice din pat, în zadar. Era interfonul, se desprinsese din perete și venise să-l trezească cu orice chip. Pesemne că cineva suna de multă vreme, voia disperat să-i răspundă, să-i deschidă.

Dar să mă mai lase naibii cu sunatul lor, spuse Alexandru enervat. Prinse, în zbor, interfonul, îl trânti de pământ și-l călcă în picioare.

Încercă să se culce la loc, fără succes. În garsonieră era prea frig, în plus îl durea burta. Mâncarea se stricase în frigider. Hainele îi erau îmbibate de transpirație și de grăsime (de unde?), de parcă se scăldase în untură, el, căruia și simpla senzație de gras pe mâini îi producea scârbă. Îl ardea o sete cumplită, limba i se lipise de cerul gurii, o simțea putredă, ca o bucată de carne năpădită de furnici. Dinții erau, și ei, în amară suferință. Bucăți de smalț se dezlipiseră și căzuseră, mici bucăți tăioase de sticlă care îi răneau obrajii. Cineva îi spălase fața cu acid în timpul somnului, era umflat și roșu, plin de bube. Deasupra, acoperind țeasta, răsărise un brusture mare, cu frunze late și lăptoase și scaieți gata să se deschidă și să-și slobozească roada de mătreață. Ai zice că părul crește relativ uniform, în același ritm și cu aceeași viteză peste tot, dar nu era deloc așa, tulpinile și frunzele se înălțaseră doar în anumite direcții, pesemne în locurile în care aveau spațiu să crească, se vârâseră, printre pernă și plocad ca să dea de aer, astfel că se arătau acum strâmbe și diforme. În locul buzelor apăruse o pată mare de noroi crăpat, baltă uscată de soarele mistuitor al verii.

Cel mai important lucru era să își potolească setea. Deschise robinetul, umplu un pahar murdar și dădu să bea. Apa era caldă și sălcie, apă de lac stătut și plin de broaște. O scuipă instinctiv, murdărind oglinda. Își învățase lecția: lăsă apa să curgă mult, minute bune, până la a doua încercare. De data asta era mai rece și suficient de potabilă cât să o poată înghiți. Bău mult, în trei reprize. Prima dată bău precipitat, cu sughițuri, udându-se pe bărbie și pe piept. A doua oară bău mai potolit, încet și cu atenție. A treia repriză fu de plăcere, să-și facă pofta.

La magazin, la shopping cum îi plăcea să spună, a plecat spre dimineață. Peste oraș stăpânea aceeași ceață umedă de deunăzi. În magazin a cumpărat tot felul de prostii, era prea flămând pentru a respecta disciplina lui obișnuită. A luat multe lucruri de la reduceri, supermarketurile îl dresaseră, aproape că nu mai cumpăra nimic dacă nu vedea eticheta roșie sau galbenă care semnalizează tăierile de prețuri.

I-a zărit pe cei doi fără să-i bage în seamă. Arătau ca niște cerșetori obișnuiți, ca ei văzuse cu zecile de mii în București. Au dat să-l acosteze, nimic neobișnuit. Alexandru a grăbit pasul, nu avea dispoziția necesară pentru a fi milostiv. Observase și el asta, dădea cei mai mulți bani cerșetorilor atunci când era fie foarte bucuros (și bucuria lui i se părea indecentă în fața mizeriei semenilor, încerca să-și răscumpere vina prin milă), fie foarte supărat (în cazul acesta era reconfortant să vadă că sunt oameni care o duc mai rău ca el, cerșetorii îl ajutau să pună lucrurile în perspectivă și își câștigau, astfel, răsplata). Bărbații nu cereau însă bani, cereau găzduire:

Om bun, deschide-ne poarta, dă-ne o coajă de pâine și nu ne goni. Venim de departe și mergem departe, pe drum ne-a prins noaptea, dă adăpost unor bieți călători.

Asta era prea mult, cum să-i primească? Străinii erau niște zănateci, se credeau trubaduri, poeți rătăcitori, vorbeau în dodii. În plus ei erau doi, el era singur, garsoniera era vraiște, el era convalescent, străinii ar fi putut să-l bată și să-l jefuiască fără probleme sau chiar mai rău. Hotărât lucru, nu era momentul. Alexandru i-a ignorat, deci. Întors în cameră, a deschis deci larg ferestrele, să se aerisească, a strâns cât de cât hainele rispite în toată casa și a desfăcut patul ca să pună cearșeaful la uscat. Transpirase mult, litri întregi, de asta se trezise atât de însetat. Scursura intrase în saltea și-i rosese căptușeala. De-acum se simțea ceva mai bine, ieșise din mediul ăla toxic. Baloții de praf din aer i-a strâns cu răbdare, unul câte unul, și i-a băgat într-un sac de gunoi. A ieșit apoi să arunce toată mizeria adunată. Cei doi cerșetori erau încă acolo. De data asta i s-a făcut milă de ei.

Haideți, i-a invitat el. L-au urmat fără să spună un cuvânt.

Străinii purtau un fel de sarici în spinare și cărau sacoșe de rafie prinse în băț. S-au așezat cuviincios pe scaune. Unul era bătrân, avea barbă sură și mâini scheletice. Celălalt era mai tânăr. Amândoi purtau păr lung, prins în coadă, și bărbi nepieptănate.

Eu vă primesc, spuse Alexandru, că am și eu bunici bătrâni. Când v-am văzut m-am gândit la taica. Mă iertați că nu v-am primit de prima dată. După cum vedeți nici eu nu o duc prea bine.

Tare îți mulțumim, răspunse cel tânăr. E îndeajuns pentru noi. Noi ne mulțumim cu puțin. O bucată de pâine, o felie de brânză, un loc unde să ne plecăm capul și să ne odihnim.

Acuma am fost la cumpărături. Din păcate nu am nimic acuma gătit să mâncăm. Mie mi-e foame. Am fost la magazin să iau de-ale gurii, nu știam că veți fi și voi.

S-a nemerit bine, spuse tot bărbatul cel tânăr. Și nouă ne este foame. Iată, ca să ne cunoști: pe mine mă cheamă Altîn, iar pe cumătrul meu aici de față îl cheamă Sovah.

Ce nume dubioase, nu le mai auzise niciodată. În fine, fiecare pasăre cu cântul ei. Alexandru a scos pe masă tot ce avea în frigider. Ciudat, bărbații nu-i inspirau nici frică, nici repulsie. Nu erau niște cerșetori clasici, nu i-au cerut bani și nici nu miroseau a jeg și alcool, ci mai degrabă a tămâie și mir. Aveau priviri limpezi și chipuri senine.

O să mă duc să mai iau pâine dacă e nevoie. Luați și mâncați. Beți și o țuică? Mai am niște țuică de acasă, pe asta n-a apucat să o bea tata.

Bătrânul îl privi pe tânăr întrebător, cu o umbră de mustrare în ochi.

E vineri. Nu se cuvine.

Tânărul însă zâmbi.

Toate sunt curate celor curați, răspunse el. Ia și mănâncă, Sovah.

Luați și brânză, luați și carne, îi îndemnă Alexandru. N-am niște roșii, mergeau acuma. Stați să aduc niște ceapă.

Au mâncat cu toții cu poftă, după care au băut câteva păhărele de țuică. Bărbații au vărsat, pe geam, puțin alcool, pentru morți.

Noi n-o să stăm mult, i-au spus ei. Vrem să ne spălăm și să dormim puțin. După asta, mulțumim gazdei bune și ne vedem de drum.

Unde mergeți de sunteți așa zoriți? îi întrebă Alexandru.

Mergem departe și nu știm dacă vom nimeri unde trebuie. Vrem să ajungem în Țara Sfântă.

Așa, pe jos?

Da.

Alexandru îi privi uimit. Își băteau joc de el? Bărbații păreau serioși, nu îndrăzni să-i întrebe.

Ați pornit de mult?

Da, răspunse unul dintre ei. De mii de ani. Am fost la toate locurile sfinte. La Ierusalim, la Constantinopol, la Sfeti Gora.

Deci ați fost deja în Țara Sfântă, concluzionă Alexandru.

Nu. Locurile sunt sfinte, dar oamenii nu sunt. La Ierusalim e prea multă ură, vecinii se dușmănesc și se omoară între ei, copiii învață să îi urască pe ceilalți. Cum poate fi o țară sfântă când oamenii nu sunt sfinți? Constantinopolul a căzut sub legea turcească. Iar la Sfeti Gora călugării stau mai mult pe Internet, să învețe lumea cum să se roage, decât să-și facă ei canonul și ascultarea. Cum să înveți lumea, ce să o înveți, când tu pentru tine nu îți îndeplinești rânduiala și nu te rogi cum ar trebui?

Iată că totuși străinii nu erau chiar atât de înapoiați pe cât îi socotise el. Știau de Internet, văzuseră lumea.

Și atunci unde mergeți? Unde este țara asta sfântă? reluă Alexandru

Trebuie să fie undeva, răspunse bătrânul. Noi o căutăm și o vom găsi. Avem aici cartea care spune din ce este alcătuită lumea și cum este țara sfântă. O să mergem până când o vom înnemeri. Poate este pe lumea cealaltă. Pe lumea aceasta oamenii s-au înrăit. Nu mai putem să trăim aici.

Erau niște nebuni simpatici. Alexandru văzuse destui ca ei. Aceștia erau însă dintre cei mai originali.

Ce carte e asta? O aveți la voi? Arătați-mi și mie.

Bătrânul îl privi din nou pe tânăr. Privirea părea să spună: chiar vrei să-i arăți cartea? Crezi că merită?

Numaidecât, răspunse bărbatul cel tânăr. Atâta lucru putem face și noi pentru gazda noastră bună.

Scoase din desagă o carte groasă, îmbrăcată în piele pleznită. Cartea era grea și roasă la margini. I-o arătă lui Alexandru. Părea scrisă de mână, avea litere mari, frumos caligrafiate, la începutul paragrafelor, miniaturi de sfinți, cruci și semne care păreau să reprezinte planetele, stelele și zodiile.

Nu pot citi, spuse Alexandru. E scrisă în alte litere, în altă limbă. Citiți-mi și mie ceva. Aici, de pildă.

De data asta bătrânul nu se mai lăsă rugat. Își drese vocea și începu să citească:

”Pământul iaste în mijlocul cercurilor cerești ca un buric în mijlocul unii roate. Și iaste depărtat de ceriu în toate părțile tocma într-un chip, cum ai zice butea roatei de către obeade, cu tocmeală dumnedzăiască pus, ca să dea Pământul dintru sine udăciune, de ploao în toate părți într-un chip, pentru rodul ce iase dintr-însul, ca să-l adapte și să-l răcorească. Pentru aceia ies toate apele asupra lui și întru sine le știe, după alte stihii ce sânt între pământ și ceriu, ce să chiamă

apa, văzduhul și pământul, carele iaste în mijlocul acestor trei al patrulea.

Aceaste patru stihii dau viață și hrană și naștere și creaștere în toate neamurile și oamenilor și dobitoacelor și alte dihniile și gânganiile și toate ierbile și leamnele câte ies și crescu din pământu. Acel chip dau noao, așijderea și celora ce ni să pare că sunt subt noi. Că pământu atâta e de rătundu cât în nicio parte mai sus nu spânzură, ce iaste tot tocma într-un chip, în sus, delungatu de ceri, cum am spus mai sus, măcare căce și are el întru sine prea alocurea munți înalți și văi adânci și dealure și prăpăștenie."

Interesant. Limba folosită era una veche, arhaică, dar descrierea Pământului nu era fantezistă, ci dimpotrivă, era în linii mari corectă. Alexandru ascultase cu plăcere, bătrânul avea voce de înțelept, de om care a priceput tainele lumii și ți le poate explica, dacă reușești să-l convingi să ți le destăinuie.

Călătorii se înveseliseră, probabil datorită mâncării și a țuicii. Cine știe de când nu mai stătuseră la masă ca oamenii? Alexandru era și el bine dispus.

Și credeți că lucrurile astea sunt adevărate? îi întrebă el.

Noi credem că da, răspunse tânărul. Nu chiar fiecare cuvânt și fiecare povestire este întrutotul adevărat, căci oamenii, când scriu cărți, mai pun de la ei, mai greșesc. Dar, cu toate greșelile care sunt, cartea este adevărată. Dumnezeu este și face minuni. Și noi putem vedea minunile lui. El ne dă semne, ne arată calea pe care vom merge. Noi îl supărăm și nu vrem să le vedem.

Discuția era din ce în ce mai interesantă. Să fi fost oare oaspeții lui Alexandru ceva membri ai unei secte, un fel de stiliști sau cine știe ce altă formă de creștinism popular? Oricum, nu era nevoie să creadă tot ce-i zic. Îi părea bine că-i primise. Se simțea bine în compania lor, durerile musculare îl părăsiseră, nădușeala se uscase, garsoniera se umpluse de lumină.

Discuția era din ce în ce mai interesantă. Să fi fost oare oaspeții lui Alexandru ceva membri ai unei secte, un fel de stiliști sau cine știe ce altă formă de creștinism popular? Oricum, nu era nevoie să creadă tot ce-i zic. Îi părea bine că-i primise. Se simțea bine în compania lor, durerile musculare îl părăsiseră, nădușeala se uscase, garsoniera se umpluse de lumină.

Am pățit și eu așa ceva, spuse Alexandru. Visez tot felul de lucruri. Cele mai multe sunt prostii, știu că n-au niciun înțeles. Sunt halucinații ale creierului care mă distrează. Le uit imediat. Dar unele vise sunt atât de adevărate, atât de intense că nu știu ce să mai cred. Mă trezesc și mi le amintesc, nu le pot scoate din minte. Ori fi însemnând ceva? Mi le mai tâlcuiește mama, dar n-am stat să văd dacă se împlinesc tâlcuirile ei.

Bărbații n-au răspuns nimic. Ascultau cu atenție. Alexandru continuă.

Poate că am început eu să-mi pierd mințile. Niciodată nu m-am simțit bine trăind în lumea de astăzi. Aș fi vrut să mă nasc în alte locuri, în alte epoci. Mi se pare că locul meu nu e pe pământ. Îmi închipui tot felul de lucruri, îmi fac tot felul de scenarii în minte. Și nu știu să mă adaptez în societate. Nu mă descurc aici, nu știu să citesc oamenii, nu-mi dau seama ce e voie și ce nu e voie să fac într-un anume context. Aș pleca în altă parte, vreau să evadez, să scap, și nu știu cum, nu pot. Ce părere aveți, sunt eu nebun?

Nu ești nebun. Lumea e nebună, îi răspunse bărbatul cel tânăr.

Stați că asta n-a fost nimic. Am mai pățit una de nici eu nu știu dacă a fost nălucire sau a fost aievea.

Le-a povestit întâmplarea din club, cu Procuroru.

Am și acum cartonașul cu numărul de telefon pe care mi l-a dat atunci. Mă bate gândul să îl sun. Cum trăiesc eu acum nu e bine. Poate așa o să mă descurc mai bine.

Ia arată-ni-l, îi ceru tânărul.

Alexandru le aduse bucata de carton. Arată la fel de bine ca în prima zi, de parcă nu fusese ținută prin buzunare și uitată în pantaloni băgați în mașina de spălat.

Să nu te duci, îi spuse bătrânul. Acela nu era un simplu om, cât ar fi el de șef de clan mafiot sau alte asemenea. Acela este Satana și vrea să îți cumpere sufletul. Nu poate nimeni să-ți dea cât valorează sufletul tău.

Alexandru îi asculta neîncrezător. Bărbatul cel tânăr continuă:

Tu ești un om bun. Ai grijă însă să nu te amărăști de tot. Cine nu este bucuros nu îl poate cunoaște pe Dumnezeu. Și cine nu îl cunoaște pe Dumnezeu nu poate fi desăvârșit. Nu primi să te vinzi. Pleacă de aici și găsește locul care ți-a fost rânduit ție. Îți mai spun ceva: noi nu ne naștem la întâmplare. Fiecărui om îi este rânduit un rost. Dacă omul își cunoaște și își primește slujba, el va trăi bine în această lume și în cealaltă va fi răsplătit pentru toate suferințele. Locul tău nu e aici. Caută-l și-l vei găsi.

Se făcuse noapte. Garsoniera se transformase în biserică. În locul becului ardea un candelabru mic. Mâncarea dispăruse de pe masă, înlocuită de o pâine și un ulcior de vin. Îngeri cântau în înălțimi. Alexandru n-a înțeles tot, dar a priceput esențialul. Oamenii ăia erau mai liberi și mai mari ca el. Nu alergau după bani, nu se stresau din cauza știrilor și a situației economice. Vedeau lucruri pe care el nu putea să le vadă, lucruri care nu se văd cu ochii și nu se află din cărți. Erau niște nebuni? Poate, dar așa era și el. Nebunia lui, a lui Alexandru, era diferită, era o nebunie rea, de om care își face rău singur și care se zbate ca pasărea în cușcă, fără să găsească scăpare. Nebunii ăia, iată, erau liniștiți și voioși. Aveau un scop. Știau drumul pe care trebuie să meargă. Și nu le păsa de nimic altceva, cu atât mai puțin de părerea celorlalți. Nebunia e că noi, cei normali, nu înțelegem asta.

Luați-mă cu voi, îi rugă el.

Unde mergem noi tu nu poți veni acum, îi răspunse bătrânul. O să vii mai târziu, dacă faci ceea ce ți-am spus.

Au mai vorbit ei și altele, lucruri mari și mici. După ce au mâncat, Alexandru a plecat în oraș, sub pretextul că trebuie să plătească niște facturi. De fapt, îi era rușine că nu are suficient loc unde să-i culce. Oaspeții voiau să doarmă pe jos, să-i lase lui patul. Așa ceva nu se cade, dar ei n-au primit cu niciun chip. Așa a putut să păstreze aparențele. S-a învârtit prin oraș, fără nicio țintă, ore în șir. Era bucuros fără să-și dea seama de ce. Se simțea ca un căutător de comori care reușește, în sfârșit, după ani de căutări, să descopere locul unde este ascuns tezaurul. Va mai fi mult de muncă, va trebui săpat, va trebui să se ostenească serios până să scoată aurul la lumină, însă de acum bogăția e a lui, știe de unde să o ia, nu-i mai poate scăpa din mână. Că o înhață astăzi, că o înhață peste mulți ani, nu contează. E a lui și nimeni nu poate să i-o fure.

În drum spre casă văzu coloana de lumină, o explozie de lumeni care ilumina cerul orașului. Era o lumină puternică, intensă, ca cele folosite de apărarea antiaeriană pe timp de război, ca elicopterul de atac să nu poată să dispară în noapte. Începuse oare războiul? Oamenii erau liniștiți, nimeni nu părea să bage de seamă coloana. Visa din nou, avea halucinații? Se opri să întrebe:

Nu vă supărați, ce e cu lumina aia mare dinspre Aninoasa?

Care lumină, domne?

Nu vedeți acolo (arată cu brațul), cât e de strălucitoare?

Nu e, domne, nimic. Du-te și fă-ți un control oftalmologic.

Porni spre sursa luminii, părea să fie în același cartier în care stătea și el. Ciudat, se ridica de pe aceeași stradă ca a lui. Era chiar din același bloc. Alexandru urcă scările în fugă, pradă unei emoții nemaitrăite. Cei doi străini plecaseră. Camera era plină de lumină, dar nu o lumină rea, agresivă, de jandarmi care îți pun faruri foarte puternice în ochi ca să te dezorienteze și să nu opui rezistență atunci când te ridică din somn, ci mai degrabă o lumină de început de lume, lumina pe care Adam și Eva o văzuseră în prima lor zi în Rai. Încăperea era curată și frumos mirositoare. Pesemne că străinii făcuseră curățenie, ca mulțumire pentru găzduire. Alexandru fugi din nou afară, poate nu plecaseră de mult, să-și ia la revedere și să le spună să mai vină. În stradă erau doar câțiva trecători grăbiți. Coloana de lumină dispăruse. Pe cer, în ciuda poluării cu lumină, se vedeau milioane de stele, planete, constelații, galaxii, toate atât de aproape încât Alexandru se temu, pentru o clipă, că i se vor prăbuși în cap. Dacă s-ar fi chinuit să se urce pe un bloc turn ar fi putut să culeagă cu mâna o traistă de stele și o căciulă de argint lunar.

Rămase așa mult timp, privind roiurile de galaxii. Nu-i mai era somn și nu-i mai era foame, frigul nu-l mai atingea. Încercă să facă câteva poze, telefonul nu vedea nimic din ce vedeau ochii lui. Ar fi urlat de bucurie, ar fi strigat: veniți, oameni buni, veniți să vedeți minunea, veniți să vedeți universul, veniți să vedeți cât de minunate sunt lucrurile Domnului, pe toate cu înțelepciune Le-a făcut. Își dădu însă seama că nimeni nu le vedea, altfel s-ar fi oprit toți, s-ar fi dat jos din mașini, ar fi coborât din apartamente, ar fi chiuit: da, da, nu suntem singuri pe lume, nu e nimic pierdut, în lume strălucește lumina și întunericul nu a acoperit-o. N-a fost nimic din toate astea. Nu doar în tristețile copleșitoare suntem singuri, ci și în bucuriile mai presus de fire.

Fragment din romanul *Gava nebunul*, de Andrei Ungureanu, în curs de apariție

Poeme de François Villon

Traduse de GABRIEL PÂRVAN

Balada Doamnelor de odinioară

Spuneți-mi, oare unde mi-s
Flora, frumoasa romană,
Archipiades, și Thaïs,
Care-i fu vară primară,
Echo, ce vocea și-o presară
Peste râu sau peste baltă,
De-o frumusețe neumană?
Dar unde-i neaua de-altădată?

Unde-i 'nțeleapta Heloïs,
Pentru care îl castrară
Și fu monah la Saint-Denis
Pierre Abélard, iubire-amară?
Unde-i regina ce spre seară
Pe Buridan îl puse-ndată
În sac și-n Sena-l aruncară?
Dar unde-i neaua de-altădată?

Blanche, regina cea de vis,
Cu al ei cânt ce înfioară
Înalta Berthe, Bietris, Alis,
Haremburgis în Maine senioară
Și Jeanne,
ce Anglii-o condamnară,
Arzând pe rug nevinovată;
Unde mi-s, Sfântă Fecioară?
Dar unde-i neaua de-altădată?

Prințe, nu căta prin țară
Să afli unde sunt vreodată,
Că ai s-auzi refrenul iară:
Dar unde-i neaua de-altădată?

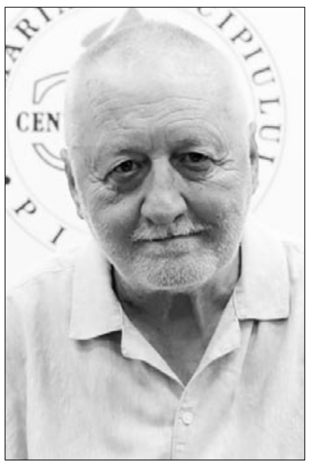
Rondel

Moarte, contest a ta rigoare
Care mi-a răpit iubita
Și nu ți-ai potolit ispita
De a mă ține în langoare:

Să n-am nici forță nici vigoare;
Ce rău-ți făcea când era vie,
Moarte?

O inimă aveam sub soare
Noi doi. Murind, nefericita,
Să viețui fără viață mi-e ursita,
Precum icoanele-n altare,
Moarte!

Gheorghe Smeoreanu

Ce este viața de calitate și cum poate fi un om cât mai moral cu putință?

Îmi e atât de drag subiectul acestui articol încât m-am emoționat și risc să scriu prost. Nu contează. Voi povesti.

Într-una din zilele trecute, după–prânz, deschisesem poarta pentru a scoate mașina ca să merg la oraş, când intră în curte, neanunțat, redactorul-şef al revistei „Argeş", Leonid Dragomir. Îmi întinde o carte, îl invit la o cafea, zice că se grăbeşte, dispare.

Rămân perplex fiindcă trebuie spus că dintre toate cadourile pe care mi le poate face cineva, cel mai dulce este o carte şi abia pe locul al doilea se găseşte sticla de whisky afumat. Un bilet de călătorie în jurul lumii nu voi primi niciodată.

Stăteam în mijlocul curții, ca prostul, cu cartea în mână. Am privit-o şi am citit titlul: "Mircea Flonta/Filosofia într-o lume pragmatică/Impresii, experiențe, reflecții/ Şase convorbiri cu Leonid Dragomir".

Leonid Dragomir tocmai se evaporase. Mi-am zis:

E clar, în următoarele două nopți, iar mă voi culca târziu.

Făcând eu un rezumat, cu vorbele mele, dacă nu citești, nu asculți muzică bună, nu ai habar de teatru sau pictură, nu poți avea o viață bună, oricâți bani și orice funcție ai avea.

Pentru a înțelege emoția mea la primirea acestei cărți despre care știam că trebuie să apară, este necesar să vă spun cine este pentru mine academicianul Mircea Flonta.

Aveam 18 ani şi credeam că procesul cunoaşterii lumii este cel mai simplu şi mai fluent lucru, adică de ce ar putea fi complicat? Priveşti în jur şi vezi, cunoşti, cerul, iarba, oamenii, animalele, drumurile, oraşele. Citeşti şi afli, cunoşti, ştiința, literatura, religia, filosofia. Nimic mai la îndemână, important este să fii sârguincios.

Cu profesorul Flonta am urmat cursul de Teoria Cunoaşterii şi, de atunci, am fost alt om, înțelegând că pentru a şti ce este lumea, măcar parțial, nu absolut, drumul este foarte întortocheat şi ai nevoie de concepte clare cu privire la relația dintre subiect şi obiect.

Nu îi împart pe oameni în buni sau răi, de o culoare sau alta, bărbați, femei sau cu gen opțional, români sau străini, tineri sau bătrâni, deştepți sau proşti, dar de atunci, de la vârsta aceea, am rămas cu o discriminare pe care nu mi-o scoate nimeni din cap:

Oamenii se împart în cei care l-au avut profesor pe Mircea Flonta şi au studiat cu Domnia Sa despre Kant şi Descartes, despre Hume şi Pascal, depre Quine, Carnap sau Wittgenstein şi cei care nu au avut această şansă. Pe intelectualii care nu au noțiuni de epistemologie îi miros cum miroase un câine polițist drogurile.

Acum, fiindcă ştiți cine este pentru mine academicianul Mircea Flonta, trebuie spus că Leonid Dragomir, un erudit de talie națională, născut la Piteşti, a scris această carte de convorbiri în mod magistral, sintetizând, distilând gândirea lui Mircea Flonta şi făcând-o astfel accesibilă intelectualilor interesați de filosofie şi, mai ales, de rigorile filosofice ale cunoaşterii.

În cele şase convorbiri sunt abordate teme complexe şi, pentru că suntem în domeniul presei, nu voi intra deloc în amănunte. Doar două aspecte din această carte vreau să le prezint aici:

Ce este viața de calitate şi cum poate fi un om cât mai moral cu putință?

Cu privire la prima problemă, academicianul Mircea Flonta răspunde:

„Eu cred că viața bună este legată în mare măsură de accesul, prin instrucție, la toate acele satisfacții superioare pe care ți le dă desfătarea minții şi a sensibilității estetice. Am în vedere în primul rând cultura literară, artistică şi cultura filosofică. Indivizi deosebit de reprezentativi pentru tipul uman care are succes în lumea în care trăim sunt cei al căror acces în lumea culturii este foarte limitat. Pentru cei mai mulți dintre ei nu există literatură, muzică, artă plastică, teatru, plăcerile pe care ți le oferă exersarea minții într-o conversație şi altele. E o viață unilaterală, foarte săracă, şi te face să te gândeşti că oamenii aceştia trăiesc ca şi cum tot ce a produs omenirea în domeniul creației artistice, literare, filosofice, nu există."

Mircea Flonta nu spune despre cei lipsiți de cultură generală că sunt proşti, sunt ca turmele de vite, dar precizează ceva important:

„Celălalt aspect, care nu este subliniat şi uneori nici cel puțin sesizat, este că, dacă priveşti doar partea practică a vieții, atunci cu greu vei putea evita constatarea că nu poți să fii un cetățean autentic, adică un om care să se orienteze în chestiunile de interes general, în lipsa unui nivel elementar de exersare a gândirii independente. Dacă nu ai dezvoltat gândirea critică, nu poți participa la dezbaterile de interes general şi eşti victimă sigură a manipulării."

Făcând eu un rezumat, cu vorbele mele, dacă nu citeşti, nu asculți muzică bună, nu ai habar de teatru sau pictură, nu poți avea o viață bună, oricâți bani şi orice funcție ai avea. Pierzi ceva, nu vezi bine nici măcar florile şi iarba, cerul şi ploaia, nu îți înțelegi nici părinții, nici copiii, nici amicii, eşti prost şi mori prost.

Cu privire la morală, Mircea Flonta rezolvă problema astfel:

„După părerea mea, fibra morală se manifestă în respectul pentru tine însuți, iar treapta următoare este ideea că valoarea unui om este dată de raportul dintre ceea ce iei şi ceea ce dai. Cu cât primeşti mai puțin şi dai mai mult, cu atât eşti mai valoros din punct de vedere moral".

Am ales din această carte două idei pe cât de simple, pe atât de puternice. Mircea Flonta şi interlocutorul său, Leonid Dragomir, nu sunt însă gânditori simpli şi uşor de prizat. Pentru că am citit volumul cu pixul în mână şi am o mulțime de întrebări de pus autorului şi de lămuriri de primit de la el, voi face un interviu video cu Leonid Dragomir şi îl voi pune la îndemâna tuturor celor interesați.

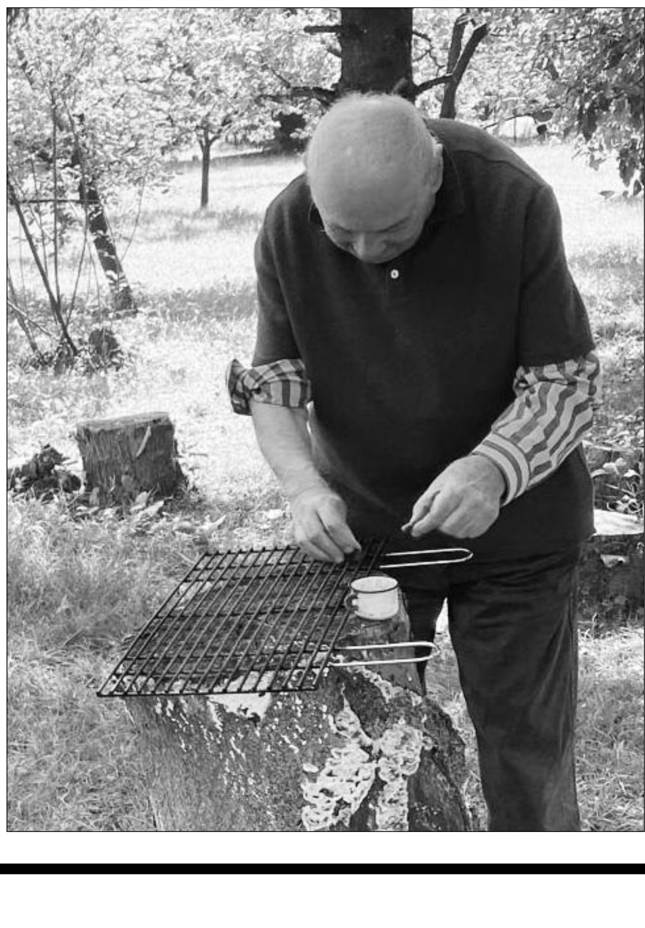
Cât priveşte o convorbire a mea cu marele profesor Mircea Flonta, va fi publicată, împreună cu alte şase interviuri exemplare, într-o carte programată să apară în 2025.

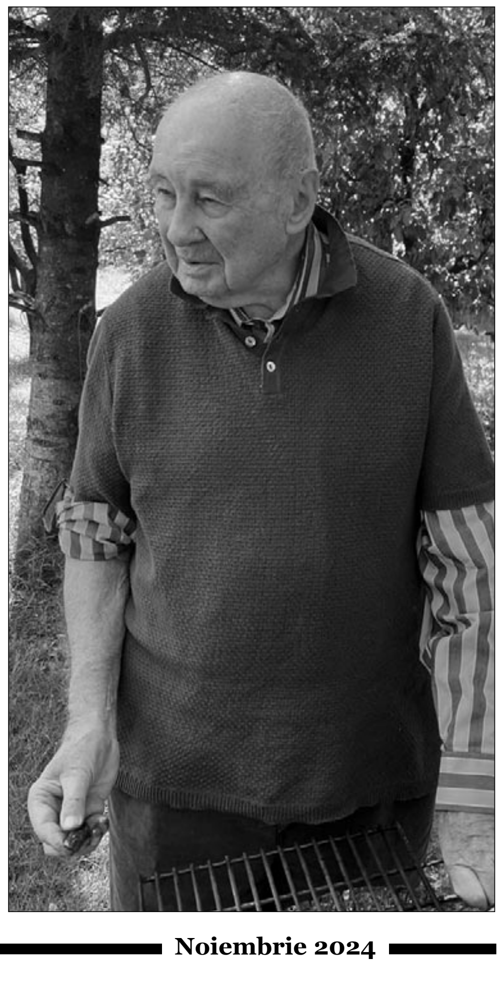
Dar asta este deja altă frumoasă poveste.

Foto: CRISTINA DRAGOMIR

Mircea Flonta şi Leonid Dragomir, septembrie 2024, Ibrianu, Dâmbovița

eseu

Mircea Flonta despre filosofie şi lumea în care trăim

Există oameni de la care înveţi mai toată viaţa. Din când în când, simţi nevoia să te consulţi cu ei pentru a te „verifica”, eventual pentru a-ţi corecta insuficienta ori precara cunoaştere a lucrurilor de care te ocupi. Am avut totdeauna încredere în judecata mentorului meu, profesorul Mircea Flonta, de aceea fiecare nouă carte apărută sub semnătura lui o percep ca pe un eveniment. Îmi provoacă un sentiment de proaspătă curiozitate intelectuală şi de bucurie întremătoare, ca şi când aş avea parte de o sărbătoare neaşteptată a propriei mele luminări.

O iniţiativă inspirată

Consideraţiile de mai jos sunt prilejuite de lectura cărţii cu titlul *Filosofia într-o lume pragmatică* (Editura Cartex, 2024), semnată de profesorul/filosoful Mircea Flonta. Evident, e o carte cu şi despre filosofi, ce conţine „impresii, experienţe, reflecţii” ale unuia dintre cei mai longevivi şi însemnaţi intelectuali creatori de la noi. Datorăm apariţia acestei cărţi iniţiativei inspirate a lui Leonid Dragomir care şi-a propus să realizeze câteva convorbiri (şase la număr) cu fostul lui profesor (acum vreo 30 de ani) de la Facultatea de Filosofie din Bucureşti. „Convorbiri”, adică nu un simplu interviu ca succesiune formală de întrebări şi răspunsuri, ci o discuţie liberă, lămuritoare, inclusiv pentru publicul (potenţial) interesat de lumea ideilor. O discuţie întemeiată pe bucuria comunicării.

Temele abordate, precum şi consideraţiile dialogate cuprinse în cele şase convorbiri nu sunt cu totul noi. În mare, ele se regăsesc, şi încă într-o formă mai amplă, mai dezvoltată, în interviuri sau cărţi cu caracter autobiografic publicate anterior. Leonid Dragomir (doctor în filosofie, al cărui profil intelectual-spiritual – potrivit propriei mărturii – stă „sub influenţe existenţialist-romantice”) este, în prezent, redactor-şef al revistei de cultură *Argeş*. Cât priveşte iniţiativa la care m-am referit, el nu e la prima „ispravă” de acest fel. A mai realizat astfel de dialoguri şi cu alte personalităţi ca Mihai Şora (*Despre toate şi ceva în plus*, 2005), cu Vasile Dem. Zamfirescu (*De la filosofie la psihanaliză şi retur*, 2014), cu Dan Ciachir (*Bucuria de a fi răsăritean*, 2014).

Profesorul

Profesor emerit la Facultatea de Filosofie, Universitatea din Bucureşti, membru al Academiei Române, cu o îndelungată şi prestigioasă activitate didactică (de peste şaizeci de ani) – aşa e prezentat filosoful Mircea Flonta pe coperţile interioare ale unora din numeroasele lui cărţi consacrate preponderent epistemologiei şi filosofiei limbajului. De altfel, el însuşi găseşte că identitatea lui fundamentală este cea a *profesorului*, distinctă de cea a cercetătorului şi a scriitorului de filosofie: „Profesorul de filosofie, aşa cum îl văd eu, are o gândire prin excelenţă reactivă şi sistematică. O gândire reactivă, deoarece este pusă în mişcare şi orientată în mare măsură prin contactul strâns cu realizări paradigmatice, exemplare ale gândirii filosofice. Şi sistematică, deoarece este o minte orientată spre clarificări conceptuale, spre o abordare analitică a ideilor”.

În sfera preocupărilor lui Mircea Flonta de mare însemnătate este activitatea sa de editor şi coordonator al multor volume de studii şi comunicări, dar mai ales cea de traducător (individual sau în colaborare) al unor articole şi opere filosofice fundamentale (David Hume, Immanuel Kant, Albert Einstein, Moritz Schlick, Thomas Kuhn, Karl Popper, Ludwig Wittgenstein ş.a.). Traducerile, indispensabile conectării noastre la realizări fundamentale ale culturii occidentale, deschid porţi care, altfel, ar fi rămas probabil închise pentru cei interesaţi de universul ideilor filosofice. (Mi se pare că nu evidenţiem îndeajuns meritul excepţional al acestui serviciu public de o inestimabilă valoare intelectuală şi culturală).

Filosoful

De mai bine de cinci decenii, în mediul intelectual din ţara noastră, dacă zici „filosofie analitică” (variantă a filosofiei critice), zici Mircea Flonta. E un teritoriu mai puţin străbătut (frecventat), de multe ori antipatizat de cei care îl consideră prea arid, lipsit de zarişte metafizică şi de fior existenţial. Sigur, domnia sa nu e unicul „locuitor” al acestui areal al gândului filosofic, dar în mod cert el este amfitrionul, ghidul incontestabil pentru cei interesaţi ori atraşi de „jocul de limbaj” al clarificărilor conceptuale. Pentru a ajunge aici, la modul actual de a înţelege şi de a practica filosofia, Mircea Flonta a parcurs un drum lung şi întortocheat, a trecut prin câteva „convertiri” intelectuale, cumva inevitabile pentru cel ce ţine pasul cu evoluţia cunoaşterii şi a culturii. Esenţială în resetarea carierei sale profesionale a fost experienţa trăită prin contactul cu filosoful Wolfgang Stegmüller în cursul lunilor petrecute în Germania ca beneficiar al unei burse de studii Humbold. S-a aflat sub tutela mai multor mentori: primii au fost Kant şi Piaget, apoi Kuhn şi, în cele din urmă, Wittgenstein. În viziunea sa, cele mai mari nume în filosofia modernă sunt Kant şi Wittgenstein.

Ca gânditor de tip „reactiv şi sistematic”, Mircea Flonta este autorul unei opere filosofice de factură analitică impresionantă prin temeinicie, stil argumentativ şi rigoare. Lucrările lui sunt de neocolit în formarea stilului analitic de filosofare. Preocupările sale au fost îndreptate spre teme ca: presupoziţiile filosofice în ştiinţa exactă, tradiţiile de cercetare, situarea ştiinţei moderne în cultura spirituală a Occidentului, filosofia cercetătorului, pluralismul filosofic, relaţia dintre cunoaşterea ştiinţifică şi credinţa religioasă. În viziunea lui M. Flonta, necesitatea clarificărilor de natură conceptuală decurge din abundenţa confuziilor care persistă atât la nivelul cunoaşterii comune, dar şi în gândirea multor intelectuali: e vorba de confuziile dintre gândire şi cunoaştere, dintre cunoaştere şi credinţă, dintre ştiinţă şi filosofie etc., în plan practic dintre viaţa îndestulată prin consum şi viaţa bună.

Omul: sobrietate şi seducţie

În *Cuvântul-înainte*, Dragomir descrie propria experienţă, cea a emoţiei redescoperirii fostului său profesor: „L-am redescoperit pe Mircea Flonta atât ca filosof care gândeşte personal şi critic, în spiritul *Luminării*, şi are ceva de spus despre o diversitate de probleme ce depăşesc cu mult graniţele specializării sale, cât şi ca o persoană la care gândirea şi viaţa alcătuiesc un tot, hrănindu-se una din alta”. Într-o vreme, mai precis la debutul carierei sale didactice, a dobândit faima de profesor-examinator excesiv de exigent cu studenţii, alimentând, în rândurile acestora, imaginea unui personaj rece, sever, greu abordabil. În timp, după cum ne mărturiseşte, glacialul profesor a devenit mai „sociabil”. Abia când îl cunoşti personal realizezi că în „spatele” profesorului se află un gânditor cu puternice înclinaţii reflexive, cu o memorie impresionantă, un om cu un larg orizont de cunoaştere, iubitor de literatură, sensibil la manifestările majore ale artei în multiplele ei forme, prietenos, primitor şi afabil.

Mircea Flonta – cel de acum: „Eu, ca profesor pensionar şi veteran, îmi pot permite să privesc lucrurile în mod detaşat” (adică eliberat de constrângeri instituţionale, ideologice, de ambiţii conjuncturale). Ascultându-l în intervenţii publice ori în grădina casei din Ibrianu, regăsesc vocea lui

fermă şi expresivă, turnată în volute sonore, animată de voinţa firească a persuadării. De multe ori am sentimentul înălţător că mă aflu în preajma zeilor, că am privilegiul de a privi de sus, cuprinzător, vacarmul lumii, zbaterea ei haotică. „Nu cred că sunt tipul intelectualului seducător” afirmă despre sine filosoful. Dar eu, o dată cu Leonid Dragomir, îl contrazic şi spun că poţi fi seducător în multe feluri, fără a recurge la paradoxuri, la artificii verbale, la calambururi, la spumantul metaforelor. Seducător, sau mai degrabă, convingător, nu prin ostentaţia specifică vedetismului mediatic, ci prin temeinicie şi coerenţă, prin claritate şi rigoare argumentativă. Ori de câte ori l-am audiat ori i-am citit cărţile nu am avut senzaţia disconfortantă că îşi ignoră cititorii, că vrea cu orice chip să impresioneze, să câştige cum-necum admiraţia publicului. În fine, Mircea Flonta îmi pare „seducător” prin sobrietate şi onestitate intelectuală, valori pe care le-a preţuit întreaga viaţă.

Un raţionalist sceptic

Îi las cititorului plăcerea de a descoperi ideile cuprinse în carte. Orice prezentare succintă, chiar dacă e făcută cu talent, vesteşte farmecul conversaţiilor ca schimb de idei. Remarc doar că există, după opinia mea, un fir axial, care leagă toate aceste teme: ideea raţiunii (a raţionalităţii). O îndelungată tradiţie ne învaţă că raţiunea, proprie omului, e *limitată* şi *failibilă*, dar e de neînlocuit în afirmarea omului ca om. Desigur, nevoile omului ca individ concret nu îşi află satisfacerea numai prin exerciţiul gândirii ca raţiune. Raţiunea nu-l satură pe om, nu „acoperă” întregul câmp al trebuinţelor lui intime, subiective, de orientare, de devoţiune şi protecţie etc., dar pentru existenţa lui raţiunea rămâne resursa emancipatoare cea mai valoroasă. Fără ea, omul nu ar mai fi om. Ce pietrificată, previzibilă şi tristă ar fi lumea unei raţiuni atotstăpânitoare! Ce pustiită şi lipsită de orizont ar fi lumea fără lumina raţiunii! Pervertirile la care e supusă raţiunea în lumea pragmatică de azi (vezi „raţiunea instrumetală”) pusă în slujba câştigului material şi a eficacităţii, nu-i răpesc raţiunii valoarea. Nu întâmplător, *gânditorul* Mircea Flonta vorbeşte cu admiraţie despre cei ce au curajul să trăiască lucid şi cumpătat „în orizontul failibilităţii” şi cu îngrijorare despre „criza culturii umaniste”, care este, în esenţă, un efect al neîncrederii în raţiune.

Aflat la vârsta de 92 de ani, trăind succesiv în mai multe epoci, martor al unor schimbări profunde, spectaculoase, în plan politic, ştiinţific şi tehnologic, filosoful Mircea Flonta îşi poate permite să formuleze rezerve, critici şi recomandări despre lumea în care trăim, fără a fi moralizator.

DAVID ILINA

În sfera preocupărilor lui Mircea Flonta de mare însemnătate este activitatea sa de editor şi coordonator al multor volume de studii şi comunicări, dar mai ales cea de traducător (individual sau în colaborare) al unor articole şi opere filosofice fundamentale.

Wittgenstein cel din *Tractatus* – un filosof al artei, a ceea ce se poate doar arăta

Reflecţii pe marginea cărţii Mircea Flonta:
Filosofia într-o lume pragmatică. Şase convorbiri cu Leonid Dragomir

Noi trebuie să dăm credit filosofului Mircea Flonta (având venerabila vârstă de 92 de ani), şi să croim următorul profil intelectual, filosofic şi moral al lui Wittgenstein din citate, întrucât sunt mai elocvente.

o carte în dezbatere

Ultimul volum din seria convorbirilor cu personalităţi remarcabile din diverse domenii (după cele semnate cu Mihail Şora (două titluri), Vasile Dem. Zamfirescu, Dan Ciachir), scrieri în care Leonid Dragomir şi-a găsit o adevărată vocaţie, este cel cu filosoful academician Mircea Flonta. Îl cunosc pe Leonid, doctor in filosofie şi medic veterinar, de el mă leagă o prietenie de exact 25 de ani, iar împrejurarea în care ne-am întâlnit este descrisă în cartea mea *30 de ani fără Noica. Exerciţii de iubire, Ed. Scrisul Românesc, 2017.* Dată fiind formaţia mea de cercetător ştiinţific în domeniul aviaţiei, doctor în matematică, în activitate la *Institutul Naţional de Cercetări Aerospaţiale-INCAS Bucureşti*, dar şi din considerente de spaţiu tipografic, mă voi limita la câteva reflecţii decurgând în primul rând din capitolul *V Despre Wittgenstein se scrie enorm, dar este evident că nimeni nu face filosofie continuându-l*, dar şi din capitolul *VI Pentru mine, cele mai mari nume în filosofia modernă sunt Kant şi Wittgenstein.* Ei bine, ceea ce ne interesează aici este mai întâi descifrarea *teoriei instrumentaliste a ştiinţei* a lui Wittgenstein, aşa cum apare în *Tractatus*... şi în accepţiunea filosofului Flonta, cunoscător de vârf al celui care a marcat cum puţini alţii filosofia sec. XX. În al doilea rând, suntem interesaţi în a decela ceea ce am putea prelua din acest *summum* de concizie (şi, pe cât se poate, şi de claritate, asa îşi dorea autorul), ca subtilităţi, privind cercetarea ştiinţifică, ştiinţa în general, aceasta dezvoltându-se (cu anumite seisme produse de frământările de sorginte filosofică), de vreo câteva sute de ani pe planetă în paradigma raţionalistă-empirică fixată în cadre generale de către Francis Bacon, fondatorul metodei experimentale şi de către René Descartes.

Originile raţionalismului se găsesc în ceea ce s-a numit, de la Ernest Renan încoace, „miracolul grec", cu cele două contribuţii majore ale vechilor greci la patrimoniul cultural al omenirii: filozofia (*logosul*, cuvântul), şi geometria (*Elementele lui Euclid*). Cuvântul care „zideşte", cuvântul care instruieşte fără să vedem lucrul despre care vorbeşte (*„argumentum rerum non apparentium*") este, poate, cel mai extraordinar eveniment al istoriei occidentale. Următoarea bornă, cea clasică, a raţionalismului este fixată de Descartes, care descoperă un al doilea sol ferm, după cuvântul lui Dumnezeu, şi anume, pământul lui *„ego cogito / ergo sum*", „cuget, deci exist": un prim adevăr fundamental, o certitudine a eului raţionând care se raportează la sine. Cum procedează eul cugetător în funcţiunea sa de „trestie gânditoare" (Blaise Pascal)? Metodic, evident! Patru sunt regulile stabilite în *Discurs asupra metodei de a călăuzi bine raţiunea şi de a căuta adevărul în ştiinţe* (1637): 1) renunţarea la ideile preconcepute, la „autoritate" (la Aristotel!); 2) regula analizei, în termeni actuali, modelare fizico-matematică, pe baza legilor care guvernează fenomenul, sau procesul, cercetat; 3) regula sintezei, călăuzirea în ordine a gândirii, de la simplu la complex, în direcţia evidenţierii unei faţete inedite a fenomenului, sau procesului, cercetat; 4) regula experimentării şi aplicării adevărurilor descoperite. Caracterul previzionar al *Discursului asupra metodei* sare în ochi: Descartes descrie „avant la lettre" metodologia şi logica cercetării, cu trei sute de ani fără trei înainte de Karl Popper (*Logica cercetării*, 1934). „Îmi plăceau îndeosebi matematicile pentru certitudinea şi evidenţa adevărului lor", iată cum certitudinea este numele însuşi al adevărului la Descartes!

Raţionalismul clasic este însă o... elipsă, o figură cu două focare. În celălalt focar stă un alt matematician şi filozof celebru, Leibniz. Dacă la Descartes adevărul este un raport gândire-obiect, pentru Leibniz, evidenţa carteziană din *Discurs*..., „a nu accepta vreun lucru ca adevărat dacă nu l-am cunoscut în mod evident că este", nu ne poate păzi de *„perriculum errandi*". Determinarea adevărului doar drept o certitudine este o miopie filozofică şi are nevoie, crede (cartezianul, totuşi) Leibniz, în plus faţă de fundamentul fixat de Descartes, de un raport mai subtil, anterior celui între gândire şi obiect, anume de raportul gândire-limbaj! Ori, prin acest accent, Leibniz se dovedeşte a fi un logician, un înainte-mergător al lui Wittgenstein, prin adăugarea unui al patrulea principiu celor trei principii consacrate de Aristotel: al identităţii, al noncontradicţiei şi al terţului exclus, şi anume, al raţiunii suficiente, sinonim în planul gândirii cu principiul cauzalităţii, exprimat astfel: a) nici un efect nu e lipsit de cauză; b) nimic nu există fără raţiune (*nihil est sine ratione*). Desfăşurarea lor succesivă, numită demonstraţie sau raţionament, este regizată de principiul raţiunii suficiente, care subsumează primele trei principii. Înainte de a ajunge la Wittgenstein, o scurtă haltă la Kant, unde vom sublinia, pe de o parte, valoarea filosofică a posibilităţii cunoaşterii noului în fizică şi matematică, prin intermediul judecăţilor sintetice apriori şi, pe de altă parte, valoarea efectiv pragmatică, credem, a răsturnării de paradigmă după model copernican: "Până acum, spune Kant, s-a presupus că întreaga noastră cunoaştere trebuie să se potrivească după lucruri; dar toate încercările noastre pentru a o constitui *a priori*, prin concepte [...] au fost nule. Să încercăm de aceea, în sfârşit, să găsim o soluţie presupunând că obiectele [sunt cele care] se potrivesc cunoaşterii noastre" (*Critica raţiunii pure*, Editura IRI, Bucureşti, 1994). În corelaţie cu teza transcendentalistă a lui Kant, într-un articol publicat în anul 2006 în *Journal of The Franklin Institute* (Elsevier), vol. 343, January, pp. 94-110, am emis câteva conjecturi privind lucrul cu modelele fizico-matematice (ca prime rezultate ale gândirii), cu teoriile fizico-matematice (ca rezultate distilate, de ordin secund, mai subtile decât modelele) şi cu obiectele fizice în ultimă instanţă. Teza formulată acolo este, constat, perfect compatibilă cu teza din *Critica raţiunii pure* tocmai enunţată. Modelele matematice, reprezentante ale realităţii, pot fi făcute să se potrivească cu gândirea noastră, în interesul cunoaşterii lumii fizice! Acelaşi lucru s-a întâmplat *con brio* şi în fizica cuantică!

Capitolul V al discuţiilor cu Mircea Flonta are acest *incipit* al lui Leonid Dragomir: „Distincţia cea mai importantă din *Tractatus Logico-Philosophicus (1922)* este, consideraţi dumneavoastră, cea dintre ceea ce *poate fi spus* şi *ceea ce se poate doar arăta*. Wittgenstein susţine, împotriva pozitiviştilor, împotriva celor ataşaţi de reprezentarea progresului promovat de realizările ştiinţei şi tehnologiei moderne, că *este mai important ceea ce „se arată", nu ceea ce „se poate spune cu sens"*, prin intermediul limbajului". Poziţia lui Wittgenstein de anti-filosof al ştiinţei este deconspirată chiar din această opţiune. Partenerul de dialog, în calitatea domniei sale de cel mai bun specialist român în opera lui Wittgenstein, pe care de altfel o şi traduce în cvasintegralitate din germană, face ce face pe tot parcursul cărţii, adică ni-l apropie pe marele filosof inclusiv în datele surprinzătoarei judecăţi de valoare de mai sus, judecată care trebuie, evident, lămurită. Aflăm mai întâi că *Tractatus*-ul prezintă filosofia drept critică a limbajului, introducând distincţia decisivă între un discurs inteligibil şi unul fără sens. Poziţia *Tractatus*-lui este alături de o *teorie a adevărului-corespondenţă* (adevărul în conexiune cu realitatea) versus o *teorie a adevărului-coerenţă* (propoziţia *P* este adevărată dacă *P* aparţine unei mulţimi coerente). Istoriceşte vorbind, a apărut extrem de dificil să se stabilească clar curentul filozofic din care derivă şi în care se plasează filosofia *Tractatus-lui,* aceasta fiind revendicată mai întâi de *pozitivismul logic* al Cercului de la Viena (acesta afirmând că doar cunoştinţele dobândite pe cale ştiinţifică sunt demne de încredere), apoi de *empirismul logic* în Statele Unite (un program pentru studiul ştiinţei care a încercat să ofere analize logice ale naturii conceptelor ştiinţifice). Fapt este că Wittgenstein (care a divorţat pentru un timp de filosofie, odată cu apariţia *Tractatus*-ului, socotind ca a pus punct problemelor mereu recurente din antichitate şi până în sec. XX) s-a distanţat de toate aceste discuţii şi curente, dovedindu-se în fapt că nimeni, în trei sferturi de secol, nu a înţeles mesajul *Tractatus*-lui, aşa cum a fost strunjit de autor în sute de pagini scrise ulterior şi publicate postum, mai ales că o importantă carte, *Cercetările filosofice*, publicată după moartea lui în 1953, a fost în mod cu totul eronat ignorată. Nici chiar Noica nu a înţeles spiritul acestei cărţi de 100 de pagini, observă undeva, într-o notă de subsol, academicianul Flonta. Oamenii care ar putea înţelege *Tractatus*-ul, crede Wittgenstein, trebuie să posede o gândire foarte clară, care uzează de analiza formală (logică) şi în plus au aspiraţii spre absolut. „*Tractatus*-ul [cu un motto demn de Borges: "şi tot ceea ce ştim... se poate spune în trei cuvinte"] este una dintre cele mai enigmatice mostre de filosofie publicată vreodată: prea mistică pentru logicieni, prea tehnică pentru mistici, prea poetică pentru filosofi şi prea filosofică pentru poeţi" (Ray Monk). Noi trebuie să dăm credit filosofului Mircea Flonta (având venerabila vârstă de 92 de ani), şi să croim următorul profil intelectual, filosofic şi moral al lui Wittgenstein din citate, întrucât sunt mai elocvente. Aşadar: "cunoaşterea este... totalitatea propoziţiilor cu sens"; „rostul *Tractatus*-ului e... de a transmite un mesaj filosofic şi un mesaj mai mult decât filosofic, unul moral"; „aspiraţia spre absolut nu poate fi satisfăcută de cunoaştere şi aici intervine acea disjuncţie între ceea ce se poate spune şi ceea ce doar se arată". Domeniul lui *ceea ce se poate spune* este al cunoaşterii, dar delimitat sever şi mai restrictiv decât la Kant, cel puţin pentru faptul că este introdusă o distincţie clară între *cunoaştere şi valori*. Cunoaşterea susţine viaţa, dar niciodată nu dă răspuns întrebării privind orientarea vieţii. Aceasta este dată de domeniul valorilor, domeniul nu al *ceea ce poate fi spus*, ci al *ceea ce se poate doar arăta şi nu poate fi spus*: arta în general, muzica în special.

Dar, în definitiv, ce este *ce poate fi spus*??? Iată ce, aşa cum ne arată punctul **6.53** din *Tractatus*: „Metoda corectă a filozofiei ar fi propriu-zis aceasta: să nu se spună nimic altceva decât ceea ce se poate spune, *adică propoziţii ale ştiinţei naturii* – adică ceva ce nu are nimic de-a face cu filozofia –şi apoi, ori de câte ori cineva ar vrea să spună ceva metafizic să i se arate că el nu a dat nici o semnificaţie anumitor semne în propoziţiile sale...".

În accepţiunea lui Wittgenstein, limbajul ştiinţei poate fi interpretat ca respectând caracteristicile unui *joc de limbaj*. (De notat că în *Tractatus*, cuvântul ştiinţă apare doar de 12 ori). Potrivit *Tractatus*-ului, ştiinţele naturii sunt constituite din propoziţii *sincere*, deoarece descriu fapte despre lume, prin „aruncarea unor plase asupra lumii". În funcţie de *fineţea* sau *adecvarea* plasei, o teorie ştiinţifică permite o mai bună sau mai proastă descriere/manipulare a obiectelor. În consecinţă, o teorie, adică un instrument, descrie doar indirect sau întâmplător obiectul; aceasta este o concepţie *instrumentalistă* a ştiinţei, pe care Wittgenstein o susţine, şi nu este nimic nou aici. El afirmă că omul are capacitatea de a construi limbaje prin care toate semnificaţiile pot fi exprimate, dar că este omeneşte imposibil să-şi extragă imediat logica din el (Léo Peruzzo Jr., Wittgenstein and the sciences, *Revista de Filosofia Aurora*, vol. 34, núm. 63, 2022). Astfel, limbajul este un costum care ascunde gândirea, propoziţia fiind doar o figuraţie a realităţii. *Tractatus*-ul respinge ideea unor cunoştinţe ştiinţifice prezente în date brute, adică în observaţii care pot fi făcute indiferent de orice orientare teoretică (nimic nou nici aici). Ce se înţelege prin concepte: *Gândire, limbaj, propoziţie, logică*: semnul propoziţional folosit, gândit este gândul; gândul este propoziţia cu sens; imaginea logică a faptelor este gândul; totalitatea propoziţiilor este limbajul. Propoziţia reprezintă existenţa sau inexistenţa stărilor de fapt. Ceva ce ţine de logică nu poate să fie doar posibil. Logica are drept obiect orice posibilitate şi toate posibilităţile sunt faptele ei! Scopul filozofiei este clarificarea logică a gândurilor. În continuare, să mai spicuim câte ceva din articolele celor 100 de pagini: **4.11** Totalitatea propoziţiilor adevărate este întreaga ştiinţă a naturii. **4.111** Filozofia nu este una din ştiinţele naturii. [Dar ce e matematica?] **6.2** Matematica este o metodă logică. Propoziţiile matematicii sînt ecuaţii, aşadar, pseudopropoziţii. **6.21** Propoziţiile matematicii nu exprimă nici un gînd. [!?] **4.112** Scopul filozofiei este ⟶

Profesorul în lumea noastră

Nefiind propriu-zis un „jurnalist cultural", Leonid Dragomir are un dar aparte de a stimula *gândirea dialogală* atunci când se află faţă în faţă cu oameni care sunt cunoscuţi publicului mai degrabă din scris, decât din apariţii publice. I-a reuşit foarte bine lucrul acesta cu Mihai Şora şi i-a reuşit, recent, şi cu reputatul profesor de filosofie de la Universitatea Bucureşti, academicianul Mircea Flonta, în *Filosofia într-o lume pragmatică – Şase convorbiri cu Leonid Dragomir*, apărută recent la editura Cartex. E vorba despre o carte complet inedită pentru oricine a avut privilegiul de a-l cunoaşte pe profesorul Flonta, iar acest lucru se datorează exclusiv faptului că, de data aceasta, gândirea dânsului este construită şi prezentată sub formă de întrebări şi răspunsuri – unele, fără îndoială, spontane.

Cine a fost vreodată studentul d-lui Flonta poate rămâne chiar extrem de mirat remarcând pe ici, pe colo, câte o mică lipsă de rigoare conceptuală absolut inedită la dânsul. De exemplu, în prima convorbire profesorul vorbeşte de trei genuri majore, sau „forme de viaţă filosofică" (pp. 14-21): filosofia speculativă, reflecţia existenţială şi filosofia critică (inaugurată de Kant). Dar mai târziu, în ultima convorbire, reia aceeaşi idee (la paginile 166-167), atâta doar că în loc de „filosofie critică" foloseşte sintagma „cercetare filosofică". Aparent e o greşeală de neacceptat, dar în realitate – având în vedere natura spontană a convorbirii – e mult mai simplu să înţelegi ce s-a întâmplat cu disciplina academică a filosofiei în ultimii 200 de ani, cum s-a profesionalizat, dar şi-a şi îngustat orizontul, cum s-a „rupt" de filosofia practicată în afara mediului academic, fiindcă a trebuit să respecte din ce în ce mai mult rigorile impuse de ştiinţele exacte, care furnizează rezultate concrete şi palpabile.

Personal, nu sunt de acord cu această împărţire didacticistă. Eu consider că filosofia, alături de ştiinţă şi religie, este o formă de cunoaştere cu caracteristicile sale proprii, ireductibilă la celelalte două. Dacă religia e o formă de cunoaştere prin intermediul *revelaţiei* şi ştiinţa o formă de cunoaştere prin intermediul *răspunsurilor* obţinute experimental, filosofia nu este nimic altceva decât o formă de cunoaştere prin *întrebări* bine formulate. Prin forţa lucrurilor, întrebările filosofiei, dacă pot genera răspunsuri experimentale, ajung în timp să stea la baza unor noi preocupări ale ştiinţelor exacte, dar dacă nu pot genera răspunsuri experimentale (de exemplu la o întrebare precum: „de ce merită viaţa trăită?", nu poţi răspunde printr-un experiment) atunci ele rămân în sfera filosofiei. Aşa se explică de ce, în ciuda faptului că şi alte civilizaţii (de exemplu, sumerienii sau chinezii) au deţinut cunoştinţe matematice sau astronomice avansate, numai Occidentul care a inventat filosofia a ajuns să dezvolte exploziv tehnologiile şi ştiinţele exacte. Fiindcă întrebările pe care şi le puneau filosofii greci – ce este mişcarea?... din ce e alcătuită natura?... ce „însufleţeşte" fiinţele vii?... şi aşa mai departe – au ajuns să stea ulterior la baza fizicii, chimiei, biologiei şi a altor multor ştiinţe exacte.

E interesant că importanţa întrebărilor pentru conştiinţa filosofică este recunoscută de multe ori explicit de profesorul Flonta. Şi tocmai de aceea cele trei „forme de viaţă filosofică" mi se par artificial delimitate, deoarece întrebările fundamentale ale unui Kant (ce pot să ştiu?... ce trebuie să fac?...) nu sunt, în esenţă, mai abstracte sau mai puţin abstracte, sau mai legitime sau mai puţin legitime, decât întrebările explicite sau implicite ale unui Pascal (pot fi împăcate raţiunea şi credinţa? – da, prin celebrul „pariu") sau ale unui Nietzsche (este adevărul o formă de voinţă?...), reprezentanţi ai aşa-zisei „reflecţii existenţiale". Faptul că, aşa cum spune dânsul, în mediul universitar s-a impus în ultimul secol doar forma de filosofie recunoscută drept „cercetare filosofică" se datorează mai degrabă unei presiuni din partea ştiinţelor exacte care au furnizat, începând cu secolul XIX, o avalanşă de rezultate şi tehnologii concrete, obligând şi restul disciplinelor universitare să se alinieze tendinţei şi să furnizeze, la rândul lor, rezultate concrete, palpabile. Mai mult, presiunea a venit şi din partea unor ştiinţe umaniste ale căror cercetări au devenit tot mai pragmatice şi care la început tot din filosofie s-au desprins – de pildă, psihologia, a cărei denumire provine de la *psyche*-ul de care vorbea Platon şi care a ajuns, asemenea ştiinţelor exacte, să furnizeze rezultate concrete, măsurabile, în economie (mai ales în marketing), în sfera influenţării politicii şi a socialului, şi nu numai. Or, e de la sine înţeles că preocupările de natură metafizică sau moralistă nu pot concura cu fizica şi biologia, pentru că nu e natura lor să propună cunoaştere bazată pe răspunsuri obţinute din experimente. Rămâne doar filozofia critică, filozofia înţeleasă ca şi cercetare făcută la un nivel profesionist, pe text, ca şi „clarificare conceptuală", care să poată concura, cât de cât, cu celelalte surate academice. Fix ce vedem acum în mediul universitar.

Dar aceasta este doar una dintre temele discutate în carte. Profesorul Flonta se dovedeşte a fi un iluminist, un mare umanist, ancorat încă într-o gândire „tare" pentru care valorile sunt valori, şi realitatea, realitate. Crezul acesta şi-l exprimă încă din primele pagini: „Ai cunoaştere atunci când cineva îţi spune că într-un anumit loc există un anumit obiect şi că obiectul are anumite caracteristici şi toţi oamenii întregi la minte, normali şi de bună credinţă, vor cădea de acord asupra acestui lucru." (p. 15) Bineînţeles, ţinând cont de această afirmaţie, dl. Flonta este un „inactual", ba chiar – cu maliţiozitate – am putea afirma că este chiar un pic depăşit, având în vedere lumea contemporană în care, de exemplu, o femeie nu mai poate fi definită simplu ca o femeie, pe baza diferenţelor de perechi cromozomiale XX/XY, sau pe baza diferenţelor dintre organele genitale masculine şi feminine, sau pe baza capacităţii de a da sau de a nu da naştere unui copil, ci este definită, mai nou, de ce trăsnăi le trec prin cap unora şi altora (mă refer, fireşte, la acea ramură a ideologiei LGBT care se ocupă de transexuali). Epoca „post-adevărului" nu are nevoie de gândire tare şi nici de profesorii de talia d-lui Flonta. De altfel, profesorul nu ezită să-şi exprime nedumerirea faţă de lumea de azi şi modul de a fi occidental, tot mai dominat de *a avea* şi tot mai puţin interesat de *a fi*. Comentând declaraţiile unei eleve care nu înţelegea de ce să studieze literatura clasică, dânsul remarcă: „Este un mod de a gândi care ne aduce aminte de 'minunata lume nouă', utopia negativă a lui Huxley: uniformizare, aplatizare, manipulare. Când vorbesc de manipulare, atât în lumea occidentală, cât şi în cea angrenată în procesul occidentalizării, am în vedere, înainte de toate, promovarea agresivă a lui *a avea*, a aspiraţiilor şi mentalităţii consumeriste." (p. 87). Cred că orice om care se simte „inactual" rezonează cu aceste rânduri (eu, da!). Mai mult, dânsul oferă într-un loc şi o distincţie excelentă între a fi *conservator* şi a fi *reacţionar*: conservatorul e cel care deplânge pierderea unor valori („pierderea unor conformaţii culturale care i se par centrale"), reacţionarul e cel care doar se opune unor schimbări inevitabile (p. 112).

Pornind de la această ancorare în gândirea „tare" de altădată, nu e de mirare că profesorul ni se arată a fi un autentic umanist în tradiţia iluminiştilor francezi (dar şi a lui Kant) şi, nu în ultimul rând, în tradiţia gândirii de stânga occidentale, prin „stânga" înţelegând spectrul mai larg de gânditori preocupaţi de social, nicidecum sensul îngust, reducţionist, caricatural, care priveşte strict extrema bolşevică. Ce este binele? Binele este „sentimentul solidarităţii cu semenii", iar „progresul constă în calitatea vieţii oamenilor". Ceea ce înseamnă, dacă vorbim de progres, „subordonarea tuturor resurselor pentru a da posibilitatea ca un număr cât mai mare dintre oameni să beneficieze de tot ceea ce oferă civilizaţia şi cultura omenirii". (p. 59) Altfel zis, binele şi progresul nu se manifestă singular, egoist, ci doar în comuniune cu ceilalţi. Şi Mircea Flonta nu se fereşte nici să critice intelectualitatea umanistă românească, pe care o acuză de elitism şi de indiferenţă („lipsă de sensibilitate morală") faţă de marea majoritate a populaţiei (p. 116). De altfel, ajuns la o vârstă venerabilă, dânsul nu se sfieşte să spună că „eu, ca profesor pensionar şi veteran, îmi pot permite să privesc lucrurile în mod detaşat" (p. 181). Adică să spună lucrurilor pe nume...

Discuţia despre valori şi despre raportul dintre valori (care nu pot fi întemeiate raţional) şi cunoaştere (bazată pe raţiune) reprezintă una dintre temele centrale ale cărţii, profesorul Flonta pledând pentru un echilibru între cele două şi între ştiinţă şi cultura umanistă. Importanţa studiilor umaniste şi a păstrării acestora în curricula şcolară este subliniată în repetate rânduri, ca o condiţie esenţială pentru a forma oameni cu gândire independentă şi cu inteligenţă critică, exemplară fiind o observaţie privitoare la literatură: „Eu nu cred că cineva reuşeşte să se exprime bine dacă nu a luat contact cu marea literatură. Înveţi limba de la cei care o mânuiesc bine." (p. 107) Totuşi, cultura umanistă comunică tot mai greu cu cea ştiinţifică, din cauza cerinţelor pragmatice ale lumii în care trăim, care valorizează excesiv succesul imediat şi facil, şi expansiunea tehnologică.

În sfârşit, din carte nu puteau lipsi referinţele la Wittgenstein, ultimele două convorbiri putând fi citite şi ca o introducere lejeră, adică mai puţin conformistă, dar deloc lipsită de rigoare, în filosofia, de fapt în filosofiile (căci vorbim de un Wittgenstein din *Tractatus Logico-Philosophicus*, şi de un al doilea Wittgenstein din perioada de la Cambridge) marelui filosof austriac, deşi nu lipsesc deloc excursurile şi comentariile pe teme secundare. Pentru cei interesaţi de aprofundarea subiectului se recomandă, fireşte, citirea cărţii *Gânditorul singuratic. Critica şi practica filosofiei lui Ludwig Wittgenstein* pe care profesorul a publicat-o în 2008.

În concluzie, găsim în această carte un Mircea Flonta surprinzător şi inedit, departe de imaginea profesorului sever din facultate, care – cel puţin în anii 1990, când am fost studentul dânsului – lăsa repetenţi pe capete. Membru titular al Academiei Române din 2021 (membru corespondent încă din 1992), profesorul Mircea Flonta ne arată acum că filosofia poate fi făcută mai puţin formal, poate fi adusă în comunitate, poate îndruma vieţi, poate fi sursă de valori şi de comportamente. Dar, mai presus de orice, filosofia este o permanentă sursă de întrebări şi singurul antrenament veritabil pentru o gândire critică şi asumată.

LUCIAN SÂRBU

Dacă religia e o formă de cunoaştere prin intermediul *revelaţiei* şi ştiinţa o formă de cunoaştere prin intermediul *răspunsurilor* obţinute experimental, filosofia nu este nimic altceva decât o formă de cunoaştere prin *întrebări* bine formulate.

o carte în dezbatere

→ clarificarea logică a gîndurilor. **6.34** Toate acele propoziţii, ca principiul raţiunii suficiente, al continuităţii în natură, al celei mai mici acţiuni în natură etc., etc., toate acestea sînt intuiţii a priori despre formele posibile ale propoziţiilor ştiinţei. **6.53** Metoda corectă a filozofiei ar fi propriu-zis aceasta: să nu se spună nimic altceva decît ceea ce se poate spune, adică propoziţii ale ştiinţei naturii – adică ceva ce nu are nimic de-a face cu filozofia... Cu acest articol, gongul final al *Tractatus*-ului, aforismul cunoscut de toata lumea, este anunţat: **7. Despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă.**

Să recapitulăm termenii aplicării sancţiunii tăcerii de mai sus. „Să nu se spună nimic altceva decît ceea ce se poate spune, *adică propoziţii ale ştiinţei naturii* – adică ceva ce nu arc nimic de-a face cu filozofia – şi apoi, ori de câte ori cineva ar vrea să spună ceva metafizic să i se arate că el nu a dat nici o semnificaţie anumitor semne în propoziţiile sale...". Evident, aici avem **o poziţie anti-filosofică** fără precedent. Şi, încă, poziţia de **anti-filosof al ştiinţei** dedusă din opţiunea că *este mai important ceea ce „se arată"* (arta), *nu ceea ce „se poate spune cu sens"* (ştiinţa), prin intermediul limbajului". Ca reprezentant al culturii ştiinţifice, am rezerve faţă de aceste poziţionări ale lui Wittgenstein, nu însă fără a admira o operă de mare rigoare şi uriaşă influenţă. În acelaşi timp, nu pot să îmi ascund un adevărat „cult" pentru cultura umanistă, şi să deplâng deschiderea limitată a celor din zona umanistă pentru cultura ştiinţifică. Trăim vremuri ale marelui impact al ştiinţei în viaţa de fiecare zi, şi nu putem încă să ştim ce ne aşteaptă odată cu proliferarea inteligenţei artificiale. Aceasta este ştiinţă şi artă în acelaşi timp, şi nu îndrăznesc să îmi închipui cum ar privi marele filosof şi matematician şi inginer şi iubitor de artă care a fost Ludwig Wittgenstein în toate acestea.

Revenind la cartea aflată sub ochii noştri în aceste pagini, voi spune că într-adevăr lumea noastră este una pragmatică, efortul celor doi autori este unul de toată lauda, atât din partea celui care ne-a mai pus la îndemână întâlniri cu oameni remarcabili, cât şi din partea academicianului profesor Mircea Flonta, un veteran al filosofiei româneşti.

IOAN URSU

o carte în dezbatere

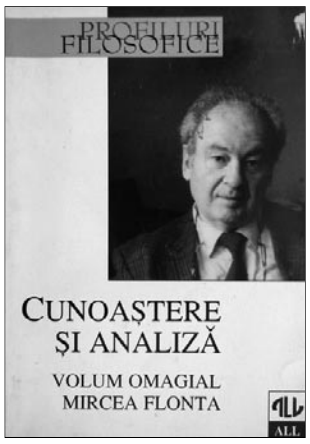
Filosofie fără adevăr?

Cartea de convorbiri dintre Leonid Dragomir şi academicianul Mircea Flonta nu doar că abordează teme de un interes general (consumerismul, ultraspecializarea la care suntem constrânşi în zilele noastre, valorizarea excesivă a bunurilor materiale, relaţia dintre religie şi societate), dar o face într-un mod viu, dinamic, aş spune chiar dialectic – întrucât nu rare sunt ocaziile în care, cu toată deferenţa pe care i-o acordă distinsului profesor, Leonid Dragomir îşi expune părerile contrare. Rezultatul este o carte de dialoguri filosofice – în sensul cel mai veritabil al termenului, unde două minţi strălucite, situate cumva pe poziţii oarecum opuse, reuşesc să se întâlnească în exerciţiul gândirii bine antrenate, dublate de o pasiune constantă şi vie pentru cultură şi artă, dar şi de o trăire intensă a problemelor şi întrebărilor pe care şi le pun. Merită semnalat faptul că discuţiile au avut loc faţă către faţă, la casa de la ţară (*villa*, cu termenul roman) a domnului profesor Flonta, iar acest cadru seminatural a evocat spiritul – sau poate spiritele! – filosofiei a(ute)ntice, al(e) filosofiei ca mod de viaţă, atras / atrase, după cum se ştie, mult mai mult de grădini decât de sălile de clasă.

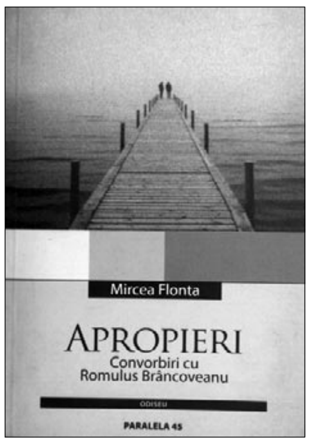
Deşi toate temele abordate merită întreaga atenţie, sunt nevoit, din raţiuni de spaţiu tipografic, să mă opresc doar asupra uneia dintre ele, pe care aş formula-o sub forma unei întrebări: *Ce mai este filosofia astăzi?* De altfel cred că este întrebarea centrală a cărţii de faţă, tema în jurul căreia gravitează întreaga dezbatere. Răspunsul formulat de Mircea Flonta, adept al unui raţionalism de tip iluminist şi al filosofiei analitice, este oferit încă de la începutul convorbirilor, în acord cu principiile clarităţii şi onestităţii intelectuale pe care cel intervievat le consideră fundamentale nu doar pentru o viaţă de filosof, dar pentru o „viaţă bună" în genere. Filosofia este lipsită, crede academicianul român, de o „esenţă" proprie riguros localizabilă, ci poate fi mai curând descrisă prin asemănări de familie, la fel cum o facem în privinţa operelor de artă, unde fără să ştim exact *ce este* frumosul şi care sunt regulile reprezentării artistice (variabile de la o epocă la alta, de la un autor la altul), putem totuşi decide dacă o lucrare aparţine sau nu artei (şi cărei arte îi aparţine). O facem mereu prin raportare la o operă sau la câteva opere considerate exemplare, de pildă la opera unui mare maestru, a unui mare geniu creator care „impune" măcar pentru o perioadă de timp un anumit stil, o anumită manieră sau un anumit gust. Aşa cum există mai multe curente artistice, mai multe genuri literare, există şi mai multe curente filosofice şi mai multe stiluri de filosofare, fapt cât se poate de uşor constatabil dacă ne uităm chiar la felul în care este împărţită istoria filosofiei (filosofia presocratică – cu stilul ei mai curând poetic şi aforistic, platoniciană – cu stilul dialogal sau maieutic, carteziană – cu spiritul metodic etc.) Ne aflăm, cu acest prim răspuns, pe teritoriul înţelegerii propuse de Ludwig Wittgenstein, faţă de care profesorul Mircea Flonta are o admiraţie specială, un caz atipic întrucât în ciuda asocierii sale cu rigoarea logică, cu analiza aproape matematică a limbajului şi a gândirii, el practică – simultan – o credinţă aproape romantică în virtuţile genialităţii şi ale expresiei artistice („prin definiţie" – ambigue, sugestive şi aluzive, deci lipsită de claritate şi rigoare). Desigur, numai acolo unde există claritate şi rigoare, o foarte bună stăpânire a regulilor, se poate „construi" şi o virtuozitate sau o spontaneitate a interpretării, creaţiei ori chiar a improvizaţiei – în orice domeniu ne-am afla.

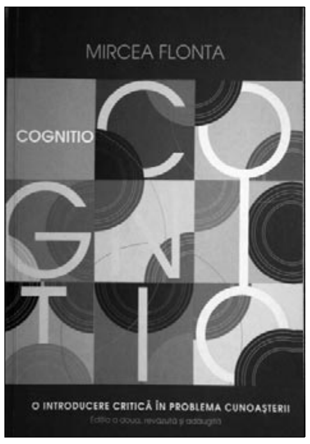
Cu toate acestea, nu se poate să nu producă mirare această coabitare între, pe de o parte, exaltarea rigorii analizei şi, pe de altă parte, vaguitatea rezervată acelor domenii ale „cunoaşterii" cărora le este refuzată esenţialitatea „obiectului" lor. De fapt, cu toate precauţiile luate şi cu toate meritele recunoscute acelor domenii umaniste – fără „definiţie", deci fără „obiect" –, săpând doar puţin în spatele unor afirmaţii generoase se poate vedea limpede o împărţire în favoarea ştiinţelor, a „cunoaşterii" în sens tare, căci ele, ştiinţele, au un obiect bine delimitat (au o definiţie!), progresul lor este cuantificabil, există criterii de verificare a teoriilor sau, cel puţin, de falsificare a lor ş.a.m.d. Întrebarea care se pune este dacă în aceste condiţii filosofia mai poate fi cu adevărat practicată, căci chiar dacă este o iluzie – dorinţa de cunoaştere a adevărului este, nu mai puţin, o iluzie *funcţională* şi *vitală*, în absenţa căreia nu doar că nimeni nu ar mai face filosofie, dar nici nu ar mai acorda vreo atenţie unui domeniu ai cărui „specialişti" recunosc de la bun început că nu este *ştiinţific*, adică nu este cunoaştere în sens tare. Reducerea filosofiei la un domeniu „metaştiinţific" – de clarificare a conceptelor utilizate în ştiinţe, de supra-veghere a demersurilor ştiinţifice – nu face decât să „ridice" vechiul statut al filosofiei de „slujnică a teologiei" la gradul de „slujnică a ştiinţelor". Dacă la Wittgenstein filosofia era încă salvată – mai mult prin complexitatea personalităţii şi gândirii sale (excepţional redate în monografia pe care domnul Mircea Flonta i-a dedicat-o gânditorului austriac), în tradiţia ulterioară a filosofiei analitice, a epistemologiei şi a filosofiei ştiinţei – filosofia este condamnată la o anumită umilitate, în marginea cunoaşterii „adevărate" care este cunoaşterea ştiinţifică. O situare a filosofiei în vecinătatea artelor şi poate chiar a religiei nu are cum să nu-i lase un gust amar chiar şi aceluia care practică filosofia fie şi în hainele modeste ale scepticului sau chiar în zdrenţele cinicului. Căci în oricare formă a ei – chiar atunci când neagă posibilitatea cunoaşterii absolute – filosofia nu poate fi aşezată în afara cunoaşterii adevărului, câtă vreme, oricât de paradoxal ar părea, pentru cel mai radical sceptic – propoziţia „nu există niciun adevăr" este totuşi un adevăr absolut.

O altă modalitate elegantă de a alunga filosofia de la masa bogaţilor, din salonul elegant al oamenilor de ştiinţă – este de a-i repartiza un rol de „orientare" a vieţii oamenilor, rolul de „life-coaching". Altfel zis, filosofia – deşi nu este o cunoaştere în sensul tare, ştiinţific, al termenului – ea poate încă să orienteze oamenii în aşa fel încât aceştia să poată dobândi o viaţă bună. E greu de spus cum poate orienta filosofia în absenţa unei cunoaşteri veritabile – şi totale, integrale! – a binelui, în absenţa unei definiţii a binelui şi în absenţa altor definiţii ale unor termeni intrinsec legaţi de conceptul de bine (fiinţă, adevăr, lume, existenţă, viaţă etc.). Ideea orientării în viaţă este de fapt extrasă dintr-un context mai larg – unde ea avea cu adevărat un sens – anume din cadrul filosofiei antice unde înţelepciunea prespunea tocmai o concordanţă între cunoaştere şi mod de a fi, o adecvare dintre „viziunea despre lume şi viaţă", ca să spun aşa, şi felul în care mă manifest, în care mă exprim în viaţa de zi cu zi. La rândul ei, această adecvare nu avea sens decât în cadrul unei viziuni ontologice unde se prezuma o identitate a fiinţei cu ştiinţa, cu cunoaşterea – pentru salvarea unităţii fiinţei (dacă Fiinţa ar fi altceva decât Adevărul atunci ea nu ar mai fi Unul, deci fiinţa trebuie să fie adevărul, fiinţa *este* adevărul). Cu alte cuvinte, imperativul moral al unităţii dintre ceea ce gândeşti şi ceea ce eşti nu era decât „imitaţia", copia fiinţei înseşi la care adevăratul filosof, adevăratul înţelept se raporta, câtă vreme filosofia era văzută ca „asemănare cu divinitatea, pe cât îi stă omului în putinţă". Ce vreau să spun este că, scoasă din context, ideea orientării în viaţă prin filosofie – îşi pierde orice miez, orice sens şi, în cele din urmă, orice haz. Integritatea morală în absenţa unei viziuni integrale asupra lumii şi vieţii rămâne extrem de problematică.

De asemenea, reflecţia liberă asupra sensului vieţii este lipsită de orice sens câtă vreme se consideră că filosofia nu are nicio şansă de a ajunge la adevăr, la o cunoaştere în sens tare – rezervat, după cum am văzut, doar ştiinţelor. Cine ar mai reflecta vreodată asupra sensului vieţii dacă ar crede că de la bun început este sortit să scrie doar o compunere literar-filosofică pe o temă dată? Niciun elev de liceu nu ar putea să scrie un rând fără să creadă în adevărul celor scrise de el (poate acesta este motivul pentru care se practică în masă copiatul şi plagiatul – ca să fii original, ca să fii creativ – trebuie să crezi că spui ceva adevărat, mai mult decât atât că acel adevăr este important şi că merită cunoscut de toată lumea; în absenţa acestei credinţe – pentru ce ne-am mai osteni să scrijelim fie şi câteva rânduri din capul nostru, pentru ce ne-am mai osteni să „reflectăm liber"?) Desigur, ni se poate replica cu aceeaşi întrebare, magistral-retorică, a lui Pilat din Pont: dar ce este adevărul?, întrebare în faţa căreia până şi Fiul Omului a amuţit. Oricum l-am defini (corespondenţă, coerenţă, scoatere din ascundere, chiar şi după criteriul utilităţii), adevărul presupune existenţa unei anumite esenţe şi conformitatea judecăţii cu ea, chiar şi când vorbim de numere. Pe cale de consecinţă, adevărul implică drept atribute ale sale universalitatea şi forţa de a se impune oricărei minţi sănătoase (evidenţa). A nega filosofiei posibilitatea de a atinge adevărul înseamnă propriu-zis a o desfiinţa, oricât de frumos ai găti-o în haine de înmormântare.

Dincolo de aceste interogaţii pe care le putem ridica în marginea celor citite, rămânem cu impresia foarte plăcută a unei discuţii vii, pasionante şi profunde de pe urma lecturii căreia cititorul nu are cum să nu se simtă mai îmbogăţit, mai curios şi mai pregătit pentru a gândi cu mintea lui asupra problemelor fundamentale ale vieţii sale şi ale cetăţii. Îi felicităm şi le mulţumim ambilor autori ai acestei fascinante cărţi.

HORIA VICENŢIU PĂTRAŞCU

Mircea Bârsilă

Poezia ca document de existență

Ion Zubașcu (1948 – 2011) a debutat, în 1982, cu volumul ***Gesturi și personaje*** (Editura Albatros). Între „personajele" din acest volum (*Homo ludens*, *Omul holografic, Omul antigravitațional, Homo Spray, Homo cinematograficus, Omul statistic, Omul disponibil*...), un loc aparte îl are femeia ajunsă, prin „salvatoarea" evoluție a științei medicale, într-o tragică ipostază: „Mai rabdă-mă câteva clipe, preafrumoasă doamnă/nu-ți scoate încă blonda ta perucă de pe creștet/(...)/ nu va afla nimeni că ochiul tău drept e de sticlă/ că ai o pungă boțită de riduri sub crema lucioasă/ știi doar prea bine că te voi lua toată viața așa cum ești/ cu rinichiul tău artificial, cu femurul de platină/ cu toate pietrele și nisipurile care-ți mușcă în fiecare clipă/ ficatul, cu toate injecțiile de supraviețuire pe care ți le faci/ în fiecare seară/ înainte de a-ți vărsa sângele în punga de plastic/ să se odihnească peste noapte/ îți voi schimba toată viața bateriile stimulatorului cardiac/ oricât m-ar costa lucrul acesta, știi bine/ pentru că trebuie să rămâi în viață și trebuie să trăim împreună" (*Căldură umană*). Lamentația – construită în stilul unei „rugăciuni de dragoste" – amintește, prin mesajul ei centrat pe ideea unei înfiorător de triste fuziuni științifice între biologie și inginerie, de poezia lui Al. Philippide intitulată *Incomunicabilul*: „Din craniu mi-au lăsat doar o fâșie,/ Un ciob ca să-mi servească de suport;/ Și-acum zbârcit și puhav, pe tipsie,/ Stau la hotarul dintre viu și mort.// Cu vinișoare fine mă legară/ De-o inimă de gumă, de bronhii de oțel.// Aud fără urechi și văd fără privire/Așa cum simți în brațul absent un puls bătând./ Trăiesc în mine ca pură amintire./ Ființa mea e numai memorie și gând.// Sunt împânzit cu sârme și cu ace./Electrice imbolduri mă bântuie mereu.../ Cu-aceste meșteșuguri subtile, orice-ați face,/ Tot nu puteți pricepe ce-i în adâncul meu"....

Trăirea lirică pe care și-o asumă Ion Zubașcu pendulează între sacrificiul de sine, în numele poeziei, și ipostaza de victimă a unei lumi ostile. O lume al cărei sens a eșuat definitiv în absurd. O lume ca un labirint subteran și unde necesara dâră de sânge, care ar fi putut să aibă rostul unui fir călăuzitor, cum, în mitul lui Tezeu, firul Ariadnei, este, din păcate, absentă: „Mama Bătrână m-a vărsat de-a dreptul în subterana aceasta/apoi a murit lângă mine cu plămânii sufocați de cenușa radioactivă/uitând să-mi lase un semn măcar *o dâră de sânge*/pe cenușa încă fierbinte" (*La intrare în noua declinare a următorilor 2000 de ani în poezia română*, în ***Omul disponibil***, Editura Brumar, 2009, s.n.). Mizeria inumană pe care personajul liric este damnat s-o îndure, încă de la naștere, în „subterană", în obscuritatea acelui spațiu infernal (închisoarea), ajunge la întunecate cote coșmarești, de vreme ce singura hrană, acolo, sunt măruntaiele șobolanilor: „trebuie să te hrănești numai cu măruntaiele șobolanilor morți/ împărțindu-le și pe acestea/ cu chițcăiturile celor fătați de curând" (idem).

În următorul fragment, realizat în stilul „plângerilor" biblice, sugestia declinului, a pustiirii este de o excepțională forță lirică. Trebuie să ai, într-adevăr, talent, pentru a inventa o realitate care acceptă brațele de caracatiță ale exagerării baroce: „Casa noastră se pustiește ca mușuroiul/ sub crude înghețuri./(...)/ Vaca noastră uitată în grajd/ în balegă putredă se va îneca, păianjenii/ vor mânca din ea și se vor umfla ca purceii/ iarba va crește în pânza păianjenilor/(...),/ păduchii vor încolți pe găini/ înflorind năprasnice roade/ în porci se vor împotmoli șobolanii/ toate se vor surpa ca frunzișul de toamnă/ și casa noastră va fi mai pustie ca ramura singură/ sub licărul stelelor picurând/ din întunecate înghețuri" (*Plângerile diacului Ion din Dragomirești în sbornicul de pe Valea Izei,* în ***Gesturi și personaje***).

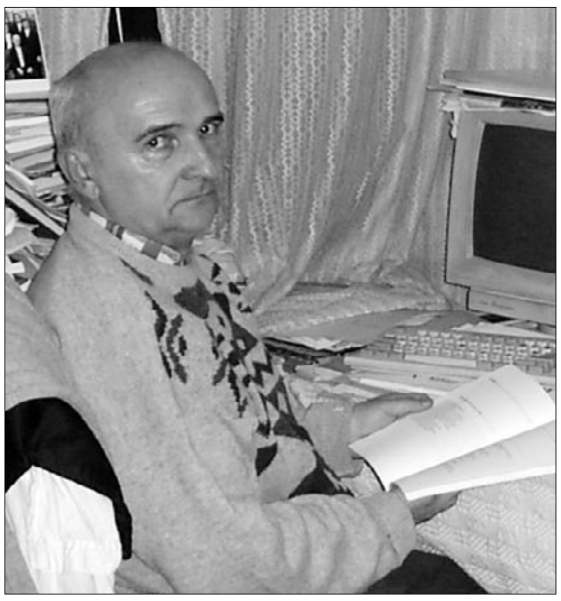
Situat, în mod programatic, la antipodul lirismului convențional, textul poetic al lui Ion Zubașcu se dezvoltă sub auspiciile scriiturii aluvionare. Filonul epopeic (epico-dramatic) permite coabitarea barocă a unor elemente eteroclite și, totodată, osmotica relaționare a concretului teluric și a cosmicului tratat cu o familiaritate de factură, înainte de toate, expresionistă: „și calea lactee e mai plină acum de ființa umană/ decât o gravidă în luna a patra când cineva dinlăuntru începe să miște/(...)/ În ultima vreme stelele încearcă o puternică reacție de adaptare la oameni/ca păduchii verzi de pe spatele frunzelor" (*Ecologie umană,* în ***Gesturi și personaje***).

Ion Zubașcu este un poet al telurícului și al vitalismului patetic („Setea mea de iubire adevărată/ poate oricând întemeia/ o nouă Împărăție în lume" – *Cântul VIII,* ***Omul disponibil***), dar și al recluziunii în protestul politic și în singurătatea meditativă, ipostază în care își asumă o raportare problematică la comedia umană, în varianta ei contemporană de „lume într-o ureche": o lume a *omului disponibil (*cel de astăzi, adică un *anti-tip*, în raport cu sfântul, cavalerul, curteanul, filosoful veacului al XVIII-lea).

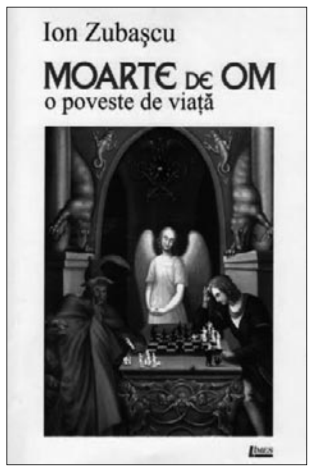
Volumul ***Moarte de om. O poveste de viață*** (Editura Limes, Cluj-Napoca, 2010) este „un roman" a cărui tematică are în centrul ei dramatica „încăierare" cu dușmanul mult mai puternic, apărut din senin: moartea. Despre moarte, ca temă literară, au scris toți poeții, dar nici unul nu a făcut din problema trăită efectiv a morții o carte scrisă pe viu, un *jurnal* în care sunt consemnate, lucid și amănunțit, toate stările generate de sentimentul înfrângerii inevitabile - și care este așteptată cu o nedisimulată revoltă și, totodată, cu o demnitate de erou din tragedia antică. Unele texte sunt construite ca scrisori cu mesaje pentru familie sau în spiritul unui testament („îți mulțumesc Doamne că m-ai ținut în viață până acum/ să mai pot vedea o ploaie de vară în Dragomirești acasă /eu sunt o pară pietroasă mă coc greu abia iarna în fân/ mai ține-mă Doamne în pom nu-mi da încă drumul/ nu mă scutura de pe creanga mea în timpul furtunilor tale cerești" - *Ploaie de vară la Dragomirești*). Altele, între care și aceasta, sunt, prin conținutul lor, niște dramatice *Rugăciuni*: „știu că n-am nici un temei rațional să-ți cer ceva/ nici o logică nu-mi dă dreptul și nici un merit/ și totuși te rog cu lacrimi fierbinți în ochi/ salvează-mă dacă poți te rog părinte salvează-mă/ și dacă nici tu nu poți cine altcineva ar putea/ vreau să trăiesc câțiva ani în plus". Imaginile din poezia *Bufetul Oșanca* (terasa din curtea interioară a Centrului Mondial de Oncologie) se circumscriu, în succesiunea lor, un reportaj cutremurător: „domnul cu valva aortică înlocuită și testiculele extirpate/ își bea liniștit cafeaua cu doamna fără uter și rect/ cu punga colostomică pe masă/ și tuburile lungi de plastic prelungindu-i intestinul gros"...

Volumul ***Omul, pomul și fântâna*** (Editura Limes, 2011), scris ca și ***Moarte de om*** în perioada ireversibilei crize a sănătății sale, conține și această tulburătoare *Viziune cu oasele tatălui meu în sacoșă*: „să scot oasele din sacoșă și să-i recompun scheletul/ să-l reconstitui pe cel care ar fi putut fi tatăl meu/ din propriile lui oseminte ca și cum eu i-aș fi acum Creatorul/ și l-aș recompune la Învierea din urmă a morților/ dar nici măcar nu știu dacă am apucat să-i spun vreodată *tată*/ îl voi striga acum pentru prima dată cu acest cuvânt atât de nou pentru mine/ când eu însumi sunt pe marginea propriului mormânt/ în fața acestor biete oase goale și reci"...

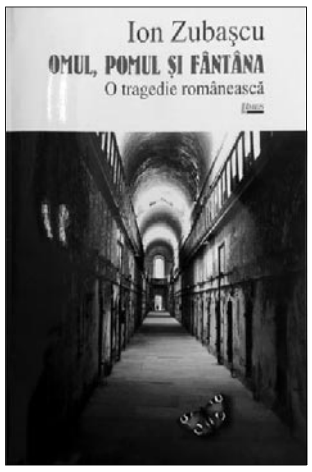
Patosul civic dobândește accente specifice bocetului autohton în poemul *Cimitirul Vesel România (*titlul ce trimite la Cimitirul Vesel din Săpânța). Revolta poetului este stârnită de „jalnicul" prezent istoric (românesc) și de o sumbră și dramatică previziune: „suntem morți și nu ne pasă dar dacă lucrurile/ nu se vor așeza cât de cât în curând și politicienii de acum/ nu vor înțelege că trebuie să fie oameni pentru istorie/ cu planuri durabile de viitor pentru România nu hoți la drumul mare/ țara asta ruinată de propriile servicii secrete/ o să ajungă un loc sălbăticit plin de mărăcini și bălării/ bun doar să se întoarcă să moară *acasă* milioanele de români/ împrăștiate de sărăcie prin toate colțurile lumii".

Excesivele *explicitări* din poemele sale biografice (cu statut de „document de existență") sunt justificate de încercarea poetului de a realiza un adevărat rechizitoriu comunismului, cu punctul de plecare în biografia părinților și, implicit, și a celor doi copii ai lor (Ion și Ileana Zubașcu) și în strădania de deconvenționalizare a limbajului poetic, în regimul poeziei directe, încât adevărul istoric și cel existențial să fie prezentate, fără cosmetizări lirice, în cumplita și aberanta lor realitate.

Privirea lirică a lui Ion Zubașcu asupra lumii implică o conștiință tragică, frământată de contrarii și, în consecință, o încordare a stărilor până la maxima apropiere a extremelor: „Totdeauna am vrut să țin într-o singură mână extremele/ cum țineam în copilărie capetele ferăstrăului de oțel, îndoit/ și mă minunam de țiuitul lui straniu" (*Cântul IV*, în ***Omul disponibil***). Aceste stări extreme exprimă, pe de o parte, un sentiment tulbure de incertitudine și de revoltă – socială și ontologică – și, pe de alta, o subiacentă pulsiune utopică în ceea ce privește raportul cu înțelesul istoric al acestei lumi. Învestită cu valențe malițioase, polemice, revendicative, adesea sarcastice, gestica lirică a lui Ion Zubașcu – din care nu lipsește conflictul cu propriul alter ego, ce ia aspectul rimbaldian al unei încăierări bărbătești („tu sari tot timpul la mine și mă zgârii pe față/ îmi spargi arcada cu pumnul ce nedisimulat ești/ ce descoperit din toate părțile ești apoi mă muști de-o ureche/ și-mi șoptești în absența însângerată a urechii ce copilăros ești" - *Omul de neanderthal și omul de cromagnon)* – dobândește înțelesul unei pledoarii pentru redobândirea demnității umane pierdute sau alterate de istorie și, deopotrivă, de progresul civilizației în aspectul său negativ.

studii

Mircea Bârsilă

THALASSA

Thalassa! Thalassa! A sta la marginea ei, singur,
în amurg,
pe una dintre învechitele pietre ale cheiului,
ca un cerșetor pe scara unei biserici.
Vezi câte o stea căzătoare: cineva își aruncă țigara de sus.
Thalassa! Thalassa! Și profilul său aproape femeiesc,
în după-amiezile de acalmie.
Se înserează
și poate că de acolo, de sus, în locul mării și al apelor
venite să se înece în ea, de la mari depărtări,
nu se întrezăresc decât niște șerpi sugând din țâțele
unei scroafe întinse pe pământul gol, în bârlog.
Vezi câte o stea căzătoare:
la nunta unei stele voi cădea și eu.
Se înserează:
deasupra mării – sufletul meu ruginit.

Marea și somnul ce-l doarme pe apucate
asemenea păpușilor de cârpe ale fetițelor sărace și triste.
Marea și scaunele, pe rotile silențioase, ale valurilor.
Marea și vuietul ei
de parcă această răzvrătire – o răzvrătire nebunească –
ar fi singurul lucru care o preocupă: femeie vinovată
de adulter și, totodată, o adolescentă virgină
cerându-mi, uneori, s-o țin pe genunchi,
îmbrăcată doar în cămașă de noapte,
unul – și eu – dintre bărbații ale căror surori sunt tenebrele,
niște eretici cu pipa strânsă între dinți și glasurile dogite,
văzuți aproape noapte de noapte prin ceața din cârciumi
cu fruntea pe masă și, alături, neatinse,
paharele de rachiu slab, din caise și mere sălbatice.

Exigențele și căințele mării.
Vasta melancolie și remușcările sale, când o leg,
într-o joacă tristă,
cu una dintre basmalele negre ale mamei la ochi,
spre a avea și ea o idee despre ce înseamnă viitorul.

Îi vorbesc despre monștrii trecuți pe numele ei
cu litere mari,
acele făpturi ajunse prin ciudatul fenomen de refracție
– de care depinde și poezia – niște embleme
ale sacralității concentrate în ape.

Marea și trăsăturile ei bărbătești, când se înfurie.
Și felinarele în agonie din porturile cu soldați grăbiți,
frizerii și tarabe cu zarzavaturi.
Marea dansând nemișcată.
Și spiritul ei doar în aparență lasciv.
Flux și reflux.
Viclene ademeniri și mătăsoasa foșnire,
în vreme ce leșurile din adâncuri
se simt fericite, cum altădată, înainte de naștere,
pe când dormeau în abisalul lichid amniotic.

„Niște eșarfe cu ciucuri”: lichenii și algele.
Meduzele și inoxidabila „corolă a lor de candoare”.
Asemenea scânteilor
de la cărbunii
în care suflă, ritmic, forja fierarului: pescărușii.

Thalassa! Thalassa! și visele îndelungi
ale sale
și atât de rele,
încât mă fac și pe mine să țip, adesea, în somn.
O întindere convexă de surâsuri, de frig și uitare.
Copleșitoare, imensă absență
ale cărei tentacule mă strâng într-o milostivă și seducătoare
înlănțuire:
    mă zgâlțâi odată cu ea,
    mă țin cu dinții de ea
    cum de apusurile de vară ale soarelui,
    mă sfărâm odată cu ea de stânci.

Thalassa! Thalassa!:
o existență jumătate-n lume,
jumătate în mit,
iar deasupra:
sufletul meu ruginit,
sufletul meu lipsit de pretenții și bucurii
și care nu se mai lasă mângâiat de nimeni și de nimic,
exceptând neprihănitele șuiere ale vapoarelor
îndepărtându-se, cu petrol și cereale din noua recoltă,
spre imaginare ținuturi.

Thalassa! Thalassa! Și pieptănătura ei grea.
Un noian, o castă pustietate de ape în spasme originare,
de parcă nu ar mai fi terminat nici acum să se nască.
Ape germinale, vii, iconoclaste,
ape dionysiace, fără mască și farduri,
ape verticale, ape biblice, ape obscure
pline de geniu și de neștiință,
într-o legănare aproape ritualică și ademenitoare
așa cum sunt și promisiunile femeilor.

Duceți-mi departe femeia din sânge!
Duceți-mi departe marea din sânge
și umilința de a mă simți, întotdeauna, pe dinafară,
în apropierea ei:
o fiară încolțită, cu părul lung și ochii cârpiți,
un cerșetor pe scara unei biserici.

Thalassa! Thalassa! și visele îndelungi ale sale și atât de rele, încât mă fac și pe mine să țip, adesea, în somn. O întindere convexă de surâsuri, de frig și uitare.

Debut

Andreea-Daniela Comănescu

PÂNZĂ DE PĂIANJEN

Transparența capcanei fusese ademenitoare,
iar eu, un fluture, mi-am prins aripile
și oricât aș încerca
nu-mi pot lua avânt.

Mirajul puterii m-a orbit,
mi-a acaparat simțurile,
acum nu pot decât să mă zbat
sub presiune din toate părțile.

Vinovată să-mi fie naivitatea,
soră cu imprudența care,
alături de ignoranță,
m-a ghidat pe acest drum al autodistrugerii.

În existența de-odinioară
cel puțin eram un suflet liber,
dar acum, sufletul meu
a fost devorat de un păianjen.

O OPERĂ (NE)DESĂVÂRȘITĂ

Am scris o poezie de dragoste
cândva, demult.
Am încercat să te descriu
prin cele mai răsunătoare epitete,
cele mai grandioase hiperbole.
Totuși n-ai putut fi o capodoperă.
Să fi fost oare vina mea?
Nu știu.
N-am fost vreodată o romantică incurabilă.
De fapt, mint.
Am fost, dar povestea aceea niciodată
n-ar putea ajunge
o operă desăvârșită,
indiferent de valoarea procedeului artistic.

ARMONIA ID-EGO-SUPEREGO

Perfecțiunea înseamnă ideal,
idealul înfățișează echilibrul,
iar eu tânjesc la desăvârșirea sufletească.

Profunzimea acestei dorințe le reunește
pe copila care poftește-a se dezmierda
cât e ziua de lungă
și perfecționista ghidată de standarde absurde,
alături de mica speranță de a mulțumi
două identități opuse,
forțate de cruda soartă să împartă un trup
și-un suflet.

Iar ele se țin de mână,
împărtășesc împreună râsete și bucurii,
într-un refugiu oniric.
Și-și făgăduiesc să nu se mai certe,
căci perfecțiunea lor- a mea
nu este, de fapt, lipsa de greșeală,
ci armonia sentimentelor și rațiunii,
    trupului și sufletului,
    idealului și eșecului,
    sinelui, eului, supraeului.

EȘEC

Dispersate înaintea mea sunt fărâme ale
ceea ce a fost cândva
speranță.

Le adun în palme
și le strâng la piept.

Printre degete-mi curg rămășițe
din vise care au dat culoare
nopților îndestulate de incertitudini.

Și-ncerc din nou să le apuc,
dar deja s-au pierdut în aer.

Pierdută a rămas și încrederea
înecată în șiroaie
de lacrimi.

poesis

Magda Ursache

Dialectul s(c)lav

Cam prin vara de noiembrie a lui 2022, primesc de la Olimpiu Nușfelean o invitație privind ancheta „Mișcării literare” despre romwrongleza bântuindu-ne limba ca un virus căruia nu i s-a găsit vaccin, nici sigur, nici eficient.

Nu i-am putut răspunde atunci, dar, cum sunt convinsă că istoria își cam trage secvențele la xerox, mi-a venit în minte faptul că, în școală, am avut parte de *sovromcultură*. Corect politic era să citim *sovetskaia kniga*, în chirilice, ca *Epopeea Sevastopolului* în 3 volume, de S.N. Sergheev Tenski și *Curs scurt de istorie a partidului bolșevic al URSS*. Învațam rusa cântând *Șiraka strana maia radnaia*, începând de la primară pân' la terminarea liceului. În facultate n-a mai fost obligatorie. Totuși, nu trebuia să ne lăsăm ademeniți de Dicționarul Oxford, de neconsultat, pe motiv că în paginile lui nu exista sintagma *întrecere socialistă*; doar *competition*, arătând „un scop bănos, individualist”.

Miciurin ne învăța să altoim. Și altoiam cuvinte sovietice: colhoz, combaină, iarovizare, stahanovist, comsomol... Limba rusă propunea îmbogățiri de sens: linie (de partid), brigadă (de șantier), instructaj (de partid), sfat (popular), comitet (provizoriu), rupt (de mase), vârfuri (ale burgheziei). Din URSS a venit ideea „lichidării ca clasă”: *„likvidația kulacestva kak klassa*”.

Relativitatea e o specialitate lingvistică. Lingviștii, atenți la fir roșu, aveau cotă de participare în mai toate sectoarele: politică, știință, sport, muzică... Un crainic sportiv a fost scos de la microfon pentru că spusese: „X deschide focul.” Or, asta era ațâțare la război. În almanahul „Luptăm”, apărut la Iași în 1949, un oportunist, ghidat de lampa lui Ilici, susținea că trebuie scos din limbă cuvântul șlagăr (ca trăgându-se din germanul *Schlag* – lovitură). Or, șlagărele veneau din apusul decadent. Stalin asculta *Aida*, nu *Dumneata, madame*! Ordinul general 25 din 1946 decretase folosirea cuvântului *tovarăș*. „Scânteia” titra entuziast: „*Domnule* pierde văzând cu ochii.” Cu ochii lui Silviu Brucan, desigur.

Lingvistica de tip nou devenise front de luptă, iar cine mișca-n front și cita vreun structuralist era etichetat *deviant*, *descompus*, *dezorientat* și înlăturat din licee și din universități. *Latinitatea strigă din tranșee?* Cine s-o audă? Iorgu Iordan susținea sus și tare: „curentul popular a preferat **totdeauna** (subl. mea, Magda U.) influența rusă.” În alte cuvinte: Jos latinomanii și francomanii! Eminentul slavist Petru Caraman obișnuia să spună: De gripa rusească scapi, dar gripa sovietică e mortală pentru intelect. *Da* e slavon, *nu*-ul e latin.

Savantul Theofil Simenschy a provocat multă dușmănie cu *Construcția verbului în limbile indo-europene,* din 1949, ca „savantlâc”. Cum, nu consultase bibliografia sovietică? În plus, cartea apăruse în franceză. Un universitar de școală nouă striga că *lucrarea e dăunătoare. Pentru ea s-au sacrificat pomi și plumb*. Ca urmare, Profesorul Simenschy a fost eliminat din catedră și reprimit cu greu la „Cuza”, ca simplu asistent, în '55-'56. Până atunci, sanscritologul, devenit contabil într-un GAC, număra găini și ouă.

Cu *Le mot*, Alexandru Rosetti se dovedise „înfeudat concepțiilor idealiste apusene”. „Formalismul structural” era acuză grea. Cum să-i citezi pe Saussure, pe Bally, pe Meillet, și nu pe Sanjaev și Vahmistrov? Categoric, Rosetti se afla „la remorca șerpilor apuseni”. De la tribuna Academiei comuniste, era certat aspru de Traian Săvulescu (1951, vă rog!) pentru *Gramatica limbii române*, unde erau evidențiați „obscurantiștii Nae Ionescu și Lucian Blaga”. De ce tovarășul Rosetti pune acent pe cronicari și nu pe Veronica Porumbacu, poeta care a introdus în versu-i cuvinte noi ca *asesor* și *turnător (sic!)*? Al. Rosetti a fost „dislocat” de la catedră și osul domnesc s-a „revizuit” cât a putut. Cine nu se „dezbăra” era prelucrat (de la *prerabotka*?) prin gherle, Canal, Domiciliu Obligatoriu...

O sarcină a lingviștilor ca agitatori, cu Mitu Grosu în frunte, era să nu se mai folosească neologisme „uzitate de ciocoi și de slugile lor culte pentru a nu mai fi înțelese de oamenii simpli”. De ce? Pentru că scopul lor era să rămână neînțeleși de popor, ca să-l domine. De ce am spune *tirbușon* când putem spune *trage-dop*?

Lingviști ieșeni, dați pe brazda fără haturi, studiau cum se mâna vaca la Hârlău (cuci, cuci!) sau glosau pe marginea cuvintelor neaoșe ca țâghir (vin oțetit) sau bozoghină (tescovină). Cât despre dialectologi, ei își propuseseră să nu-i mai ancheteze pe bătrâni, care nu știau de un cuvânt ca șarjă (chit că bine știau unde-i duce întovărășirea și colectiva; sovromul le aspira și pâinea, și mămăliga), ci pe tinerii care se adaptau înnoirilor, erau sub instructaj și munceau în brigadă. Pălăria devenise șapcă proletară.

Un stilistician (pe care abia Decembrie '89 l-a scos din decănie) întreba, în „Iașul nou”, de ce ar fi necesar stilul când limba trebuie uniformizată, aceeași pentru toți? Și de ce am interzice cacofonia când proletarii sunt cacofonici? Ar fi „formalism sterp al clasei burgheze”. „Azi nu mai avem nevoie de *subțirime* de acest fel. *Obrazul* se măsoară după gradul de însușire a moralei proletare. Azi ne interesează nu cuvântul *subțire*, ci cuvântul *vigoare*.” Altă „luare de poziție”? Un prorector (care-și pregătea costumul de rector în același Decembrie) semna soldat V.A. și cerea să fie scoase din limbă proverbe ca ”Nici salcia pom, nici mujicul om” și altele de același fel, discriminatorii. Cea mai nătângă analiză a fost a cuvântului *coadă*. Spunea lingvistul ideologizat până-n gât, cui voia să-l creadă, că „înțelesul individual a devenit colectiv: inși îngrămădiți.” O, dar economia socialistă va lichida lipsurile alimentare, iar coada va dispărea și va deveni vechitură lingvistică!

Frica producea limbajul? Cam da. Nu se mai spunea Moș Crăciun, ci Moș Gerilă. Cetățenii trebuiau imunizați de virușii evanghelici, iar cei contaminați de virușii naționalismului, re-educați. Stalin dăduse un conținut nou cuvântului *cotitură*: cotitura Marelui Octombrie: „A coti pe un drum nou.”Ura! „America albă ca fiara/ S-aruncă să muște din noi/În lături/De veghe stă țara/Lui Stalin și-n ea primăvara.”

Și câți nu se străduiau să găsească în dicționare numai cuvinte de origine slavă!Un soi de profesor de Istoria limbii române ne dădea, prin '65-'66, ca temă, să numărăm cuvintele de această origine în *Nicoară Potcoavă* și se arăta indignat: „Puține, tovarășe student!”

Dar nicicând nu s-au inflamat creierele lingviștilor mai tare decât în revista „Cum vorbim”, apărând între anii '49-'52, cu sediul în Bulevardul Generalissimului nr. 1 și scop declarat: „studiul și explicarea limbii”. Au încercat, cu mic, cu mare, să excludă formula de salut *Noroc*!, „de sorginte burgheză”. De unde cade norocul? Din ceruri? Sau vrei să-l înșeli pe tovarășul tău, ca să-ți meargă bine ție? *Bună ziua*! avea iz superstițios. Pe un semnatar l-a tăiat capul să propună un salut mobilizator: *Din izbânzi în izbânzi*! *Salve*? Nu, exclus! Numai latinomanii – acuza bulgarul Iorgu Iordan – îl foloseau. Se găseau perifraze pentru limba română: limba noastră sau limba de la noi. În '52, Mihai Roller a luat decizia (putea și asta!) ca român să se scrie cu î. Premierul Petrică Roman a dublat r-ul: rrom. Și n-a fost singura „sarcină” la care s-a angajat.

Profesorul Alexandru Zacordoneț s-a trezit incriminat pentru *Gramatica limbii ruse* ca lucrare net antisovietică. În ea figura cuvântul *negustorime* și erau omise (Nu întâmplător, tovarăși!) *muncitorime*, *proletar*, *industrializare*. Pentru slavist nu existau discursurile geniale ale lui Stalin, Jdanov, Molotov. Ocolise scriitori progresiști ca Bubenov, Panova, Nikolaevna, Ajaev, Gladkov. Concluzia? Zacordoneț -„dușman al poporului sovietic”.

Noroc că Stalin se săturase de Marr și de ideea caracterului de clasă al limbii. Școala lingvistică a lui N.I.Marr a fost spulberată. Aplauze: Tătuca ne-a arătat că vorbim o limbă romanică. Nu mai încăpeau îndoieli că româna ar fi total diferită de latină. Așadar, trebuia să ne spună Stalin că limba română e limbă romanică. Postsocialist, s-au găsit alți ipochimeni care să jure că „suntem slavi romanizați”. Și se mai aud voci care susțin că Pușcariu, Candrea, Sever Pop au fost fasciști.

Știu din *Istoricul Facultății de Filologie* scris de Petru Ursache că, între 1953-'56, existau două catedre de Rusă și că Franceza avea un singur post în schemă, ca secție a Catedrei de limba și literatura română. Franceza s-a reînființat în '57.

Cam prin '88, tentativa de a uni Catedra de Franceză cu cea de Rusă a eșuat. Vorbiți franrusă? Niet, ça non, jamais, nicagda, făceam noi haz de necaz și de nehaz.

Drumul de la Moș Gerilă la Moș Crăciun a fost lung și greu. Acum, s-a ajuns la Moș Nick. Zice presa că preș. Iohannis a ales curajos: „Decât să fim sclavi la ruși mai bine să fim sclavi la americani”. Doar n-o să fim independenți.

Dar despre wrongromână alt'dat, că-s multe de spus despre acest fenomen nefiresc.

Un stilistician (pe care abia Decembrie '89 l-a scos din decănie) întreba, în „Iașul nou”, de ce ar fi necesar stilul când limba trebuie uniformizată, aceeași pentru toți? Și de ce am interzice cacofonia când proletarii sunt cacofonici? Ar fi „formalism sterp al clasei burgheze”.

Jurnal 2021

(urmare din p. 10)

17 aprilie

A trecut la cele veșnice, înainte să fi împlinit 70 de ani, părintele Dumitru Pintea, fost profesor la Facultatea de Teologie din București și paroh, până în urmă cu câțiva ani, al Bisericii Mavrogheni. Când Al. Paleologu m-a întrebat dacă îi pot găsi un duhovnic, i-am cerut sprijinul părintelui Anania și în felul acesta l-am cunoscut și eu. A căzut răpus de COVID-19. Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească cu drepții!

22 aprilie

Noaptea trecută am visat că nu mai puteam ține postul și eram la un pas să mănânc carne. Mulțumesc lui Dumnezeu că n-a fost decât vis!

27 aprilie

Este o zi pentru care meteorologii au anunțat ploi, însă deocamdată doar a picurat ușor, astfel încât am putut merge la ICR netulburat. La întoarcere, pe Luterană, peste drum de blocul în care locuiește, m-am întâlnit cu Nicolae Breban. Am schimbat câteva cuvinte, bucurându-mă să văd că arată foarte bine la 86 de ani, mult mai bine decât acum doi ani, când am luat parte împreună la o emisiune în studiourile Antenei 3.

30 aprilie

Noaptea trecută am continuat să citesc *Urme și umbre*, cartea rafinată și elegantă oferită de Adrian Mihalache în urmă cu două săptămâni.

Din poezia avangardei ucrainene

Mikola SKUBA (1907–1939)

În traducerea lui LEO BUTNARU

Originar din satul Gorbova, districtul Novgord-Sever, gubernia Cernigov. Absolvent al Institutului Cooperatist din Kiev. Activitatea literară și-o începe în anul 1926. A făcut parte din organizațiile literare „Molodneak" (Tineretul) și „Nova gheneraţia" (Noua generație). Autorul cărților de versuri „Distanțe" (1930), „Demonstrația" (1931), „Cântece" (1935).

Arestat la 12 septembrie 1937, învinuit ca „participant activ la mișcarea contrarevoluționară ucraineană naționalistă, care organizează acte teroriste contra conducătorilor partidului și statului". La NKVD, este anchetat o singură dată. După care i se organizează o confruntare cu colegul său Mihail Semenko. În baza acestei anchete-simulacru este declarat „membru al grupului ce pregătea un act terorist asupra secretarului CC al PC (b)U tov Kosior"; că Skuba „a primit bomba de la Semenko, pe care trebuia să o detoneze în ziua de 1 mai 1937 la tribuna oficială în timpul demonstrației".

Pe 23 octombrie 1937, colegiul militar al Judecătoriei Supreme a URSS îl condamnă pe Mikola Skuba la pedeapsă capitală. A doua zi, poetul este împușcat.

– Însă la noi
în Ucraina
dinamica e...
car cu boi!
Ucraină,
Ucraină –
scumpa
noastră
Ucraină!
Eh, mașină,
tu, mașină –
Tu, mașină,
draga mea!
Iar mașina
nu-i mașină,
ci e suflet,
zău așa!
– Cauciucuri,
doar
cauciucuri,
încordate ca
spirala,
iar sub ele –
drum-șosea.

Aproape autumnală

Ziua, duruind,
a lucrat
și a străluminat cadrele,
apoi – s-a rupt
ca un film multicolor.
Și din nou,
galbenă-galbenă,
bolnavă, se pare, –
luna
bătând în fereastră.
Eu citesc poeții și...
mi-e trist!
precum o știți și dumneavoastră.
– Plutesc în norii ideilor și himerelor –
– timp de o lună,
poeții
au cam supt toate sevele
și luna – palidă,
galbenă-i acum!
Iar prin unghere,
– îmi imaginez, –
stau inși foarte triști,
în inimile,
în capetele lor –
surii nori tomnatici.
– Toamnă!
Pentru ca poeții
să aibă și ei
un onorariu oarecare?

* * *

– .EU. –

Fiecare început
încă nu e început
și fiece sfârșit
încă nu e sfârșit împlinit
dacă nu e completat
și nu e confirmat de ștampilă
pe o simplă
anchetă
chiar fără poză lipită pe ea.
Și nu spuneți
nicicând
că totul e
ca și cum gata
deoarece începuturile și sfârșiturile
vor mai fi iar... și din nou.
Pentru că
cea mai importantă întrebare e
– cine sunteți?
Și care vă este
starea socială?
Deci fie
fie
ca interesele obștești
să se afle
mai presus de toate celelalte interese!
Și găsească-se cei
pe care i-ar supăra și enerva
modestia mea.
– Punând început pe ogorul poeziei
fără anchetă
voi spune:
– Cine sunt – eu?
Și cum îmi este inima?

I

Fiindcă
toți poeții
și antici și contemporani
din țările însorite
și din țările înzăpezite –
despre inimi
străine sau ale lor
și-au cântat
cântecele.
Și răsuna – răsuna lirica:
suna versul liber
și rânduri de octave
– cântau cu toții
și cei sinceri și prefăcuții
fiecare
cu scopul său.
Toți poeții
și antici și contemporani
– unii major, alții
triști –
despre inimi
își răcoreau sufletul
despre inimi
cântecele și le izvodeau.

II

Eu încă nu am scris nimic despre inimă
încă nu am scris despre sângele fierbinte
și nici cuvintele
„Inima mea" –
pana mea
încă nu le-a încondeiat.
Însă
când de după orizont soarele
își răsfiră degetele
și începe ziua
când răsună sirenele periferiilor
inima mea
vrea să-mi sară din piept.
Vreau să ajung
colo, departe
în afara orașului
unde zboară și vuietul sirenelor
colo
unde primenite a sărbătoare
se arată
căsuțele satului!
Astfel că știu:
când prind a vui periferiile
munca la fel e
și în sate
și în inima mea
ce se rupe spre soare:
...Se rupe
de după gratiile
pieptului.

III

Eu încă nu am scris nimic despre inimă
încă nu am scris despre sângele fierbinte
și nici cuvintele
„Inima mea" –
pana mea
încă nu le-a încondeiat
pe pereții satelor și pe câmpii –
eu
la altceva îmi pun gând: la TOAMNĂ
și
bă-tă-li-e
ÎN-TOAMNĂ.
Iar când vântul vociferează-atât de trist
și cade frunzișul
mă copleșesc amintirile
(cocioabele pornit-au asupra palatelor)
și lozinca mea
devine și mai clară:
viață –
zile de luptă.
Asta am scris
dar știu un lucru simplu:
Nu pot accepta
cântecul trist
chiar dacă inima mea
e însăși tânga.
– „Lupta – muncă e
iar inima e pentru muncă
– Muncește
cât inima-ți
bate"
....

1928

Cântec despre auto(mobil)

– Hai mai repede!
Mai iute!
– Lăsați palavre, șuguit!
Rr, gata cu rahatul
gastronomic
al frazelor
goale!
– Mai iute! Hai mai repede!
(Prrr!)
– Ora cinci! (prrr!)
Frrraz-zza! –
– Eh, și o luă din loc mașina –
nu mașină –
get-beget automobil.
– Doar cauciucuri,
cauciucuri,
iar din urmă –
fum și praf!
Eh, și a pornit mașina,
nu mașina –
sufletul:
Și cauciucuri,
arcuri dure,
răsucite,
iar sub ele – ce șosea!
Mai departe, mai departe!
Am și părăsit orașul!
Haida-ha!
Ha-dada!
Ce ni-s verste?
Depărtări?
Cum s-ar zice... mai nimic!
....

Mai departe, mai departe!
Vântu-n față –
învârtejit
– Eh, de-ar fi cam pretutindeni
drumuri bune!
Zboară verste,
zboară mile,
sate zboară
și orașe –
– Avem puține-automobile
și mai deloc drumuri pavate!
Soarele colindă-n ceruri –
Se vede că-i este bine!
– Drumuri bune!
– Însă la noi în Ucraina
dinamica e...
car cu boi!
Ucraină, Ucraină –
scumpa noastră Ucraină!
Eh, mașină, tu, mașină –
Tu, mașină, draga mea!
Iar mașina nu-i mașină,
ci e suflet,
zău așa!
– Cauciucuri,
doar cauciucuri,
încordate ca spirala,
iar sub ele – drum-șosea.
Iar mașina – nu-i mașină:
nu-i mașină,
ci-i auto:
Cauciucuri,
roți,
cauciucuri...
...Stoppp!

– Deja am și ajuns!!
– e cam înspre ora șapte. Hai, trezește-te, colega!
Am dat 70 la oră! – Minunat!
....
Iar tu, căruța mea,
de te-ai pierde
undeva-a-a!

Cristian Cocea

Jurnal de bibliotecă

Mărirea și decăderea scriitorului român

În timp ce literatura română a ajuns la un pas să fie eliminată din gimnaziu, iar autorii canonici studiați în liceu nu-s mai mult de douăzeci, în timp ce *România literară*, nava-amiral a scriitorimii navighează cu drapelul în bernă de la moartea lui Nicolae Manolescu încoace, în timp ce USR cere deschiderea breslei către tinerele condee (lucru pe jumătate făcut, întrucât unii șefi de filială, peste 70 de ani, dau fatalmente în mintea copiilor), uite că se mai întâmplă și lucruri interesante! Anul acesta, Costi Rogozanu (n. 1977) a publicat un volum-eveniment, intitulat "Naratorul cel rău. Un studiu despre realismul românesc: Rebreanu, Preda, Dumitriu" (Editura Tact, Cluj-Napoca), iar tăcerea cu care a fost întâmpinat arată cât de mare este deranjul provocat. Scrisă dintr-o perspectivă marxistă (de altfel Costi Rogozanu și-a asumat în repetate rânduri opțiunea de stânga), cartea își propune "o revizuire a interpretărilor canonice și didactice ale unor texte clasice din istoria literaturii române", legând operele celor trei scriitori menționați în subtitlu de contextul istoric și politic al țării în secolului al XX-lea. Un veac de modernitate, am putea spune, cu jumătățile sale (cea liberală și cea comunistă), despărțite de marea schimbare din 1989, și cu nota sa de final, integrarea treptată în sfera de influență a Statelor Unite, prin intermediul Uniunii Europene, cu totul altceva decât regimul politic din interbelic. O simfonie istorică, așadar, al cărei ecou s-a transformat în uvertura secolului al XXI-lea. Dar vorbeam despre literatură, nu despre muzică.

Cititorii de presă mai în vârstă îl cunosc pe Costi Rogozanu din cei peste 21 de ani de când colaborează la "Evenimentul zilei", "Libertatea", "Observator cultural" sau "Dilema". Cei tineri l-au citit pe internet, pe "CriticAtac". Unii știu că omul este absolvent al Facultății de Litere din cadrul Universității București și că predă Româna la Liceul "Unirea" din Focșani. Alții i-au apreciat volumele de publicistică, dintre care s-au evidențiat "Carte de muncă" și "Epoca de Mijloc" (Editura Tact, Cluj Napoca, 2013 și 2019), precum și "Epoca Traian Băsescu" (Editura Tact, Cluj Napoca, 2014), la care a fost co-autor împreună cu Florin Poenaru, semnând o analiză despre reconfigurarea câmpului mass-media în deceniul Marelui Matroz. În toate aceste texte, Costi Rogozanu analizează realitatea politică și socială cu un aparat conceptual, în tradiția intelectuală marxistă, care nu se ferește să folosească concepte precum "clasă socială", "conștiință de clasă", "capital și forță de muncă", "relații de producție" sau "colonialism". Rezultatul de ansamblu este o critică a capitalismului de secol XXI, văzut ca globalist și speculativ, care adâncește inegalitățile sociale, privatizează economia socialistă și demantelează clasa muncitoare, aservind-o capitalului străin. Autorul nu neagă pojghița de bunăstare adusă de acest sistem și nici transformarea României din ultimele decenii, dar constată că orașul și-a tras partea leului, în timp ce satul a rămas de căruță, critică lipsa de șanse a celor săraci și cinismul noilor elite. Îl irită propaganda puterii și încearcă să dea glas României tăcute, apreciind inițiativele civice, asocierile și colectivitățile. El însuși adoptă un stil de viață în contrast cu cel al burgheziei intelectuale "de dreapta", patroni de editură sau consilieri prezidențiali - face naveta București-Focșani, joacă fotbal prin liga a treia, poartă blugi și șapcă. Nu are morgă, nici nu e fanatic, astfel încât nu devine toxic luându-se prea mult în serios. În schimb are umor, pe care-l exersează chiar și pe ONG-iști atunci când, de sub sutana progresistă, li se văd sursele de finanțare capitaliste.

Nici în "Naratorul cel rău" Costi Rogozanu nu-și pierde verva, chiar dacă studiul are un subiect specializat, realismul la Rebreanu, Preda și Dumitriu, pe care-l tratează în termenii criticii literare marxiste a lui Georg Lukacs, "preluați și duși mai departe de Lucien Goldmann, Franco Moretti sau Fredric Jameson", cum precizează el de la bun-început. Astfel, realismul este un gen epic "consolidat în sistemul capitalist, formă artistică de înregistrare a tensiunilor de clasă, a luptelor ideologice, a evoluției păturilor populare". Un gen proteic, care a evoluat într-un anumit fel în lumea occidentală și cu totul altfel în Rusia, după revoluția bolșevică, și-n Europa de Est, după cel de-al Doilea Război Mondial. Schimbările politice majore de după 1945 au adus schimbări și-n literatura realistă, dac-ar fi numai să constatăm că vocea naratorului burghez a fost înlocuită de vocea claselor până atunci "deposedate" de putere - țăranii și muncitorii. Noile regimuri populare s-au dovedit interesate să explice maselor revoluția, astfel încât, în paralel cu neutralizarea elitelor burgheze, au căutat să-și formeze propriile elite. Printre ele, cea scriitoricească dovedindu-se deosebit de importantă. Este incontestabil, consideră Costi Rogozanu, că regimul comunist din România a investit foarte mult în crearea unei infrastructuri culturale de masă, începând cu școlile, cu bibliotecile publice, cu căminele culturale, pentru a-i alfabetiza pe muncitori și pe țărani. La fel de evidente au fost tentativele sale de a convinge scriitorii burghezi să accepte noua ideologie, acordându-le privilegii materiale și de recunoaștere, precum și eforturile de a forma noi scriitori, din fostele clase de jos. Într-un fel sau altul, această politică de cadre a dat roade, dacă e să ne gândim doar la două nume - Sadoveanu și Labiș. Pe măsură ce vocile literare ale vechiului regim se stingeau, care prin pușcării, care prin exil, un nou cor își începea discursul, în manieră realist-socialistă. Dar oare era convingător?

În general, critica literară anticomunistă, practicată preponderent la noi după 1989, consideră acum că romanele scrise în acea perioadă au fost ratate, întrucât s-au dovedit infestate cu "propagandă socialistă", ca să nu mai vorbim despre "formula estetică rudimentară". Până și Camil Petrescu dădea greș cu "Bălcescu" al lui, până și Sadoveanu se făcea de râs cu "Mitrea Cocor". Puținele excepții, precum "Moromeții" lui Preda sau "Cronica de familie" a lui Dumitriu, au fost privite cu circumspecție. În răspăr, Costi Rogozanu încearcă să demonstreze în "Naratorul cel rău" că aceste opere sunt vârfurile literare ale realismului socialist din noua Românie, vocile devenite credibile ale claselor sociale care se ridicau. În primul volum al "Moromeților", Preda realiza un tablou de neuitat al unui sat interbelic din sud, în care oamenii erau măcinați de o realitate economică instabilă, cu care timpul nu mai avea răbdare. În volumul al doilea, era înfățișată criza ruralului modernizat în forță. Departe de a fi schematic sau escapist, romanul marca nașterea unui nou tip de narator, țăranul-intelectual, cel care câștigase din procesul de răsturnare a lumii vechi. Câștigase glas și putere, permițându-și să discute, de pe pozițiile clasei sale, inclusiv colectivizarea. Realizarea lui Preda nu e cu nimic mai prejos decât aceea a lui Liviu Rebreanu din interbelicele "Ion" și "Răscoala". Cu mențiunea că părintele romanului realist modern supunea lumea satului transilvan unei analize mic-burgheze, rezultând un roman de idei pentru publicul de la oraș, ceea ce mult i-a mai plăcut liberalului Eugen Lovinescu. În schimb, Preda scria pentru prima generație încălțată, acei "țărani urâți", care, curând, se vor transforma, prin strămutarea la oraș. În ce-l privește pe Petru Dumitriu, autorul găsește o formulă și mai bună - el este "Naratorul cel rău" din "Cronica de familie", care găsește plăcere în a exhiba tarele burgheziei perdante și ale aristocrației corupte. Cunoscând prea bine aceste medii sociale, atât direct, cât și prin intermediul soției sale vârstnice, Henriette Yvonne Stahl, Dumitriu n-a uitat și n-a iertat nimic, într-un amestec uluitor de frescă socială și can-can, care l-a transformat instantaneu într-o vedetă. Asta n-ar trebui să-i asigure automat valoare literară, nu? În definitiv, și Eugen Barbu a încercat așa ceva în "Incognito", cu rezultate discutabile. Subtil, Costi Rogozanu propune o explicație - în proza lui Dumitriu se regăsește filonul viguros al literaturii troțkiste, care ataca revoluționar, cu toate armele, lumea veche. Un patos valabil estetic, mai ales că Dumitriu a rămas consecvent pe poziții antifasciste, indiferent de meandrele vieții. Un patos pe care tinerii de astăzi, care ascultă RAP Antifa, l-ar înțelege cu ușurință, zicem noi.

Pe măsură ce vocile literare ale vechiului regim se stingeau, care prin pușcării, care prin exil, un nou cor își începea discursul, în manieră realist-socialistă. Dar oare era convingător?

Conform acestei viziuni de clasă, criticul găsește că ultimele romane ale lui Preda, îndeosebi "Delirul" și "Cel mai iubit dintre pământeni", sunt și cele mai slabe, eșuând în melodramă și elemente de senzațional. Lui Preda nu-i "ies" romanele urbane, chit că, din pălăria lui Victor Petrini, s-a născut întregul curent anticomunist din literatura română. Cât despre Petru Dumitriu, care a sfârșit în crize mistice, ce să mai vorbim! Dacă accepți acest "nucleu dur", vei mai găsi în carte și alte explicații ale transformării câmpului literar românesc din perioada modernizării comuniste. De pildă, aceea că scriitorii au ajuns să beneficieze de un statut social și material incomparabil mai ridicat decât acela din interbelic, unii dintre ei fiind transformați în adevărate staruri, publicați în sute de mii de exemplare, conducând reviste literare și edituri, căsătorindu-se cu actrițe de cinema, călătorind în străinătate etc. Până și membrii de rând ai Uniunii Scriitorilor puteau să ia un împrumut de la Fond sau să meargă uneori la o casă de creație. Paradoxal, în aceste condiții, se transformau într-o o nouă burghezie, care părăsea lupta de clasă, îndreptându-se către dezabuzare, individualism și disidență, după cum constata Milovan Djilas în "Noua clasă". Sigur că, după anul 1971, marcat de vizita lui Ceaușescu în Coreea de Nord, statutul scriitorului a început să pălească, întrucât noul regim național-socialist începea să mizeze pe spectacole pe stadion, pe creația de amatori a "Cântării României", pe cinematografie și pe televiziune. Rămânea nostalgia, mai întâi la șaizeciști, care gustaseră din miere, apoi la naveteștii optzeciști, fără loc la masă. După '89, și unii, și alții au căutat să ia puterea în Regatul Literelor. Și ce să vezi? Puterea fusese luată de jurnaliști și publicitari. Spre deosebire de comunism, capitalismul nu editează nimic pe gratis.

Una peste alta, cartea lui Costi Rogozanu, așa incisivă și stângistă cum e ea, are sânge și carne, trăiește, are o miză și dă de gândit. Poți să fii de acord cu autorul sau nu, însă lectura te prinde, ceea ce se întîmplă prea rar cu un volum de critică despre "primatul esteticului". Uite că are și marxismul avantajele lui!

Cristian Meleșteu

Privesc topirea stelelor (amor clandestin împletit cu destinul), strig după ajutorul divin pierdut în vastitatea uitării. Printre semne de circulație acoperite de iederă Persefona culege flori, nepăsătoare, în timp ce noaptea își desenează amprentele pe pielea mea: - Păduri arse, cenușa lor plimbându-se ca fantome printre scheletele copacilor, - Mascați în negru, adunând bucăți de trecut în saci de iută...

poesis

- Secunde suspendate între degetele unui zeu în disoluție -

De când am uitat să dorm,

lumea mea se derulează în cadre stătătoare,
pe jumătate realitate / pe jumătate sticlă topită.
Orașe izvoresc sub pleoapele mele închise, străzi întortocheate,
unde mașinile zboară și oamenii pășesc pe zebre înălțate spre ieri.

Cronos - păianjen țesând fantasme în colțurile uitării.

Într-o dimineață, pe malul unui râu de mercur,
m-am văzut corabie, cu pânzele sfâșiate de un vânt absent.
Pești de metal îmi lovesc trupul,
cerul - un tavan scund, coborât prea aproape de ape.

Am fost odată un ceas stricat,
în târgul unde timpul se vinde la gram.
Fiecare tic-tac, un strigăt mentolat, îl aud doar mâinile mele,
neputincioase, măturând secundele sparte pe caldarâm.

Pe malul râului de mercur, argonauții moderni ancorează visele,
Jason, cu haină de astronaut, scormonește apele după o vâslă pierdută.
În piața orașului, un Sphinx de bronz spune ghicitori despre eternitate,
fiecare răspuns greșit adaugă un strat de rugină pe aripile zeilor.

Noaptea, îmi închipui că devin un arbore cu fructele lumină pură,
iar luna - fermier culegându-le în coșuri împletite din nori.
Aurora mă așteaptă pe tarabe - dezinfectate cu alcool parfumat,
din care mă îmbăt câte puțin, până când o gospodină
plătește cu auriul card - să mă ia acasă.

Întuneric. Un cor de cicade electronice îmi cântă visele,
în timp ce plantez stele în grădina suspendată de pe acoperișul blocului.
Cuvintele mele, se unduiesc ca valurile,
pe măsură ce navighez printre constelații, uitând progresiv numele lor.

Când în sfârșit adorm, în pragul zorilor,
sunt pământ arat, neted și rece.
Spiritele străbunilor mă calcă în picioare,
desenând pe mine hărți către lumi uitate.
La trezire, sunt Olimp, pustiu și sfânt,
iar fiecare fir de iarbă, un altar de lumină.

Sub pleoapele închise, orașele se destramă ca miraje,
lăsând în urmă doar aroma amară a cafelei neîncălzite.

Noaptea își înghite tălpile,

Persefona coboară iar în infern.
Dragostea ei pentru întuneric sădește semințe de rodii în venele mele,
fiecare sâmbure - glonț de plumb în palma sorții.

Dimineața se deschide ca un ochi perforat,
eu, fachir distrând retine de zei,
desculț, pe jarul zilei nenăscute,
calc pe așchii de vise - despicate de măcelarul amurgului.

Cerul se încruntă. Zeus, furios, bicuiește cu fulger!
Inima - rană deschisă,
spatele sfârtecat,
tălpile - amintiri de carne,
mă hrănesc cu ploaia acidă
dansez ca un urs înlănțuit la circ -

Privesc topirea stelelor
(amor clandestin împletit cu destinul),
strig după ajutorul divin pierdut în vastitatea uitării.
Printre semne de circulație acoperite de iederă
Persefona culege flori, nepăsătoare,
în timp ce noaptea își desenează amprentele pe pielea mea:
- Păduri arse, cenușa lor plimbându-se ca fantome printre scheletele copacilor,
- Mascați în negru, adunând bucăți de trecut în saci de iută,
- Sculpturi de gheață înălțate în deșert,
- Vise stocate în cutii de conserve,
- Ochelari de soare uitati pe statuile dezmembrate
Și păpuși fără ochi în vitrinele magazinelor devastate,
ghicindu-mi soarta
în cărți de tarot împrăștiate pe pavaj.

Aștept semnul de sus: coroana de flăcări,
o frunză putrezind în cădere,
sau un nou fulger,
să mormăi cu dinții scoși, ca ursul de circ -

Un ceas vechi, cu ticăitul paralizat

târâie praful camerei uitate.
Orele - șoareci înghețați de frici în colțuri întunecate,
secundele - agățate de clepsidre sparte ca un copil de fusta mamei,
Chronos întinde buzele, sărutând nisipul pierdut.

Clădirile zâmbesc știrb, cerșind o acadea cu gust de altare,
fluture captiv în vântul schimbării,
zbor neîncetat, ghidat de lumină.
Mă înalț centimetru cu centimetrul,
în șiretul cu care soarele își leagă încălțămintea
și fiecare pas este un anotimp.

Om vechi transformat în ceas nou.

Sunt despuiat și sfâșiat,
cu o secure mov purtată de un nebun și săbii furate de la zei.
Carnea mea, transformată în delicatese, atârnată de ancore,
se bălăngăne, căutând nordul,
pendulă în cămara rece -
Deasupra frigului, Cronos numără timpul de la o naștere la alta.

Când stelele încep să alerge,
scânteile primului foc arzând în templul părăsit,
eu, umbra unei clipe efemere, mă risipesc în vântul serii,
oferindu-mi esența ca tribut lui Hypnos, stăpânul somnului.

Sunt demontat și abandonat
cu uneltele tocite ale unui meșter orb.
Șuruburile mele, odinioară strânse, acum împrăștiate în întuneric,
ruginesc în buzunarul unui ciclop adormit,
printre umbrele îndrăgostiților care încă se țin de mână sub poduri dărmate,
parfumul florilor uscate în paginile unui jurnal pierdut,
secunde ascunse în marsupiul unui minut,
balene de argint înghițind luna
si orologii răsunând fără baterii.

Pulsații în ritm cu bătrâna aortă a ubei,
așteptând un alt Asclepios – să aducă o inimă nouă
coastelor dimineții.

Când Atlas aruncă povara,

lumea se sparge ca un ou sub ciocan,
stau pe creasta fracturii,
surfer - așteptând valul cel mare.

Cerul plânge cu lacrimi de plumb,
fiecare picur - săgeată străpungând pielea,
durerea transmutează într-un mantou de sânge închegat,
sufletul se îmbracă într-un giulgiu de noroi și neant.

Sub mine, pământul șuieră - sarcofag deschizându-se,
istorii necruțătoare se târăsc afară
ca râmele după ploaie,
unde Ananke, cu gheare de vultur,
sculptează destinul direct în oasele mele friguroase:
temple albe zeilor,
zaruri de barbut muritorilor,
(pentru mine un oscior stropit cu ulei și vin din iluzia nemuririi).

Noaptea își ascute colții – lup înfometat,
prădând ultima blană de soare.
Privesc cum văzduhul se rupe în două,
fiecare crăpătură
este o gură urlând în tăcere -
sticle se descompun în nisip / sodă / și calcar,
meduze fură miezul pământului,
urcând din ape spre albastrul din boltă
unduiri radiază roșiatic, fantome de foc.

Doar eu - osul ce sprijină cumpăna
dintre oameni / și zei,
dintre ieri / și azi,
pieton pe zebra timpului,
răsfoind realitățile ca paginile unei cărți,
beau din apa mărilor în reflux ca dintr-un cappuccino
aștept - ca verdele la semafor, unda cea mare.
Cățărat pe ea, mă voi strecura
ca un vierme în măruntaiele cerului
să gâdil zeii la tălpi -
necruțător,
până-mi vor spune toate secretele,
cu un râs de ape sfinte.

Jean Dumitrașcu

VLADIMIR STREINU – „Curs de estetica poeziei”

Reţinut la 12 septembrie 1959, în lotul „Noica-Pillat”, şi condamnat la 7 ani de închisoare pentru uneltire contra statului prin sentinţa nr. 24/960 de către Tribunalul Militar al Regiunii a II-a Bucureşti, Vladimir Streinu, bolnav, a fost eliberat la 4 octombrie 1962 prin Decizia nr. 772/1962, după ce a trecut prin penitenciarele Jilava şi Botoşani. Imediat după eliberare, pentru a se întreţine, a căutat un loc de muncă. Îşi dorea să revină profesor de literatură. În acest sens, s-a adresat Ministerului Învăţământului care, printr-o adresă din 3 decembrie 1962, îi răspunde că nu sunt „posturi vacante în specialitate”. Peste un an, Streinu revine cu o nouă cerere. Ministerul îi răspunde să urmărească... „în presă scoaterea la concurs a unui post”. Până la urmă, este ajutat de G. Călinescu să fie angajat, în 1964, după doi ani de şomaj, ca documentarist la Institutul de Istorie Literară şi Folclor.

În noiembrie 1968, Tribunalul Militar Bucureşti îi rejudecă, la cerere, cazul şi îi anulează condamnarea, repunându-l în toate drepturile civile. Reabilitat, este numit director al Editurii pentru Literatură Universală şi poate participa la congresul criticilor literari din Italia organizat de Pen-Club. În fine, este reprimit în învăţământ, ţinând primul curs la 27 noiembrie 1969 la catedra de literatură a Facultăţii de Limba şi Literatura Română din Bucureşti. Precaut, cu traume încă, Streinu îşi va începe cursul de estetica poeziei astfel: „Cursul pe care îl inaugurăm astăzi a rezultat din iniţiativa exclusivă, aş zice, a decanatului Facultăţii noastre de Litere şi a catedrei de Istoria literaturii române contemporane. Aş vrea să divulg nominal pe responsabili. Ei sunt tov. Decan [Dimitrie] Păcuraru, tov. Prodecan [Ion] Oana, tov. [Pompiliu] Marcea, [Sorin] Stati şi Şerban Cioculescu. Îi divulg nominal ca să ştiţi în definitiv pe cine aveţi să fiţi supăraţi şi, către sfârşit, când veţi vedea că viaţa dumneavoastră studenţească s-a complicat, sau vreţi eventual să ştiţi cui aveţi a-i mulţumi”.

O fostă studentă, scriitoarea şi cercetătoarea Ioana Diaconescu, scria (în volumul său din 2012, „Scriitori în arhiva C.N.S.A.S.”) că profesorul Vladimir Streinu impunea prin erudiţia, rigoarea şi solemnitatea cuvântului rostit, că oficia ca un preot. În schimb, un alt fost student, istoricul literar Nicolae Mecu (care a realizat, la Academia Română, în colecţia de opere fundamentale, patru mari volume de opere complete Vladimir Streinu, din care au apărut doar primele două, volumele 3 şi 4 aşteptând sponsori) ne mărturisea (într-un interviu din 4 septembrie 2024) că magistrul nu l-a impresionat la modul plăcut, fiind prea rigid, şi că îi păstrează o amintire nu prea favorabilă, oricum mai rea decât cea a lui Marin Preda (din „Viaţa ca o pradă”)! Streinu era inabordabil de către studenţi, cel mereu cu gândul la himera poeziei şi nu la cei din jur.

În dimineaţa zilei de joi, 26 noiembrie 1970, Vladimir Streinu se simte rău. Merge la medicul său. Acesta îi comunică faptul că stă bine cu inima, că, probabil, starea precară fiind provocată de plămânul lipsă. După vizita la spital, merge la Universitate, pentru a ţine cursul „Raporturi între comparaţie şi metaforă. Când a apărut totuşi la om posibilitatea metaforică?” Un curs tipărit, de 7 pagini, doldora de referinţe critice, şi care se încheie cu un citat din Lucian Blaga, din „Geneza metaforei şi sensul culturii”. Iată ultimele cuvinte rostite de către profesorul Streinu: <<Metafora şi insuficienţele spiritului omenesc de a domina natura. Carenţele spiritului omenesc şi împlinirea lor, prin metaforă. Blaga: „,...felul metaforic (al limbii) rezultă inevitabil ca un corolar necesar din constituţia şi existenţa specific umane. Se impune evident afirmaţia că metafora s-a născut o dată cu omul... Geneza metaforei coincide cu geneza omului... Nu este, în consecinţă, o problemă spre a fi soluţionată cu datări sau prin condiţii speciale în dimensiunea timpului. Surprindem metafora într-o geneză permanentă, ca să zicem aşa... Felul metaforic n-a apărut în cursul evoluţiei sau al istoriei umane; metafora este logic şi real anterioară istoriei... Omul este animalul metaforizant>>”. După curs, Streinu merge acasă. În scurt timp, i se face iar rău şi moare înainte ca soţia să apuce să sune la spital...

Streinu a părăsit această lume având în minte pe Blaga, metafora, originea metaforei etc., lucruri pe care le dezbătea şi la 20 de ani, cum am arătat în revista „Argeş”, în mai 2004. Atât că la 20 de ani îl desfiinţa pe Blaga (la şedinţele Institutului de Literatură ţinute de Mihail Dragomirescu), iar acum se baza pe el. „Eu, care nu prea ştiu ce-i poezia”, spunea, extrem de modest, Streinu, în cursul său din 27 noiembrie 1969. Dar ştia prea bine încă din tinereţe, de la 19-20 de ani. În 1921, a debutat ca poet, critic literar şi traducător. A urmărit toată viaţa ce este poezia, cum poate fi ea înţeleasă şi explicată critic. A citit enorm literaturi întregi numai pentru a-şi confirma sau nu propriile intuiţii din juneţe. A renunţat să mai scrie poezie câteva decenii, a renunţat (un motiv traumatizant, au fost şi altele) la a-şi mai susţine doctoratul la Paris despre Arthur Rimbaud când a aflat că Rimbaud scrisese, printre versurile-i simboliste nepieritoare, şi că „...sunt din rasa care cântă sub tortură; nu înţeleg legile; n-am simţ moral, sunt o brută”, dar a căutat permanent să stabilească o estetică a poeziei. Şi la „Kalende”, şi la „Revista Fundaţiilor Regale”, şi la „Preocupări literare”, şi în cărţile şi traducerile sale, şi în cadrul rubricii „Distinguo” din „Luceafărul”, şi, cum am arătat mai sus, în cursurile sale. „De când mă ştiu, mă cunosc şi profesor şi student (convorbire despre poezie)”, recunoştea cel format la cenaclul „Sburătorul” într-un interviu acordat lui Marius Tupan şi Dumitru Radu Popa. A fost aspru cu sine, cu profesorii săi, inclusiv cu cel mai bun prieten al său, Şerban Cioculescu.

Această introducere pleacă de la apariţia recentă a volumului „Curs de estetica poeziei”, de Vladimir Streinu, ediţie, note şi studiu introductiv de Luana Stroe, apărut la Editura Muzeul Literaturii Române. Publicarea volumului a fost cu putinţă în urma achiziţionării, în 2018, de către Muzeul Naţional al Literaturii Române, a arhivei Ilenei Iordache-Streinu, fiica lui Vladimir Streinu. Luana Stroe, în studiul său introductiv, „stoarce” cam tot ce se putea scoate din „Cursul de estetica poeziei”, punându-i în dificultate pe eventualii recenzenţi.

Luana Stroe arată că Vladimir Streinu „reuşeşte în cursurile lui să armonizeze bibliografia amplă, nuanţările succesive, atentele definiţii critice cu o evocare candidă a poeziei, ceea ce va fi fost pe placul studenţilor lui: <<În fond, ca să spunem cu un cuvânt, poeţii sunt nişte sfinţi bâlbâiţi, care în loc să spună un cuvânt, îl nimeresc pe cel de alături... Este o bâlbâială sacră, ca să-i spunem aşa>>”. Fireşte, la examene, nu ştim dacă studenţii dădeau asemenea definiţii poeziei! Streinu făcea asemenea comparaţii pentru a mai atenua din ariditatea cursului său. Totuşi, dacă vrem să aflăm o concepţie sistematizată despre poezie (întrucât „Cursul de estetica poeziei” cuprinde şi enunţuri la liniuţă, dezvoltate oral), trebuie să-i revizităm volumul „Versificaţia modernă” din 1966.

La vremea apariţiei sale, dincolo de premiul U.S.R. primit, „Versificaţia modernă” a constituit un eveniment neaşteptat pentru noua generaţie literară, în condiţiile în care R.F.R. se afla la index, pusă în colecţiile speciale ale bibliotecilor. Ca şi unele dintre cărţile lui Streinu însuşi din anii ’40, reabilitarea sa fiind incompletă şi, oricum, atent şi abil supravegheată din umbră. În ancheta ,,Cărţile deceniului” (1960-1970), realizată de revista „Argeş” în nr. 12/1970, anchetă la care răspund, printre alţii, Edgar Papu, Al. Piru, Leonid Dimov, Ilie Constantin, Ov. S. Crohmălniceanu, Matei Călinescu, Mircea Iorgulescu, Nichita Stănescu, Alexandru Paleologu ori Nicolae Balotă, poetul piteştean Miron Cordun enumeră, într-un ,,top 10”, şi „Versificaţia modernă” ca fiind una dintre cele mai importante cărţi ale deceniului ce tocmai trecuse.

În 1966, primii care recenzează „Versificaţia modernă”, în termeni extrem de elogioşi, sunt Nicolae Manolescu („O istorie a versificaţiei moderne”, în revista „Contemporanul”, 27 mai 1966) şi Ion Negoiţescu („Versificaţia modernă”, în revista „Steaua”, nr. 11, 1966).

Amplul tom al lui Vladimir Streinu nu este o simplă istorie a versificaţiei moderne. Dincolo de aspectul istoric, primează viziunea teoretică asupra versului liber european şi românesc. Fiindcă în spatele oricărei inovaţii se află o idee, în spatele fiecărui curent literar ascunzându-se, de fapt, ample şi aprige şi de durată dezbateri teoretice. O spusese şi Vladimir Streinu, în R.F.R., în perioada în care, în paralel, lucra la istoria versului liber românesc: ,,Edgar Poe propune un ideal metafizic de artă, de poezie şi o imagine de poet-inginer; Baudelaire propagă pe suprafeţe impresionante acelaşi ideal, fără augumentări, şi aceeaşi efigie de poet, nealterată; Mallarmé amplifică, în sensul metafizic, estetica primită şi se extenuează, studiindu-i posibilităţile de realizare într-o operă unică; iar Valéry transformă voluptatea studiului acestor posibilităţi, studiu pe care îl extinde asupra tuturor funcţiunilor sufleteşti, în modalitate de existenţă, în stil de viaţă. Conceptul modern al poeziei, care modelează şi literatura noastră poetică de azi şi sub a cărei forţă toate rigidităţile au devenit plastice, îmbracă astfel autoritatea unei tradiţii centenare”. Nimic nou sub soare, spune, ironic, criticul...

Cu alte cuvinte, miza lucrării lui Streinu era aceea de a demonstra că şi versul liber are tradiţie (şi) în literatura română, că nu e ceva modern, de ultimă oră. O spusese şi Blaga. De altfel, Biblia este scrisă în vers liber, ca şi Epopeea lui Ghilgameş, ca şi „Iliada” lui Homer.

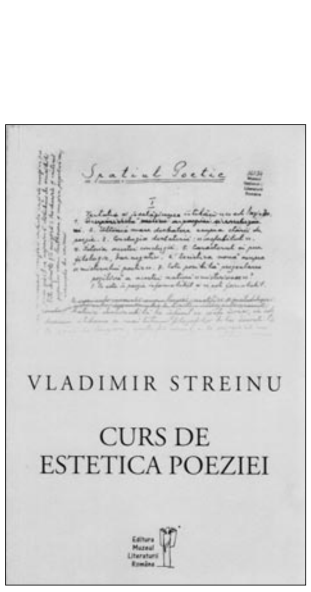
Studiul erudit al lui Streinu, unic în literatura lumii la acea dată, ţine enorm şi de... umorul autorului. Un umor de care prea puţin s-a vorbit (I. Simuţ, în 1986, în revista „Steaua”). Fiindcă, după un travaliu impresionant, Streinu conchide: ,,Versul liber aşadar nu are o definiţie şi o estetică proprie (s.n.). Dispensându-se de tipicitatea metrului şi strofei, ca şi deseori de rimă, noua formă râmâne de studiat la fiece poet în parte, întocmai ca vechea formă”!

Joc al inteligenţei şi al cunoaşterii, istoria critică literară promovată de Streinu a intenţionat, prin „Versificaţia modernă” şi, mai apoi, prin „Cursul de estetica poeziei”, să ilustreze teza sa din 1943: modernii au devenit clasici, iar clasicii – moderni. Ca el însuşi. Un clasic printre moderni. Fiindcă modernitatea poate fi înţeleasă ca un modernism perpetuu, iar încadrarea lui Vladimir Streinu, un clasic al criticii literare româneşti, în sânul acesteia, reprezintă recunoaşterea operei sale ca fiind în acord cu ,,spiritul timpului”, indiferent de epoca şi generaţia literară în/de care este receptat.

Modernitatea, aşa cum arată Adrian Marino, nu se confundă cu modernul şi modernismul, ea fiind acel ,,inefabil” mereu invocat de Streinu prin care literatura reuşeşte să ajungă la universal, prin transfigurare creatoare, prin program, atitudine şi sinteze deschise. Primul care a sesizat modernitatea criticului Vladimir Streinu încă de la apariţia primei sale cărţi („Pagini de critică literară”, 1938) a fost Octav Şuluţiu, în contextul în care nici E. Lovinescu, nici G. Călinescu nu puneau mare preţ, din motive strict subiective, pe deja vasta operă critică a ,,poetului” de la Sburătorul. Şuluţiu a observat tocmai ,,mintea ponderată care ştie să distingă între modernismul absurd şi stupid deformator al artei adevărate şi arta cu adevărat nouă şi sinceră, sau arta realizată, între morala exterioară artei şi adevărata etică estetică”.

Ce-i drept, modernitatea lui Streinu s-a construit în timp până s-a clasicizat. Luptătorul aprig, din „Kalende”, contra misticismului şi iraţionalului, nu realiza că el însuşi avea ca profesiune de credinţă agnosticismul criticii literare. Prin „Versificaţia modernă” şi „Curs de estetica poeziei” va demonstra şi faptul că istoria literară sporeşte şi mai mult misterul la care este chemată critica literară să răspundă!

Publicarea volumului a fost cu putinţă în urma achiziţionării, în 2018, de către Muzeul Naţional al Literaturii Române, a arhivei Ilenei Iordache-Streinu, fiica lui Vladimir Streinu. Luana Stroe, în studiul său introductiv, „stoarce” cam tot ce se putea scoate din „Cursul de estetica poeziei”, punându-i în dificultate pe eventualii recenzenţi.

cronici

Dorel Tătaru

Pragul bărbăției

Masculinitatea este, într-un fel, un castel gotic al imaginației bântuit de fricile corpului, de știință și de subiecții mâniei colonizatoare. Perspectiva critică pertinentă a lecturilor meticuloase care constituie fundamentul cărții, cât și comparațiile interculturale care interoghează funcția masculinității, este situată istoric în texte și filme care fac incursiuni în cei două sute de ani ai goticului în America.

Am un metru optzeci și patru, ridic greutăți, am o voce gravă și înjur ca un marinar beat. Mă fac toate aceste lucruri bărbat? Trec pragul bărbăției odată ce posed aceste lucruri? Dincolo de un punct de vedere empiric, ce este bărbăția și unde începe ea, ce este masculinitatea și cum este aceasta proiectată în noul mileniu? Este o chestiune estetică sau ideologică? Prologul meu chestionează tocmai pentru faptul că i-am imprimat valoare de prolepsă. Desigur, există acel cromozom **Y**, dar îți conferă bărbăție posesia unui astfel de cromozom? Literalmente, penisul este ceea ce face diferența între un bărbat și o femeie. Dar nu cred că îmi voi construi dizertația pe această osatură. Fără să am un doctorat în masculinitate biblică, sau vreun master în bărbăție antropologică, consider că masculinitatea nu este o hologramă macho care scanează și dezvelește fiecare femeie din preajmă, ci este abilitatea de a le înveli și de a le proteja. Bărbăția se regăsește la persoanele capabile să-și rețină cele mai grave excese de testosteron cum ar fi predispoziția către violență, fără a pierde abilitățile pe care le deblochează hormonul sexual masculin, toleranța la risc, creșterea densității musculare și osoase. Bărbăția nu constă în folosirea acelor abilități fără discernământ sau în etalarea lor în mod constant așa cum pretind mulți bărbați, ci mai degrabă în a ști când este potrivit pentru a fi utilizate și în a fi pregătit să le folosești atunci când sunt necesare. Nu avem o vârstă specifică la care să atingem pragul bărbăției. A fost doar filozofia subiectivă a unor regimuri care a urcat acest prag la optsprezece, douăzeci de ani odată cu obligativitatea satisfacerii stagiului militar. Pentru mulți alți subiecți însă, pragul bărbăției a fost coborât la optsprezece, douăzeci de ani. Spun coborât pentru că mulți nativi din zodia bărbatului nu posedă la treizeci de ani un permis de intrare în țara lui Adam. Mai mult decât o transformare biologică, bărbăția este un ideal de cultură, un cumul de calități pe care un om le admiră la un altul. Multe culturi plasează bărbăția în zona tranziției spre pubertate, acest lucru ducându-ne înapoi la capabilitatea unui om de a fi capul familiei, devenind tată. Scriitorul american Brett Mc Kay, fondatorul site-ului Arta Bărbăției, devenit numărul unu pe internet între site-urile de specialitate, și al revistei independente cu același nume de pe Web, se referea la cei trei **P: protejează, procreează, procură,** care sunt recunoscuți ca fiind prioritățile antropologiceale bărbaților. O trăsătură aparte a riturilor societăților tribale este aceea că ele numără adesea în tradițiile lor, ceremonii numite teste de bărbăție care au scopul de a marca trecerea de la copilărie la bărbăție. Aceste ceremonii variază foarte mult ca natură, formă și intensitate, transformate într-un tipar recurent de încercări fizice menite să determine toleranța la durere, depășirea fricii, sau chiar izolarea într-un areal periculos. Odată trecut testul, băiatul devine bărbat. Nu se mai joacă la casă, construiește case, nu mai face copii, crește copii, nu mai inventează scuze pentru eșec, construiește strategii pentru succes, nu mai caută pe cineva care să aibe grijă de el, caută pe cineva de care să aibă grijă, nu mai caută popularitate, impune respect și știe să îl dea la rândul său. Dacă ar fi să căutăm bărbăția în trecut, călătorim în timp sute, mii de ani și găsim bărbatul impresionându-și consoarta cu ce a vânat pentru cină. Ne întoarcem și găsim bărbatul impresionând-o cu ce a gătit pentru cină. Acea bărbăție străveche, dură, monolitică, învinsă tot mai des de către tot mai mulți croitorași viteji care storc zerul din piatră cu tertipuri avangardiste.Pe măsură ce modernismul avansează, bărbăția devine din ce în ce mai mult un concept vag, redefinit în mod constant în special odată cu ascensiunea teoriei genului și a idealurilor feministe, fiind atacat în mod constant de acestea din urmă deoarece este strâns legat de patriarhat, arheinamicul feminismului. Consumerismul și apariția familiei orizontale creează de asemenea condiții în care trăsăturile care compun ceea ce definește bărbăția devin rapid o necesitate în scădere la bărbați. Disponibilitatea constantă și abundența alimentelor precum și siguranța relativă a mediului urban și normele sociale relativiste, nu necesită ca bărbații să posede în mod obligatoriu aceste trăsături, ei nefiind nevoiți să-și hrănească familiile pentru a supraviețui sau pentru a prospera. Idealurile de bărbăție pot fi definite în moduri diferite, dar se învârt în general în jurul calităților menționate, fiabilitatea și tăria caracterului din care emană o serie de concepte, coduri de comportament și standarde pe care bărbații ar trebui să le înțeleagă, să le respecte și să le îndeplinească pentru a crea un mediu funcțional și sigur pentru oamenii din jurul lor. Respectul, curajul, înțelepciunea, loialitatea, puterea, corectitudinea, onoarea, fidelitateași multe alte virtuți clasice pe care bărbații sau chiar femeile le caută și le apreciază în general la alți bărbați, pot fi menționate ca exemple a ceea ce presupune bărbăția. Sunt calități care îi fac pe bărbați responsabili în fața altor bărbați și le consolidează statutul în rândul lor. Este modul natural în care bărbații se evaluează aproape întotdeauna unii pe alții în diferite grade, chiar și subconștient, sau chiar dacă o cultură a virtuții masculine este în mare măsură degradată sau subminată de societatea în care trăiesc. Pe de altă parte, masculinitatea este atât de puternic definită cultural încât aproape că nu are rost să o specificăm pentru întreaga rasă umană. În lumea occidentală, a devenit clar în ultimii 120 de ani că interesele și talentele bărbaților și femeilor se suprapun mult mai mult decât se credea inițial. Acum avem multe femei care fac lucruri pe care doar bărbații obișnuiau să le facă, să cațere munții, de exemplu, și un număr moderat de bărbați care fac lucruri pe care doar femeile le făceau înainte, îngrijirea casei, de exemplu. Așadar, prefer să nu definesc masculinitatea în termeni pur biologici, bărbăția biologică. Dacă totul s-ar rezuma doar la atât de puțin, cred că oricine ar avea încredere în evaluarea unui medic cu privire la aceste aspecte, nu-i așa? Ți se cere să dovedești bărbăția, te duci la un medic unde vei fi examinat și ți se va determina masculinitatea și starea post- pubescentă. Ceri doctorului să scrie pe hârtie cu antet o scurtă notă care să ateste aceste lucruri și pe care o vei purta în portofel în cazul în care cineva ar avea vreo îndoială. Ca bărbat, am calități care mă împiedică să fiu confundat cu o femeie, de la cele evidente, genitale, voce mai profundă, barbă, până la cele mai subtile, degete pătrate, încheieturi mai proeminente, piele mai aspră.

Orice altceva este destul de „negociabil!" Fiecare calitate pe care se presupune că o are un bărbat, curaj, încredere, putere, compasiune, este ceva ce poate fi deținut de o femeie deopotrivă. Deci, conform studiilor și manifestărilor care au făcut obiectul acestora, noțiunile masculinității din veacurile trecute sunt în mod clar depășite. Sunt confuz adeseori, dar încerc să mă adaptez cât de repede și cât de bine pot la această nouă paradigmă, mai iluminată, a umanității. Aș înlocui, de dragul feminismului, bărbăția cu maturitatea și pragul bărbăției cu pragul maturității, asta și pentru că atâta timp cât cineva se ocupă de responsabilitățile asumate bărbăției, ei bine, această persoană se conformează perfect standardelor maturității. Dacă ar fi să îmi reportez convingerile la literatura cu care am luat contact, m-aș opri în primul rând la lucrarea *Animalul Din Interior: Masculinitatea și goticul,* scrisă de scriitoarea americană Cyndy Hendershot. După cum demonstrează Hendershot, goticul este mai mult un mod decât o perioadă istorică rigidă, o tendință „invazivă" care dezvăluie limitele imaginative ale realităților sociale și ale tehnicilor, cu mult înainte de originile americane din Imperiul Britanic. Așa cum tratează autoarea în această primă scriere savantă de acest gen, una din obsesiile continue ale modului gotic este masculinitatea. Masculinitatea este, într-un fel, un castel gotic al imaginației bântuit de fricile corpului, de știință și de subiecții mâniei colonizatoare. Perspectiva critică pertinentă a lecturilor meticuloase care constituie fundamentul cărții cât și comparațiile interculturale care interoghează funcția masculinității, este situată istoric în texte și filme care fac incursiuni în cei două sute de ani ai goticului în America. Este interesant faptul că o altă autoare de literatură având ca subiect bărbăția, profesorul și sociologul australian Raewin Connel, în cartea sa, *Masculinități,* stabileșteo ierarhie în vârful căreia așază masculinitatea hegemonică precum un ideal dominant, centrat în jurul autorității, durității, puterii fizice, heterosexualității și a muncii grele. Acesta este un ideal de bărbăție pe care puțini îl trăiesc cu adevărat, dar din care majoritatea celorlalți obțin avantaje și astfel autoarea numește următorul nivel „masculinitate complice." Sub aceasta, în ierarhie regăsim „masculinitățile subordonate" din care cea mai numeroasă este masculinitatea homosexuală dacă îmi este permis să folosesc această expresie, care nu se află în deplină concordanță cu idealurile masculinității hegemonice. Dacă aș fi venit în America înainte de anii 90' și nu după, cum s-a întâmplat, cu siguranță aș fi fost unul dintre numeroșii simpatizanți ai *Drum-Thumping Men's movement,* Mișcarea bărbaților care bat tobe, o mișcare bărbătească mitopoetică inițiată de poetul american Robert Bly. În anul 1963, Robert Bly publică un eseu, *O turnură greșită în poezia americană,* atacându-i pe T.S. Eliot, Ezra Pound, Marianne Moore și W.Carlos Williams, pentru promovarea poeziei scurse de personalitate, care, după convingerea lui, se reduce la practicarea sociologiei, a unei poetici care seamănă mai degrabă cu o fișă clinică.

Adevărata prospețime și surpriza sunt imposibile astfel, a scris Bly, și că poeții ar trebui să scrie mai impulsiv și intim așa cum el a văzut la Neruda sau la Federico Garcia Lorca. Dacă dăm cu 27 de ani timpul înainte din 1963, este evident și putem vedea cu ușurință cum ideile lui Bly referitoare la poezie au ajuns în stadiul de metastază în diagnosticul său pus bărbatului anglo- american, și mai înțelegem de ce exact în anul de grație 1990, publică romanul *Iron John,* Ion celde fier. *Iron John* întrupează idealul lui Robert Bly de bărbat puternic, eroic, așa că „îi dă drumul din lesă" unui copil care ajunge la vârsta adultă maturizându-se cu ajutorul unui om al pădurii, un Mowgli școlit de Tarzan dacă vreți, care trece printr-o serie de peripeții. Judecând după viața bărbaților care au trăit în comunități cu ritualuri puternice, Kenia, teritoriile pigmeilor, insulele Zulu, viața bărbaților contemporani este total diferită, emoțiile lor majore sunt anxietatea, tensiunea, singurătatea, rivalitatea, frica. Robert Bly propunea, vorbesc la trecut căci a trecut de doi ani în neființă, o terapie a acestor boli moderne prin masculinitate. Am spus simpatizant însă îmi asum riscul eventualelor atacuri feministe și mă declar adept al teoriilor lui Bly. Că tot am amintit de Iron John alias Ion cel de fier, dacă nu aș fi fost dat cristelniței întru creștinare iar acesta s-ar fi erijat într-o divinitate păgână a bărbaților, lui m-aș fi afierosit. De altfel, chiar și expozeul meu este subiectiv, a supt la sânul aspru al bărbăției est-europene unde mânuitori de paloș îndârjiți încă refuză să facă tranziția la floretă pentru a nu sfârși la croșetă. Acolo, la marginea goblenului, exemplarele de bărbați moderni radiază de futilitate. Înrolați în ordinul modernismului, cavaleri în armuri funambulești încalecă skateboard-ul și trotineta electrică pentru a o impresiona pe crăiasa nordului, Greta Energeta. Pentru bărbații care încă se mai identifică cu bărbăția din țara făgăduinței, vă anunț că guvernul de la Reykjavik se pregătește să devină o nouă țară a făgăduinței, un nou pol al bărbăției, mai aproape de pol, și ia în serios un proiect prin care urmează să acorde cetățenie și ⟶

eseu

Poemul ca veghe asupra cuvintelor

Atât prin titlu (*Cuvintele mor în picioare*), cât și prin mesajul rostirilor din acest recent volum de poeme (ed. *Vremea,* 2024), în creația lirică a Mihaelei Albu se distinge o foarte pregnantă notă personală. Poate că impresia se datorează și meditațiilor grave ce se ridică dintr-un întreg orizont de îngândurări și interogații care survin sub presiunea sinuoaselor impredictibilități ale timpurilor de azi.

Frapantă e și ideea cu care ești întâmpinat încă de pe coperta cărții: aceea că și cuvintele mor; de unde se deduce că ele, cuvintele, ca și noi, oamenii, s-ar afla sub un semn – mai mult sau mai puțin malefic – al sorții (*habent sua fata*...?). Nu încape îndoială: asertiunea, precum și halourile ei, devin tulburătoare. Cu atât mai mult cu cât ne aflăm într-o lume, pe a cărei originară întemeiere tronează, încă *de-ne-clintit,* străvechiul adagiu: *„In principio erat Verbum...et Verbum erat apud Deum... et Deus erat verbum...”*

Într-un astfel de ambient s-ar zice că autoarea este uneori vizitată de prezumția – deloc infirmată de vreo realitate – că ocultata noastră modernitate tinde să adauge, în inventarul sfârșiturilor deja anunțate (ale filosofiei, ale istoriei, ale metafizicii, dumnezeirii, deci ale omului) și pe cel ale *Cuvântului.* Ori, dintr-o asemenea stare a lucrurilor se face simțită prezența neantului sau – cum se spune într-unul dintre poemele cărții – întâlnirea cu *„marginea lumii – capătul Cuvântului! /.../ necuprinsul – el însuși!”* Și astfel, în toate câte ni se arată, sau nu ni se arată, adastă umbrele căderii prin timp. *Cuvintele* își simt: *„Înțelesul – mereu departe/ Marginea – o fata morgana.”... „Miezul își continuă strălucirea/ în singurătatea lui de taină...”*

Incontestabil, rostirile poematice ale Mihaelei Albu sunt *încărcate* de senzația, mereu stranie și înfricoșată, din mărturisirea că *„vine târziul”*. Probabil că și din feluritele iviri ale acestuia din urmă (*târziurile* sau *prea târziurile Cuvântului.../cuvintelor*) s-a născut sintagma din titlu, *Cuvintele mor în picioare.* Însă ea nu pune în discuție moartea propriu-zisă a acestora, ci, mai degrabă, perisabilitatea și viețuirile lor de *efemeride;* disiparea sub *letala* fulgurație a clipei.

În toată rostirea transpare ceva din tragismul difuz*,* dar mereu anagogic*,* ce atestă unicitatea poeticului. Spre deosebire de acesta, limbajul vorbirii curente, ca și specializatul limbaj al științelor – ne-au spus și Wittgenstein și Heidegger – nu cuprind, nu reflectă și nu se pot confunda cu nicio *realitate.* În termenii lui Heidegger, acestea pot doar să *spună* (*gesagt*) realitatea sau să o *arate* (*gezeigt*). Însă în vorbirea de toate zilele se face tot mai des simțită o vulnerabilitate malignă, venind din gravele surpări tectonice ale faptului comunicațional. Ele produc iradieri nocive și în sfera *poieticului.* Abundența și hiper-tehnicizarea mijloacelor de comunicare au defavorizat și chiar inhibat atât naturalețea limbii, cât și comunicarea inter-umană. Un tot mai agresiv avatar al *limbii de lemn* (*rom-gleza*) induce, și în gândire și în vorbire, îngrijorătorul simptom de sevraj. Iată de ce, din perspectiva profesorului de limba română, disimulată în personalitatea scriitoarei Mihaela Albu, *Cuvintele* capătă un statut și chiar o anume aură destinală. Dincolo de subtilitatea și evanescențele lor se simte accentul acut al întunecării sensurilor: *„Între ieri și azi – întârziate vorbe!/ O vijelie de cuvinte-frunze/ cuvinte crengi/ cuvinte trunchiuri/ zboară duse de vântul ce taie în două/ în patru/* ***orice urmă de înțelegere***. (s.n.)/.../*sunete grave ori ascuțite/ acoperă lumea din noi/ dinlăuntru/ din afară/ Cuvinte! Ne legau – sfoară –/ Puterea lor strâns și etern /amintirea.”* (Rostire)

În *inefabila ființă a cuvintelor, deci a Poieticului* se configurează o persistent-existențială *Stare de grijă.* (*Sorge* era cuvântul din existențialismul heideggerian). E starea de continuă și lucidă *veghe* (și!) asupra cuvintelor. Textele o exprimă cu limpezime: *„adormirea de timp / deșteaptă / gândul.../ lucruri și nume de lucruri/.../ se cer numite, create... Capăt în infinire?”*

Ceea ce capătă contur în subliminalul enunțului *Cuvintele mor în picioare* este chiar singularitatea pregnantă a unei *Poetici* ce refuză cuvintele *„aruncate la întâmplare”;* cele ce *„se amestecă/ se rănesc unele pe altele/ sucombă în înțeles”* și se lasă *„Topite în magma nonsensului, fluidă.”*

Salutară, *grija* despre care vorbeam îmbogățește discursul cu energii speciale și deschide un orizont inaccesibil bavardajului și glăsuirii de toate zilele. Demersul vădește aptitudini pentru rarisime îndrăzneli. De altfel, autoarea formulase și într-o carte anterioară, ca pe un, aproape definitoriu și nobiliar, semn heraldic – memorabilul vers: *„... cutezanță e să-nțelegi/ de-ne-înțelesul.”* (v. *Timpul din ceasuri*, ed. Aius, 2017, Craiova).

Să recunoaștem că aici ne întâlnim cu acea *cutezanță* ce se revendică dintr-o evidentă formă a *lucidității.* Desigur, nu lipsește din ea acel *tragism difuz* care, de la Orfeu încoace, domină în esențele autentice ale *Poieticului.* La fel de adevărat este și că o asemenea *luciditate* se vădește și ca o vocație a unor *întâlniri* pe inefabilele tărâmuri ale *poieticului.* Altfel spus, ne întâlnim cu o foarte specială *apetență pentru dialog*, care trimite cu gândul la formele *cvasimusicale* ale aproape uitatului *cantus responsorialis.* Și astfel, rostirea pare atinsă de vechi nostalgii dialogale, aceleași pe care le resimțise cândva Hölderlin. Poetul despre care s-a spus că îl aștepta pe Dumnezeu, era convins că „suntem un dialog*”*.

Într-un asemenea sens, exemplară și inedită apare apetența dialogală a Mihaelei Albu. Rostirile ei poematice *respiră* o indicibilă sete de comunicare cu ceilalți. În foarte recenta ei carte, fascinația dialogului o apropie de cel mai eminescian poet al exilului românesc, Horia Stamatu. *„...Noi murim în mijlocul unui cuvânt...”* este versul dintr-un poem pe orbita căruia gravitează rostirea Mihaelei Albu: *„... renaștem la începutul altuia/ deschidem ochii mari/ ascultăm cu inima răsăritul./.../ fiecare silabă rotunjește/ împlinește cerul înstelat;/ în noi – o lege nescrisă/ un univers se cere descoperit/ Pocnește sămânța îndoielii”.*

Este însă limpede că replica devine o *intrare în rezonanță* cu întunecările de sens reclamate de poemul stamatian; pe care îl continuă spunând: *„în solul/ Facerii/ Des-facerea dă târcoale/ aduce vocabule fără iubire/ ne duce către «Valea uitării»/ către pământul «fără nume, fără istorie»./«Solitudinea» cere tovarăș/ de luptă/ de cucerire/ de înțelegere.// Cu începutul fiecărui cuvânt/ noi TRĂIM!”*

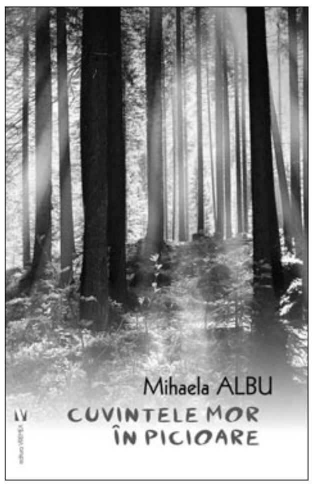
În general, irepresibila ei nevoie de dialog îi transformă rostirea poetică într-un *cantus responsorialis*. Pelagicele adâncimi ale interogațiilor, pe care timpurile ambilor protagoniști le-au lăst fără de răspuns, devin îngândurare, confesiune și înțelegere a unui destin unde, spune poeta, *„pierdem – firește – cu nepăsare/ Rostul/.../ Ore, zile...toate alunecă/ dincolo de mine/”.*

Rostirile de mai sus provin din alt volum *Armoarul cu poeme* (ed. Timpul, 2018, Iași). Este placheta în care irepresibila fascinație a dialogurilor, a confruntării în inefabil, se ridică la rangul de temei pentru un *anabasis* poetic. Autoarea se *întâlnește* cu poemele unor Blaga, Dan Botta, Sorescu, Nichita, Caraion, Blandiana, Rilke, Voronca, cu exilații Baciu, Ichim, sau George Alexe. Ea transformă comunicarea poietică într-o amplă *cuminecare.* Ceea ce ne reamintește cumva de Karl Jaspers. Pentru acesta, revelația supremă și definitorie asupra *Omului* se manifestă atunci când el se află în comuniune/ comunicare/ cuminecare cu o ființare similară. Pentru filosoful și psihiatrul german toate acestea ar sta sub semnul a ceea ce el numește, în limba germană, *liebender Kampf.* Tradusă, sensul sintagmei este acela de *luptă îndrăgitoare;* sau poate de *înfruntare/ întru iubire.*

Punând la un loc tot ce am reușit să întrezărim în volumul de poeme al Mihaelei Albu, de la *grija* și *veghea* asupra cuvintelor, la *cutezanța de a înțelege/ de-ne-înțelesul* și vocația pentru dialog ca *întâlnire și cuminecare întru inefabil,* am fi, cred, îndreptățiți să spunem că poetica acestei autoare se regăsește, în mod fericit, sub semnul expresiei formulate de Karl Jaspers, *liebender Kampf.*

DAN ANGHELESCU

Incontestabil, rostirile poematice ale Mihaelei Albu sunt *încărcate* de senzația, mereu stranie și înfricoșată, din mărturisirea că *„vine târziul”*. Probabil că și din feluritele iviri ale acestuia din urmă (*târziurile* sau *prea târziurile Cuvântului... /cuvintelor*) s-a născut sintagma din titlu, *Cuvintele mor în picioare.*

→ suma de 5000 de euro bărbaților străini dispuși să se căsătorească cu femeile islandeze, asta după ce populația feminină s-a dublat. Viguroasele vikinge se luptă cu lipsa acului de spor demografic și s-ar desfășura în fața, ori s-ar înfășura în jurul oricărui potențial Bărbatson. Într-o cheie ludică, adevărul meu nu este un pisoi care se ghemuiește lângă foc într-o noapte rece de iarnă. Acest adevăr este brutal, este ceea ce separă pe cei băgați de cei ce nu sunt lăsați. Un bărbat trebuie să facă ceea ce trebuie făcut. Ehe, e timpul pentru bărbăție! - Iubitule, dragă, nu pot deschide acest capac! Acum, femeile vor spune, mare lucru dacă poate deschide un capac și încearcă și ele din răsputeri. - Of, la naiba, Arnold Schwarzenegger ăsta a făcut imposibil de deschis chestia asta! Mulți vor încerca fără succes.

Băieți, aveți de gând să recunoașteți înfrângerea? Capacul trebuie deschis! Trebuie să o faceți! Atunci masculinitatea înfășoară un prosop în jurul capacului și devine o cheie vie până smulge chestia aia numită capac. -Waw... ai reușit! Ce bărbat! Acela ești tu, cuțitul elvețian al celor mai nebunești vise ale ei. Nu se dau bătute încă? Bine, ce zici când aud un zgomot înfricoșător?! Este ora 2 dimineața, copiii dorm adânc și ceva parcă se mișcă în hol, sau afară, poate la demisol.

Bineînțeles, ea poate lua un fier sau o bâtă și să meargă să verifice, dar nu o face sau nu poate să o facă, așa că, bărbat fiind, trebuie să o faci. Este datoria ta. Genul masculin există datorită lui Dumnezeu, sau cine altcineva ți-a dat mușchi să ți-i încordezi. Trebuie să storci mașina bărbăției de ultimul cromozom. Iei bâta și ieși afară sau cobori în beci. Dacă refuzi pentru că ești speriat, atunci pierzi puncte bărbătești. Asta nu înseamnă că femeile nu pot să tăbăcească funduri ori să introducă monede în aparatul bărbăției. Prin adjectivare, femeia din nordul Transilvaniei și al Moldovei care făcea aceste lucruri a devenit o femeie bărbată. Dacă femeia mea nu poate face ceva, poți fi sigur că o voi învăța înainte să găsească pe altcineva care să o învețe. Păianjen în casă: iubitule, dă-mi sabia; zgomote înfricoșătoare la parter: dă-mi arma, iubitule! Se prea poate să greșesc, poate masculinitatea plânge pentru niște narcise pe care le-a călcat ticălosul ăla. Cum a îndrăznit? Voi scrie o scrisoare deschisă deputatului pentru colegiul Brașov, sau de Neamț, ori Macomb County, explicându-i ce ființă bădărană e acel ticălos. Îl voi învăța eu minte. Sau poate va confrunta nemernicul spunându-i că dacă va călca din nou pe narcise va da de bucluc.

Civilizații au căzut pentru că bărbații acelor societăți nu au făcut ceea ce trebuia făcut. Când alienii vor invada Pământul, va sta în puterea bărbaților și a femeilor galactice să ne protejeze. Dacă *bărbatele* vor da greș, atunci va fi rândul bărbaților să o facă, altfel vom fi șterși de pe fața Pământului. În accepțiunea mea, aceasta este masculinitatea, perpetuarea rasei umane atunci când nimeni altcineva nu o poate face. Este o povară grea însă, dă-i unui bărbat berea sa și el *gâl-gâl*, le va arăta piperniciților ălora cu pielea vânătă și încrețită să nu se pună cu planeta Pământ.

Mihai Barbu

Tunisia. Pledoarie pentru locul unde se vinde fericirea...

Dacă nu urci pe spatele cămilei atunci când ea e așezată și o faci ulterior, cei care te ajută la această operație trebuie să facă un efort considerabil. Ca să poți dovedi acea construcție ingenioasă din jurul cocoașei trebuie să desfaci larg picioarele, mult peste ceea ce se presupune urcarea în șaua unui cal. În minus, cămila nu are dârlogi pe care, folosindu-i, ai putea reduce din desfacerea la extrem a picioarelor.

reportaj

Tunisia. Pledoarie pentru locul unde se vinde fericirea...

Vrei, nu vrei, oriunde te-ai ascunde de lumea dezlănțuită, dai de români. Dacă ai făcut greșeala să te exprimi în limba dulce de acasă, ești o victimă sigură. Pe fâșia de plajă de la *El Mouradi* din Sousse, guvernoratul Monastir, s-a așezat o familie din Zalău, el - militar ajuns la pensie, ea - profesoară de biologie și chimie, familie care tocmai fusese într-o excursie de câteva ore, cu o caravană. „Ne-au plimbat printr-o plantație de măslini, dându-i ocol de câteva ori pentru ca, în final, să ne oprească într-un loc unde o babă frământa aluatul pe care îl lipea de pereții unei sobe, sub forma unei lipii. Apoi lipiile erau tăiate în patru și desfăcute pentru a putea primi, în interior, uleiul de măsline, roșiile și un sos roșu foarte ardeiat. Fiecare turist era cinstit cu câte un sfert de lipie, dar dacă nu se sătura mai putea primi și un supliment. Băutura se găsea, contra cost, la barul de alături. Înainte de a ne îndrepta spre hotel, baba și-a pus, în poală, un fel de bască unde strângea bani în toate monedele pământului. Toată excursia asta ne-a costat 30 euro de căciulă", a concluzionat d-na profesoară. Având aceste informații esențiale, ne-am prezentat și noi la recepție unde, deja, ne făcusem, grație câtorva bacșișuri plasate la timp, prieteni de nădejde. „Am vrea să mergem și noi cu cămilele", i-am zis prietenului Ahmed. „Cu caravana sau vreți să mergeți prin deșert două zile?" „Cu caravana, pentru că sejurul nostru sfârșește poimâine". A dat un telefon și s-a prezentat, imediat, un tip bronzat, în șlapi și bermude, care ne-a făcut o ofertă de 40 de euro de căciulă și nu a acceptat nicio negociere. 40 și basta! N-am acceptat oferta și ne-am plâns lui Ahmet. Prietenul nostru îl cheamă la ordine pe *dealer*-ul de caravane, vorbesc ceva în arabă, după care tipul se întoarce la noi cu coada între picioare. „35 euro pentru că m-a convins prietenul vostru..." Nu era chiar oferta similară celor din Zalău, dar am acceptat-o. Ne-am consultat cu colegul nostru de caravană, profesorul Danciu, și, de comun acord, i-am dat, discret, diferența lui Ahmet. O merita cu prisosință. Diligențele lui a scăzut prețul aventurii și, în plus, ne-am mai câștigat un prieten care lăuda România, la fiecare din întâlnirile noastre. Și mai ales în fața turiștilor unguri care, nefiind francofoni, nu vorbeau franțuzește...

Aisha, Aisha, ecoute- moi, Aicha, Aicha, regarde-moi...

A doua zi, la ora 7 dimineața, un microbuz adunase, de pe traseu, pe toți doritorii de o aventură în stil tunisian. Ne-am deplasat la o margine de oraș, unde un șir impresionant de cămile se odihnea, stând așezate și legate una de alta. Proprietarul afacerii avea în dotare vreo sută de cămile. Am aflat că o cămilă costă între două și trei mii de euro și nu e deloc pretențioasă. Se hrănește cu paie și, atunci când are ocazia, bea apă pe săturate. Pentru că dromaderul are o singură cocoașă, cel care vrea s-o încalece (n-am găsit alt termen în afară de cel cu trimitere cabalină) trebuie să aducă spatele diform al animalului la un nivel uniform. Arabul o face cu ajutorul unor saci cu paie și a unor postavuri colorate. În afară de asta un sistem ingenios fixat, ca un triunghi, în zona de unde pleacă gâtul animalului și ancorat cu sfori trainice, petrecute pe sub burta animalului, a făcut posibilă fixarea unei bare de fier cu diametru de un centimetru care ajută turistul să-și țină echilibrul. Dacă nu urci pe spatele cămilei atunci când ea e așezată și o faci ulterior, cei care te ajută la această operație trebuie să facă un efort considerabil. Ca să poți dovedi acea construcție ingenioasă din jurul cocoașei trebuie să desfaci larg picioarele, mult peste ceea ce se presupune urcarea în șaua unui cal. În minus, cămila nu are dârlogi pe care, folosindu-i, ai putea reduce din desfacerea la extrem a picioarelor. În timpul plimbării, dacă poți apropia vârful picioarelor spre gâtul cămilei, exercițiul ăsta îți poate produce, cât de cât, o dulce și ușoară ușurare. Din acest motiv, femeile supraponderale au preferat o călătorie alături de caravană, într-o căruță cu bănci, așezate lateral, trasă de un măgar. Pe cămila mea, ultima din caravană, o chema Aisha și pot zice că s-a comportat civilizat. Cântărețul Khaled i-a dedicat frumoasei Aicha, o fată care-l ignora, dar pe care nu voia s-o piardă, un cântec de toată frumusețea: *Je dirai les mots, des poems/ Je jouerai les musiques du ciel/ Je prendrai les rayons du soleil/ Pour éclairer tes yeux de reine/ Aïcha, Aïcha, écoute-moi/ Aïcha, Aïcha t'en va pas!* În ceea ce mă privește, după ce am văzut ce înseamnă o caravană și la ce penitență trebuie să te supui ca să faci parte dintr-un astfel de convoi, voiam ca Aisha mea să ajungă, cât mai repede cu putință, la stația terminus. Doar așa mai puteam reveni la poziția bipedă, cu picioarele lipite unul de celălalt. Toată caravana era condusă de către un copil care ținea legat de o sfoară capul prea supusei cămile aflate în frunte. Peste botul lor, mereu în căutarea paielor, aveau un fel de plasă, confecționată dintr-o sfoară mai groasă. Această botniță nu le permitea să consume din sacul cu provizii furajere, urcat pe cămila din față, pe timpul plimbării printre măslini și nici să muște, *Alah ahbar*, vreun turist. Abia le-a permis să ronțăie acele batoane de cactus pe care ni le-a dat proprietarul cămilelor pentru a le câștiga bunăvoința. Când călătoria a luat sfârșit, caravana s-a așezat pe pământul arid de la ultima stație de pe traseu și cămilele au și început să rumege.

Nous vous souhaitons un agreable sejour...

Din cauza bucătăriei arabe, pe bază de cous cous și năut, am făcut, în ultimele două zile de sejur, o constipație. Așa se face că am bătut la ușa cabinetului unde era, mereu, cineva de gardă pentru a alina durerile turiștilor. Bunul infirmier Dali Sadek, după ce a trudit 40 de ani ca angajat al Ministerului Sănătății Publice la Sousse, la un spital universitar, s-a angajat, la pensie, și la o firmă privată. Dumnealui mi-a prescris un medicament, *Osmolax*, și a plecat, val - vârtej, să caute o farmacie cu orar non-stop. A zis că vine într-o jumătate de oră, a venit mai târziu, dar mi-a adus medicamentul. A zis că l-a costat 20 de dinari, inclusiv deplasarea. I-am oferit 30 și, devenind prieteni, am stat apoi la taclale până noaptea târziu. Seara, la televizor, puteai vedea filme americane (cu vocile nedublate ale actorilor de peste Ocean și cu traducerea lor în arabă), emisiuni franțuzești și meciuri de fotbal din Ligue 1. Toate aceste emisiuni sau filme erau întrerupte cu o reclamă ce s-a dovedit universală. Toată lumea era îndemnată să bea, doar *ness cafe*. Ca să putem savura o cafea turcească, ieșeam din resort, traversam drumul și intram în marele complex comercial SOULA. Acolo, la parter, ne aștepta cafegiul tunisian care ne făcea, ca unor mușterii tradiționali, o cafea turcească. Costa 4 dinari, dar noi îi lăsam 5. Omul se bucura pentru că, oricum, nu prea avea și alți clienți în afară de noi. (Dacă intram la magazinul de suveniruri de alături, venea după noi să ne anunțe că apa dădea, deja, în clocot...)

Copii și părinți, veșnic călători, prin fâșia Gaza a hotelului. O cameră de supraveghere avea totul sub control...

Ajunși la acest punct al ordinii de zi, va trebui să ne facem autocritica și să ne supunem oprobiului public. Pe plajă ne-am împrietenit cu Amin, un elev de 14 ani care făcea zilnic, încărcat de suveniruri precum cămilele de turiști, zeci de curse dus-întors pe plaja lungă de vreun kilometru. Impresionați de acest continuu du-te-vino al micului tunisian, am început să-i cumpărăm tot felul de mărunțișuri și, împrietenindu-ne, îi ofeream pahare cu coca cola (când îi tentam cu două pahare, unul îl ducea tatălui său), felii de pizza, pește și clătite pe care le luam de la *Anemona*, ca orice turist îndreptățit s-o facă pentru că aveam o panglică roșie la încheietura mâinii. Dar, Allah ne e martor, nu o făceam spre folos propriu. L-am invitat pe Amin să stea jos, ca să-i tihnească snacks-urile, pe scaunele de lângă șezlongurile noastre. N-a îndrăznit niciodată să treacă acea graniță imaginară ce separa turistul străin de vânzătorii ambulanți. Ne-a explicat că există o cameră de supraveghere de-a lungul acestei frontiere imaginare pe care el n-a trecut-o niciodată. Turistul nu trebuie deranjat sau agresat verbal sub niciun motiv. Înainte de a pleca, am respectat cu sfințenie, legea care interzice să pleci din Tunisia având asupra ta dinari, și i-am oferit tot mărunțișul lui Amin. Ne-a promis că-și va cumpăra cu ei caiete pentru școala care urma să înceapă peste două săptămâni.

Două observații sentimentale

Știți ce diferență este între o cameră cu vedere la mare și una cu vedere spre vegetația din spatele hotelului? Zece euro. Poate și mai puțin, dar noi am vrut să trecem în ochii celui aflat la recepție drept niște oameni generoși. De altfel, în nordul Africii, românii au o faimă neașteptat de bună. Tunisienii sunt foarte plăcut surprinși dacă vorbești cu ei în dulcea limbă franceză și îți reamintesc, în caz că nu știai, că în Tunisia franceza este a doua limbă oficială. Colegul nostru, profesorul Emil Danciu, a ieșit, într-o bună dimineață, pe plajă cu un tricou galben pe care scria pe spate, cu litere mari, **ROMANIA**. Doi dintre vânzătorii ambulanți l-au văzut și l-au râvnit din prima clipă. I l-au cerut, propunându-i schimburi care de care mai avantajoase, momindu-l cu prosoape de plajă, care aveau imprimate apusuri de soare, cămile sau hărți ale Tunisiei, cu fețe de masă în culori tradiționale, dar Emil le-a refuzat demn. L-a oferit gratis, spre surpriza și bucuria noului proprietar. Spuneți-mi și dv. dacă mai există vreo țară, în lumea asta (în care români își petrec, în mod tradițional, concediile) unde cineva să te mai dezbrace de un tricou cu însemnele noastre naționale?

Prețurile la Medina nu sunt, nicodată, aceleași. Doar la cafenea și acolo unde se vinde fericirea...

Cel mai apropiat bazar (numit, pre limba localnicilor, Medina) de resortul *El Mouradi* era cel din Sousse. Puteai ajunge, acolo, cu autobuzul, te costa doar un dinar, sau cu unul din taxiurile care își așteptau, pline de speranță, clienții la ieșirea din resort. Cum eram patru amici dornici să ne aventurăm, cât mai repede, prin hățișul unui bazar, am preferat taxiul. Am început negocierile și prețul, împărțit la patru, ni s-a părut rezonabil. La întoarcere eram, deja, mult mai versați și am revenit acasă cu 16 dinari (patru de căciulă) și nu cu cu 24 (șase de căciulă), cu cât am plecat. La Cafe *Jawaher* era deschis de la 8 dimineața până la 8 seara. O cafea turcească costa 3,50 dinari, un expresso - 2,5 dinari, unul dublu - 3 dinari, cafeaua *americano* tot 3,00 iar cel mai scump era un capucino - 4,5 dinari. Ceaiul de mentă era 2,5 dinari, iar ceaiul din fructe uscate - 6,5. O sticlă de apă, de un litru jumate, costa cât ceaiul de mentă, o oranjada era 5 dinari, o citronadă - 3,5, un suc de banane - 6,5, iar un mojito - 4,5 dinari. Un *brunch* era mai scump (9 dinari) iar un croasant - 2,5. La o bombonerie, reclama spunea că ***Aici noi vindem fericire***. Produsele de patiserie numite *chichi, samsa, debla, chebekia* sau *melange* aveau prețuri între 15,00 și 25,00 dinari. Fără negocieri inutile. (Un dinar tunisian e circa un leu și 50 de bani. Faceți și dv. comparațiile care se impun...) La cafenele prețurile erau fixe și afișate la loc vizibil. În rest, totul era de vânzare, totul era negociabil. Eu am cumpărat o farfurioară din tablă aurită dintr-o prăvălie în care meșterul care grava numele tău și al nevestei/ sau iubitei (după caz...) în litere latine și arabe făcea acest lucru încă din adolescență. De aici și uimitoarea sa dexteritate, scria mai repede decât o făcea odinioară Balzac... Farfurioarele erau de două dimensiuni: una mică era cu 25 de dinari, iar alta mare - cu 40. Pentru că amicul nostru a cumpărat și el una am reușit, după o târguială temeinică, ca patronul să ne accepte o reducere substanțială. Așa se face că fiecare farfurioară mare ne-a costat 25 de dinari, cât una mică, la începutul negocierii. Abilul comerciant a avut o scuză pentru nemaipomenita sa reducere: eram primii lui clienți din acea zi și voia să-i meargă bine toată ziua. Tot aceiași scuză, bazată pe matinala generozitate tunisiană, am întâlnit-o și la comerciantul de la care am cumpărat un prosop de plajă cu harta Tunisiei. Tot noi am fost primii lui clienți din acea zi...

SFÂRȘIT

Știri de la Centrul Cultural Pitești

Centrul Cultural Pitești a organizat luna trecută noi evenimente cultural-educative și de dezvoltare personală, publicate pe pagina oficială de Facebook a instituției și pe site-ul oficial (www.centrul-cultural-pitesti.ro). Dintre ele, amintim:

■ Conferința cu tema „Aspecte oculte ale nazismului”, în cadrul proiectului cultural „Culisele istoriei – Societăți secrete și mari inițiați”, susținut de scriitorul Cristian Cocea, directorul Direcției pentru Cultură Argeș.

■ Dialogul cu tema „Din culisele culturii piteștene”, în cadrul proiectului „Personalități Culturale”, coordonat de scriitorul Jean Dumitrașcu, avându-l invitat pe sociologul și scriitorul Octavian Mihail Sachelarie.

■ Dialogul cu tema „Să păstrăm acuratețea limbii române!”, susținută de scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Lucia Elena Locusteanu. Coordonator - Jean Dumitrașcu.

■ Dezbaterea cu tema „Medicină de urgență, implicare și suferință”, în cadrul proiectului “Ferestre culturale”, coordonat de jurnalistul Ahmed Jaber, avându-l invitat pe dr. Alkhozondar Hani.

■ Prelegerea cu tema „Fascinația Înălțimilor și a Zborului în Cultura Universală și Națională”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Cultură și Credință în Societatea Contemporană”, coordonat de dr. Marius Andreescu, cercetător științific la Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române.

■ Prelegerea cu tema „Medicină și farmacie în trecutul românesc (1382-1775)”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Istorie și istorii cu Marin Toma”, coordonat de redactorul-șef al revistei-document „Restituiri Pitești”, dr. în istorie Marin Toma.

■ Spectacolul de muzică folk-hop „Marele mat”, susținut de M.C. Grăilă, pe numele real Octavian Dărmănescu, muzeograf, istoric, scriitor, cantautor.

■ Prelegerea cu tema „Dacă e toamnă, e Bacovia...”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Teme Culturale în Emoții Raționale”, coordonat de scriitorul, eminescologul, profesorul de limba și literatura română Lucian Costache.

■ Dialogul cu tema „Filosofia și literatura postmoderne”, în cadrul proiectului cultural „Invitați la Cafeneaua literară”, coordonat de poetul Virgil Diaconu, directorul revistei „Cafeneaua literară”, avându-l invitat pe prof. univ. dr. Ioan Roșca, de la Facultatea de Filosofie a Universității București.

■ Dialogul cu tema “30 de ani și 27 de zile – un om între Oamenii Daciei”, în cadrul proiectului cultural „De Profundis în Artă, Cultură, Viață...”, coordonat de scriitoarea Cristina Onofre Rousseau, avându-l invitat pe Gheorghe Nedelea – handbalist, tehnician, viceprimar.

■ Dialogul cu tema „Estetica trăsăturilor umane”, în cadrul proiectului cultural „Povești pictate”, coordonat de Mihaela Viorela Martin, artist plastic și promotor cultural, avându-l invitat pe artistul plastic Ion Fușcel, restaurator la Muzeul Municipal din Câmpulung Muscel.

■ „Romanian Dance Fest 2024”, eveniment organizat de Agenția Națională pentru Sport, Federația Română de Dans Sportiv, Primăria Municipiului Pitești și Consiliul Local Pitești, prin Centrul Cultural Pitești, și coordonat de coregraful și arbitrul internațional de dans sportiv Alfred Schieb.

■ Conferința cu tema „Calinic – 80. În Slujba Credinței și a Culturii”, în cadrul proiectului „Personalități Culturale”, coordonat de scriitorul Jean Dumitrașcu, avându-l invitat pe I.P.S. Calinic, Arhiepiscopul Argeșului și Muscelului.

■ Decernarea premiilor revistei “Cafeneaua literară”, ediția a XIII-a, eveniment coordonat de poetul Virgil Diaconu, directorul revistei. ADRIAN DINU RACHIERU – Premiul pentru Critică și istorie literară; RADU ALDULESCU – Premiul OPERA OMNIA pentru roman; ION VINTILĂ FINTIȘ – Premiul pentru Poezie; CONSTANTIN MANEA – Premiul pentru traduceri; CRISTIAN MELEȘTEU– Premiul pentru roman.

■ Conferința cu tema “Amintiri despre Lucian Blaga”, în cadrul proiectului cultural-educativ “Colocviile Municipiului Pitești”, coordonat de redactorul-șef al revistei de cultură “Argeș”, scriitorul dr. Leonid Dragomir, avându-l invitat pe scriitorul Gheorghe Grigurcu.

■ Dialogul cu tema „Radu Gyr – Rezistența prin credință”, în cadrul proiectului cultural “Biografii triste și destine tragice din istoria literară”, coordonat de prof. dr. Magda Grigore, critic literar, scriitoare, avându-l invitat pe lect. univ. dr. Alexandru Mărchidan, poet.

■ Prelegerea cu tema „Anton Pann (1796/1797 – 1854)”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Literatura Română Necanonică”, susținut de scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Iudita Dodu Ieremia.

■ Prelegerea cu tema „Vine peste noi inteligența artificială”, în cadrul proiectului cultural „Vaccin împotriva virusului manipulării”, coordonat de psihologul, scriitorul, jurnalistul George Smeoreanu.

■ Dublă lansare de carte, în cadrul proiectului „Confluențe literare”, coordonat de scriitoarea și profesoara Allora Albulescu: „Luminița de la capătul labirintului. Note și butaforisme”, de Constantin Manea, „Satul natal. Locuri, oameni, fapte. Modele de viață regăsite”, de Gheorghe Manea (postumă). Dublul eveniment editorial a fost organizat sub egida Fundației literare „Liviu Rebreanu”.

■ Spectacolul coregrafic „Mereu învingător!”, în cadrul proiectului cultural „Olimpic Argeș Gym cu Nicoleta Andrei”, coordonat de antrenoarea de gimnastică ritmică Nicoleta Andrei.

■ Dialogul cu tema „Terapia prin poezie”, în cadrul proiectului „Personalități Culturale”, coordonat de scriitorul Jean Dumitrașcu, având-o invitată pe Carmen-Maria Mecu, psiholog, poetă, critic literar.

■ Prelegerea cu tema „Salonul de carte <Rotonda plopilor aprinși>”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Clubul literar-artistic Mona Vâlceanu”, coordonat de editorul, scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Maria Mona Vâlceanu.

■ Dialogul cu tema „Dependență sau iubire”, în cadrul proiectului cultural-motivațional „Arta Devenirii”, coordonat de scriitoarea Silvia Grigore, având-o invitată pe Liliana Finta, consilier și trainer în Spiritualitate aplicată.

■ Dialogul cu tema „Timpul regalității, trecut și viitor, adevăruri nespuse, România pe axa regalității în Europa modernă...”, în cadrul proiectului cultural „La Vama Vremii”, coordonat de publicistul și scriitorul Nicolae Badiu, avându-l invitat pe Alteța Sa Regală Nicolae al României.

Colocviile Municipiului Pitești”, invitat - Gheorghe Grigurcu

„Calinic – 80. În Slujba Credinței și a Culturii”

“Ferestre culturale”, invitat - dr. Alkhozondar Hani

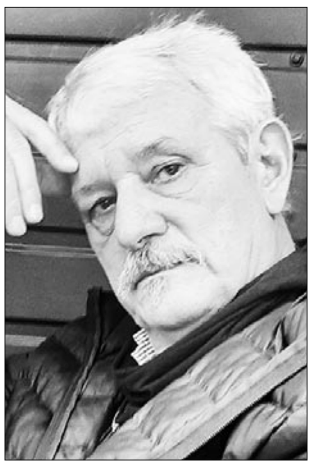
„La Vama Vremii”, invitat - Prințul Nicolae Medforth – Mills nepotul Majestății Sale Regele Mihai I

Rubrică realizată de **CARMEN ELENA SALUB** și **SIMONA FUSARU**

actualitate

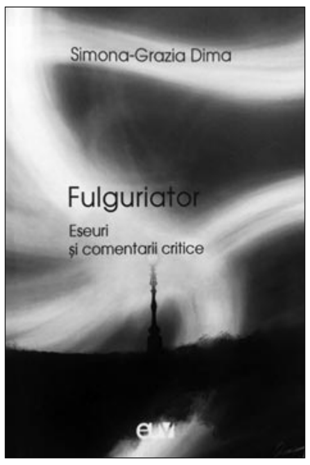
Mihai Posada

Fulguriator – de Simona-Grazia Dima

SIMONA-GRAZIA DIMA – ***Fulguriator: eseuri și comentarii critice,*** Editura Universității de Vest din Timișoara, 2024

„Fără a fi nostalgici, ne putem întreba, firește retoric, dacă avem afinități cu arta divinatorie respectivă și în ce măsură ar fi ea relevantă în cazul unei lecturi (hermeneutici) literare. Desigur, văd, astăzi, complexul status existențial al unui fulguriator preponderent o frumoasă metaforă."

Poetul autor de cronică literară poate că este cel mai în măsură să scrie despre alți poeți, dintre toți cititorii. Numai el – bifrons luminos (nemonstruos) al eseistului-poet și oglindire a sa dăruită tuturor – întruchipează ființa duală, tranzitiv-critică și critic-reflexivă a artistului textual. Avem, în persoana unui autor complex ca Simona-Grazia Dima, un exemplu de trăire și dăruire în misterul Poesiei și, cum ar spune Blaga, întru revelarea acestuia. De bună seamă, atât ca poetă sau traducătoare de versuri, cât și în registru critic, interpretativ, exegetic. Un hermeneut al textelor contemporane, visul oricărui comentator de literatură. Numai cei «dăruiți» în dublu sens – acela de înzestrare nativă îmbogățită prin efort continuu și cel de dăruire sacrificială, tot neistovită și aceasta – pot avea bucuria realizării acordului fluent între intuiția «compozitorului» și interpretarea compoziției (literare) respective, în cazul nostru: *Poezie*; *Proză*; *Critică și istorie literară, eseistică*; *Memorialistică, publicistică, etnografie* – respectiv secvențele-capitole ce compun cuprinsul volumului ***Fulguriator: eseuri și comentarii critice*** (2024), la care autoarea adaugă câteva *Evocări*, toate în secțiunea *Literatură Română* (pp. 21-230), urmată de *Literaturi străine* (pp. 231-273) – cele două părți în care textele întregii cărți sunt auctorial „orânduite". ***Fulguriator*** ne reamintește că Simona-Grazia Dima este, cu generozitatea cunoscută, un critic și un comparatist de calibru, autoare a volumelor: ***Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé, modele pentru scriitori români contemporani. O anchetă literară*** (în colaborare cu Aurelian Titu Dumitrescu, 2006); ***Labirint fără minotaur*** (două ediții: 2008, 2010); ***Blândețea scorpionului*** (2011); ***Micelii solare*** (2014); ***Copac în cetate*** (2017); ***Pâinea și vinul vieții*** (2021); ***Inelul cărților*** (2021). Autoare a treisprezece cărți de poezie, cu versuri traduse în limbi străine. Traducătoare și alcătuitoare de antologii din poeți pe care i-a tradus. Membră a Uniunii Scriitorilor din România (din 1990), întâi în cadrul Filialei Timișoara – orașul de baștină, apoi (din 2001) al Asociației Scriitorilor din București, ulterior Filiala Poezie București a Uniunii. Pe rând sau deodată: profesoară, bibliotecară, traducătoare, muzeograf, redactor în cadrul Academiei Române (București), membră de onoare a Centrului PEN-Român, unde a activat timp de peste două mandate ca secretar general (între anii 2000-2016), apoi membră a Comisiei de Onoare (între 2016-2023), împreună cu Ana Blandiana și Constantin Abăluță.

* * *

Prefața semnată de Cornel Ungureanu (*Simona-Grazia Dima ca* fulguriator, pp. 9-15), un *Cuvânt înainte* al autoarei (pp. 17-19) și o *Fișă biobibliografică* (pp. 275-280) completează portretul unui condeier și cărturar de o modestie deconcertantă, în contemporaneitatea tot mai virtual-sclipicioasă.

Despre semnificația titlului cărții ***Fulguriator***, cum și despre miezul demersului critic pe care îl slujește, ne spune chiar autoarea: „Prin acest cuvânt, etruscii, apoi romanii îi desemnau pe cititorii în fulgere, interpreți ai temutelor semne cerești, de regulă preoți, după cum o ilustrează limpede vechea inscripție bilingvă latină-etruscă din Pesaro, săpată în piatră, unde un *haruspex* (preot, în limba latină, desemnat, în continuare, prin etruscul *trutnut*) este și *fulguriator*, cuvânt echivalat în textul bilingv prin etruscul *frontac*. Fără a fi nostalgici, ne putem întreba, firește retoric, dacă avem afinități cu arta divinatorie respectivă și în ce măsură ar fi ea relevantă în cazul unei lecturi (hermeneutici) literare. Desigur, văd, astăzi, complexul status existențial al unui *fulguriator* preponderent o frumoasă metaforă. Totuși, uzând de un atare teonim păstrat din străvechime, îmi exprim credința în continuitatea cu antecesorii, dar și în caracterul intuitiv, magic al literaturii și al descifrării ei" (*Cuvânt înainte*, p. 17). Acest titlu relevă o atracție aparte pentru simbolistica fenomenelor grandios-eclatante, în siajul misticului și numinosului: ***La ora fulgerului*** fiind titlul ales de exegeta-poet pentru volumul de versuri din 2009. Se cuvine amintit cuvântul explicativ al profesorului dr. habil. Liviu Franga, citat de autoare: «într-adevăr, titlul este foarte bine ales! El spune despre lumina strălucitoare, dar și scăpărătoare a demersului critic, adăugând simultan strălucirii (de la lat. fulgor și fulgur) respectul față de o putere superioară» (*id.*, p. 19). Poetă de certă sensibilitate orfică și organic și spiritual atrasă de misterele vechi, arhaice ale lumii, Simona-Grazia Dima este, între altele, traducătoarea volumului de orientalistică al lui Arthur Osborne: ***Sri Ramana Maharshi sau Calea Cunoașterii Supreme*** (2003, ed. a doua, 2015). Fulgurațiile critice ale volumului ***Fulguriator*** irigă spiritul oricărui cititor; cad cum sfintele ploi și harul divin peste noi.

Poeților care scriu despre literatura comilitonilor poeți, prozatori, eseiști, critici, dramaturgi, traducători, publiciști culturali – acestor cititori necesari ai fulgerărilor de-o clipă sau de durată ce au loc în universul infinit al culturii, necesari cum iluminarea spirituală a conștiințelor sau ploaia unei grădini, le suntem datori o reverență cu bucurie.

litere

Haiku

Grigore Chitul

la șezătoare -
ochii vrăjiți de torsul
unei codane

drum cu hârtoape –
rămase de căruță
niște gogonele

roșii de seră –
de la o vreme totul
lipsit de bun-gust

la gura sobei
cuvinte-nflăcărate –
înăuntru jar

o floare de soc
neinvitată pe gard –
ceai la ora cinci

scrânciobul mișcat –
câteva flori de cireș
și-au găsit locul

fân înmiresmat –
claie peste grămadă
hainele noastre

amurg peste sat –
lângă bufet
câțiva cosași
nu-și găsesc liniștea

casa pustie –
tufa de coacăze
mă ține iar pe loc

niciun lemn de foc –
strâns călduros în brațe
ultimul bonsai

Paul-Mircea Iordache

făclii la mormânt –
petalele de vișin
pe lemnul crucii

isihasm vegetal –
fânul mirosind a
moaște florale

o căprioară
paște-ncet
discul solar –
umbre tot mai lungi

foc de tabără –
în hora copiilor
prinsă și luna

cruce putrezită –
furnicile fac în ea
catedrală

încoronare –
apusul aurind
clopul ciobanului

lan de grâu în pârg –
val după val freamătul
veșniciei

tăiș de crivăț –
și cumpăna fântânii
numai mătănii

fumul hornului
sfredelind încet luna –
noapte de iarnă

sat părăsit –
în colind pe la ferești
o stea căzătoare

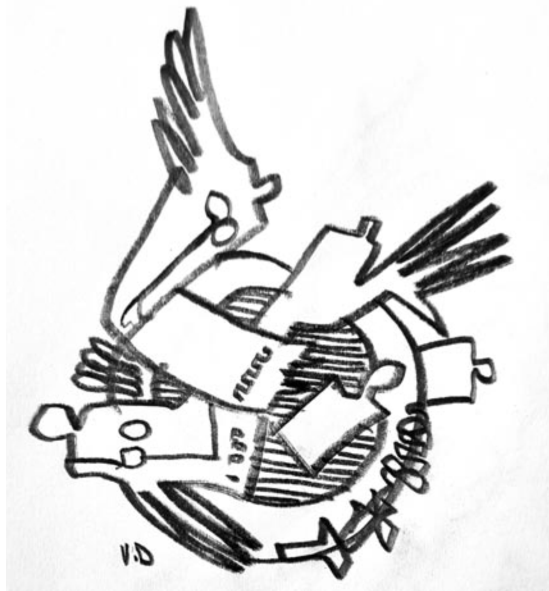
Între liniștea câmpiei și zarva din sat, sfârșitul zilei. Sugerat, în poemul lui Paul-Mircea Iordache, de *umbrele tot mai lungi,* poate ale căprioarelor sau ale cosașilor din celălalt poem, în care Grigore Chitul îl fixează direct, *amurg peste sat*. Moment al zilei în care ar trebui să ne retragem spre casă, lăsând liniștea să se aștearnă peste sat, peste câmpie. Dar *cosașii** nu-și găsesc liniștea, prelungind ziua cu țârâitul lor.

Cosaș - insectă din familia lăcustelor, care scoate un țârâit asemănător cu fâșâitul coasei.

o căprioară
paște-ncet discul solar –
umbre tot mai lungi
PAUL-MIRCEA IORDACHE

amurg peste sat –
lângă bufet câțiva cosași
nu-și găsesc liniștea
GRIGORE CHITUL

Rubrică realizată de FLORIN GOLBAN

Vlad Alui Gheorghe

Polifonic

Solo vs. Solo

În orice sală de repetiții dintr-un oraș care se laudă într-un fel sau altul cu o scenă underground, la orice oră apropiată de miezul nopții, găsești cel puțin o formație care face cum poate să stoarcă din mințile a patru sau cinci oameni idei pentru piese noi în

permanență. Și când ceva iese, și nu trebuie să fie un cântec lung, ci doar o schiță, un telefon apare, face un clip video, și imediat e urcat pe una din rețelele sociale anunțând lucruri mărețe. Din toate cazurile astea, măcar jumătate se materializează și iese o piesă măcar, cu influențele aduse de fiecare membru, cu o chitară solo care sună din brit și un ritm de tobe de grunge, și toate adunate sună a ceva. Doar că de la o vreme am văzut un fenomen provocator care îmi place din ce în ce mai mult, și acela este dat de inflația de albume solo pe care artiștii din trupe mai mici sau mai mari le lansează, aducând pe material un singur flux creativ, un singur șir de idei cât se poate de coerente, care de multe ori păstrează o linie predefinită..

Sunt două asemenea proiecte pe care le-am remarcat în muzica românească din ultimul an, unul fiind un Ep de patru piese lansat de Sergiu Frățilă, vocalist în trupa PLANT, intitulat „Piese de schimb", iar celălat este un album de unsprezece piese lansat de Armand Popa, membru în mai multe proiecte din zona underground, care a lansat albumul „Joy of missing out".

Formația PLANT este una din acele formații care au explodat în ultimii doi ani într-o nișă pe care la noi nu o vedeam foarte bine definită, și anume post-punk. Au scos un album, și acum am văzut că pregătesc un altul care va apărea în toamna aceasta, cât de curând. Piesele PLANT sunt o combinație de sarcasm și poezie minimalistă, gândite și lucrate într-un așa fel încât fiecare audiție să fie mai mult decât o simplă trecere în revistă a unor secvențe disparate. În albumul „Piese de schimb", Sergiu Frățilă scoate la lumină patru piese care par a fi extrem de personale, în care pune pe masă o serie de vulnerabilități pe care nu se mai sfiește să le ascundă: „Când privești în gol/ Ce simți de fapt/ Ce ascunzi acolo/ La tine în cap/ Te mai întreb o dată/ Mama nu o să înțeleagă/ N-am ce să-i fac/ Mama își vrea copilul întreg/ Ce păcat/ Te mai întreb o dată." (Când privești în gol)

Piesele pendulează între stiluri, din punct de vedere muzical, mergând de la folk, la un melanj de rock adus în față de riff-uri pe care ajungi să le simți visceral. Piesa „Câmp de păpădii", a patra de pe EP aduce pe o linie de chitară un aer de folk din anii șaptezeci, ascuns într-un ocean de necazuri și realizări continue că toate se pot termina într-o fracțiune de secundă: „Câmp de păpădii/ Te așteaptă să vii/ Suflă și pune-ți o dorință/ Se va îndeplini/ Dar asta nu contează/ Vei primi ce vei primi/ Toate astea nu contează/ Vei primi ce vei primi." (Câmp de păpădii).

Resemnarea e oarecum perpetuă, dar reușește să fie deghizată în explorări care par simple și perdante de la început, explorări care se desfășoară chiar dacă uneori nu găsești nimic la capătul lor.

Într-un fel similar, dar pe o altă axă de compoziție, este albumul lui Armand Popa, „Joy of missing out", un album care țintește oarecum spre aceleași teme, având un sentiment de blazare continuă în versuri, dar care reușește să fie întors prin influențele disco – shoegaze din muzică.

De la primele tentative muzicale, întâmplate cu ceva ani în urmă, Armand Popa a demonstrat că poate scrie foarte bine versuri. Fie că a fost în formații (Sea Section) sau ca elev participant la cenacluri literare, Armand și-a scris foarte bine versurile, și niciodată nu le-a lăsat la voia întâmplării. Este, cu siguranță, și o bază foarte bine sedimentată de lecturi care l-a ajutat foarte mult, și asta se vede. În piesa „Dawn" de pe albumul recent lansat, există un șir de autodenunțuri similare cu unele texte ale lui Jack Kerouac din „The Book of dreams": „Woke up at dawn with a list in hand/ Be the perfect man, gotta make a stand/ Smiling wide while I'm breaking inside/ Gotta hide the tears, gotta swallow my pride/ Woke up at dawn with a list in hand/ Be the perfect man, gotta make a stand/ Smiling wide while I'm breaking inside/ Gotta hide the tears, gotta swallow my pride."(Dawn).

Armand Popa folosește toată muzica din jurul său ca punct de inspirație, căutând cu vârful degetelor să atingă și trenduri care au dat roade în ultimii ani. În piesa „IDK" găsim un scaun în plus așezat la masa cu Machine Gun Kelly și Yung Blud când scriau muzică împreună, și pare că acest vânt pseudo-emo care se tot întoarce timid în ultimii ani, se regăsește și la el în piese: „I hate myself and I don't know why/ I laught it off with a twinkle in my eye." (IDK)

Explorările în albumele acestea două sunt convins că merg și mai adânc decât am găsit până acum, și asta e frumusețea lor, pentru că par a fi în cazul nostru o listă de termeni și condiții care vine cu un produs pe care deja îl iubești, dar pe care nu toți o citesc, și cei care ajung să o parcurgă s-ar putea să găsească feluri noi de înțeles artiștii, de cunoaștere a stilurilor, de utilizare responsabilă a muzicii.

Adrian Vasiliu

Muzică și muzichie

Grazie di esistere

Sunt unele momente din viața mea de iubitor de muzică în care chiar mă simt norocos că am ajuns să fiu într-un anumit loc la un anumit moment. Așa a fost concertul lui David Gilmour, omul care, mie, personal, mi-a plăcut și-mi place cel mai mult din Pink Floyd. Locul evenimentului a fost unul și mai celebru, și anume Circo Massimo, din Roma, acolo unde se organizează spectacole de nu mai puțin de 2800 de ani, fix în zona unde, pe vremuri, trăiau împărații romani. Acum a venit rândul unuia dintre marii artiști ai vremii noastre să-și stabilească, pentru o săptămână, rezidența muzicală acolo, urmând moda lansată de celebrități care preferă să stea și să cânte în același loc (de obicei Las Vegas, dar de la o vreme și în alte locuri foarte cunoscute) decât să umble în turneu pe drumurile din ce în ce mai aglomerate ale lumii. Biletele au fost moderat de scumpe, în condițiile în care marile concerte ajung, zilele astea, să-ți facă o gaură serioasă în buget. Dar a meritat fiecare cent, pentru că omul a cântat, la cei 78 de ani ai lui, fără cusur la chitară și cu doar mici scăpări la voce, timp de mai bine de două ore. S-a concentrat, firește, pe perioada Pink Floyd post-Roger Waters, care se întâmplă să fie și partea mea preferată din activitatea trupei, dar și pe noul album, Luck and Strange, realizat în colaborare cu fiica lui, Romany Gilmour, care, la 22 de ani, se arată o demnă urmașă a celebrului său părinte. De altfel momentele tată-fiică de pe scenă au fost printre cele mai emoționante, unii fani italieni ajungând chiar să strige "mulțumim că existi". Și asta și pentru că mulți veniseră pentru a retrăi istoria Pink Floyd, ceea ce s-a întâmplat și cu ajutorul unor piese clasice precum Wish you were here sau Time, care-au reușit să dea impresia că trupa încă există. Iar finalul apoteotic cu Comfortably Numb, piesa mea favorită de pe albumul pe care-l consider cel mai bun din istoria muzicii rock, The Wall, a lăsat o ultimă impresie de neșters norocoșilor care-au fost acolo. Pentru că, dincolo de efectele vizuale și sonore de secol 21, dublate de o acustică senzațională, rod al ingineriei romane din secolele de dinainte de Hristos, am avut parte de o experiență completă pe care ne va fi greu s-o povestim oricui, fie provenit din generația noastră, care măcar a auzit de Pink Floyd, sau produs al vremurilor actuale, în care puștimea are, în general, alte preferințe muzicale și culturale. Care, însă, arareori reușesc să ne impresioneze, atunci când ne nimerim acolo, de obicei alături de copii și/sau nepoți. O fi și vârsta, dar eu cred că mai e și felul în care se făcea muzică atunci când eram de vârsta puștanilor noștri. Mai mult suflet, mai puțină grijă la imagine (Gilmour purta un banal tricou negru, de exemplu) și mai multă substanță. Lucruri pe care, treptat, le vom regăsi doar în arhive, că timpul nu iartă.

Nota redacției:

O revistă are, în mod logic, un program estetic propriu. În schimb, tendința scriitorilor actuali – incitați de tehnica ultramodernă – este să trimită același text la cât mai multe publicații, ceea ce nivelează peisajul revuistic până la omogenizarea totală.

Din acest motiv, vă rugăm să trimiteți materiale originale, care nu au apărut inițial în volume, reviste etc. Revista **Argeș** primește doar texte în format electronic, cu diacritice, corectate (format *rtf, Times New Roman, 12 pct., la un rând, cu notele de subsol la finalul textului, nu în josul paginii).

Fiecare autor care semnează în revista **ARGEȘ** răspunde moral și juridic de conținutul afirmațiilor sale.

Materialele aduse în redacție nu se înapoiază.

Număr ilustrat cu grafică de carte de VASILE DICO

Consilier artistic: IOAN MARCHIȘ
Corectură: JEAN DUMITRAȘCU

Revista **ARGEȘ** poate fi procurată și prin comandă directă la sediu, cu plata ramburs, cheltuielile de expediție fiind suportate de către expeditor.

IMPORTANT!
Vă puteți abona pentru anul 2024, costul abonamentului fiind de 50 lei/an. Plata se face prin mandat poștal pe numele CRISTINA LINTESCU, Centrul Cultural Pitești, Casa Cărții, Pitești, O.P. 1, cod 110013. Tel./fax: 0248/219976.

ARGEȘ
● **Revistă lunară de cultură**
● Apare sub egida **Consiliului Local**, a **Primăriei Pitești** și a **Uniunii Scriitorilor din România**
● Editată de **Centrul Cultural Pitești**
● Membră **ARIEL**

Senior editor: **CALINIC, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului**
Redactor-șef: **LEONID DRAGOMIR** (leoniddragomir@yahoo.com)
Secretar de redacție: **SIMONA FUSARU** (fusaru@gmail.com, https://fusaru.blogspot.com/)
Consilier editorial: **NICOLAE OPREA**
Redactori: **MIRCEA BÂRSILĂ, JEAN DUMITRAȘCU** (jeandumitrascu@yahoo.com)

Redacția: Pitești, Casa Cărții, Centrul Cultural Pitești
tel./fax: 0248/219976
e-mail: revista.arges@gmail.com
https://www.facebook.com/Revista-Arges
http: www.centrul-cultural-pitesti.ro
Revista poate fi citită, în format electronic, la adresa: https://centrul-cultural-pitesti.ro/revista-arges-prezentare/
ISSN: 1221-2350
Tiparul executat la VENUS PRINTING SOLUTIONS Iași

Valentin Protopopescu

Metafizica arenei

Rafa Nadal: adio, dar rămîi cu noi!

Între 19 și 24 noiembrie, la Málaga, în Spania, are loc faza finală a Cupei Davis. Este ultima competiție la care ia parte Rafael Nadal Parera. La 38 de ani, după 25 de accidentări și traume fizice mai mult sau mai puțin grave, trupul campionului spaniol a dat semnale clare că a venit timpul de a spune „stop". La 17 ani termina sezonul 2004 pe locul 51 ATP, cu victorie de turneu la Szopot, în Polonia. La 38 de ani și jumătate, pe poziția a 153-a mondială, Rafa își ia adio de la tenisul de performanță. În acest incredibil interval, el a muncit, a suferit și a strălucit în a țese o legendă care va rezista timpului. 22 de titluri de Mare Șlem, de cinci ori campion mondial la finele sezonului, 36 de turnee Masters adjudecate, patru Salatiere de Argint, două medalii de aur olimpice, la simplu și la dublu (Beijing, 2008, și Rio, 2016), 92 de turnee cîștigate, 1080 de victorii și 227 de înfrîngeri în circuitul ATP. Palmaresul cu marii lui rivali din epocă sună așa: 24-16 cu Federer și 29-31 cu Djokovici. Cifrele, oricît de sec ar suna, reflectă performanțele maiorchinului, dar nu spun mai nimic despre personalitatea lui Rafa.

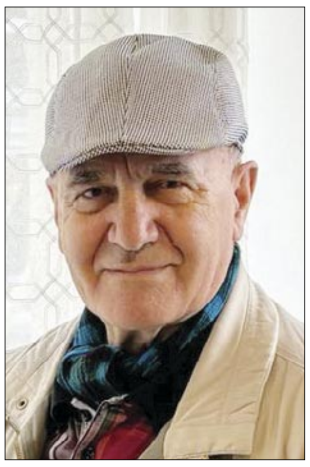
Poate că Nadal nu a fost un rebel, un contestatar al sistemului. Modest, auster, gata să se obișnuiască în cele mai dure condiții de joc (arșiță, rafale de vînt, ploaie, frig înțepător, public ostil, teren prost etc.), pregătit să îndure nedreptăți fățișe (un singur conflict deschis în 20 de ani, cel cu arbitrul brazilian Carlos Bernardes, cu care s-a împăcat însă după meci), animat de cel mai profund respect față de adversar, indiferent cine ar fi fost acesta, un junior pripășit sau un supercampion (avînd însă „piezele lui negre", gen suedezul Robin Söderling și cehul Lukáš Rosol, inși care-l provocau permanent), plin de fair-play și recunoștință în raport cu publicul, chiar dacă acesta îl apostrofase, Nadal s-a supus întotdeauna regulilor. Cînd a avut ceva de spus, a spus, dar fără vehemența lui Nole Djokovici. Între ei doi, copil al războiului a fost sîrbul, nu catalanul. Iubit peste tot în lume pentru că devenise un reper al performanței și comportamentului marcat de sportivitate, Rafa a avut *ghinionul*, dar și *norocul* să fie contemporan cu cei mai mari campioni din istorie, Federer și Djokovici. Rivalitatea în trei i-a sporit pe toți, devenind mai buni și mai puternici. Chiar dacă nu există concurență mai acerbă statistic decît cea dintre Rafa și Nole, spaniolul a afirmat totuși că reperul său maxim rămîne Roger. Asta, deși efortul de a-l detrona pe elvețian l-a uzat și i-a diminuat forțele în lupta contra sîrbului, intrat mai tîrziu în sacra triadă.

Oricum ar fi, Rafael Nadal și-a marcat inconfundabil timpul. Mai războinic poate decît supercombativul Djokovici, cu un mental mai oțelit decît al lui Laver sau Borg, Rafa a reușit performanța să-și țină sub obroc temperamentul vulcanic, de latin sadea, probînd o forță psihică neverosimil de amplă. A avut resursele să se transforme din cel mai bun „zgurist" *all time* într-un tenismen complet, cu cel puțin două Grand Slamuri din toate cele patru, indiferent de suprafață. Finala din 2008 de la Wimbledon cîștigată în cinci seturi împotriva lui Federer e considerată cel mai frumos meci din istorie.

Adios, campeón! Vamos, mi hombre Rafa!

Alexandru Jurcan

Carusel istoric halucinant

Filmul lui Bogdan Mureșanu a fost triplu premiat la Festivalul de Film de la Veneția 2024. Cel mai bun film în secțiunea Orizzonti: *Anul Nou care n-a fost*. Normal că am așteptat să văd filmul. Sala era plină. Film românesc cu mulți spectatori. Sunt sigur că premiul a avut un rol hotărâtor. Iată că filmul m-a convins. M-a emoționat. Am avut senzația că retrăiesc anii fricii și ai neliniștii. Când se petrec faptele? Cu câteva zile înainte de Crăciunul din 1989. Șase povești, șase destine încrucișate, definitorii. Paralele și nu chiar. O tragicomedie într-o singură zi, înaintea Revoluției din 1989.

În 2018, Bogdan Mureșanu primea premii importante pentru scurtmetrajul *Cadoul de Crăciun*, cu copilul ce îi scria Moșului că tatăl său își dorește să moară... nea Nicu! O tevatură cu părinți speriați, cu inundarea voită și premeditată a cutiei poștale, ca să dispară orice urmă, într-o frică paralizantă. În filmul recent, regizorul a introdus povestea între celelalte, constituind un fel de cireașă de pe tort.

Totul e filmat cu camere portabile. Un clarobscur al perioadei „luminoase" care prefera întunericul. Nuanțe de gri și de verde spălăcit. Doi studenți vor să fugă din țară. O actriță vrea să scape de recitalul omagial. Cu orice preț, fie și cuburi de gheață ori lovituri mutilatoare. Pândă, delațiuni, securiști, frig. Un ritm gradat, ce devine apoi galopant. O trecere rapidă de la un destin la altul, în contorsiunile incredibile ale istoriei. Se ajunge la un crescendo halucinant, acompaniat de *Bolerou*l lui Ravel, cu senzația unui carusel scos din țâțâni, care nu mai are răbdare. Ritmul se strânge în acorduri viscerale, simți că nu mai ai aer. Cunoști finalul (imagini de arhivă), dar asta nu înseamnă că nu ai parte de suspans. Actorii sunt excelenți. De neuitat Emilia Dobrin, Iulian Postelnicu, Nicoleta Hâncu, Adrian Văncică. O doamnă trebuie să se mute din casa ei de-o viață, din cauza nesăbuitelor demolări. E o rupere pe care n-o poate accepta. Se pregătește de sinucidere. În acest rol, Emilia Dobrin strălucește, magnetizează, răvășește. O mare actriță într-un rol impunător.

Mereu ar trebui revăzute filmele despre 1989. Ne amintim de *A fost sau n-a fost* de Porumboiu, *Cum mi-am petrecut sfârșitul lumii* de Cătălin Mitulescu, *Hârtia va fi albastră* de Radu Muntean, *Libertate* de Tudor Giurgiu (bazinul tragediei de la Sibiu). Între toate acestea, filmul lui Bogdan Mureșanu convinge valoric, cu notele sale originale, potențând importanța momentului invocat.

actualitate

Șapte dintr-o lovitură

1. DE CINCI ORI PURCĂRETE. Luna trecută, Teatrul Național "Marin Sorescu" din Craiova a organizat "Săptămâna Purcărete", un eveniment celebrând 50 de ani de carieră a marelui regizor român. S-au prezentat cinci spectacole din repertoriul curent al teatrelor din țară, au fost proiectate filmele "Undeva la Palilula" și "Furtuna", a fost organizată o expoziție de carte. La reprezentația piesei "Gertrude", semnată de dramaturgul Radu F. Alexandru, a fost prezentă și Raluca Turcan, ministrul Culturii **2. EU CU CINE VOTEZ?** Vin alegerile și mă încearcă dilema Cetățeanului Turmentat. Mi-aș fi dorit ca prezidențiabilii să ne spună măcar ce cărți au mai citit în ultimii patru ani. Aiurea, ăștia sunt mai ceva decât unii președinți de filială USR - scriu mai mult decât citesc! Și se mănâncă între ei, cu toate că nu pot să se înghită. Noroc cu reclama asta la Tazz, care m-a lămurit: "Băi, ăsta e anul în care fiecare român trebuie să aleagă pentru el! Îți place porc? Alege porc! Îți place vită? Alege vită! Și apoi plătești ce-ai ales!" **3. SERGIU NICOLAESCU, TORȚIONARUL.** În *România literară* (nr. 41/2024), Mircea Mihăieș se luptă cu actorii, regizorii și scenariștii din România socialistă: "Nu trebuie uitată complicitatea actorilor (mulți dintre ei foarte talentați), a scenariștilor – dintre care nu lipsesc Eugen Barbu și Titus Popovici – și, în general, a tuturor celor care-și asigurau un trai de huzur înghițind cu polonicul din haznaua partidului comunist. Deasupra tuturor, stea între stele, strălucește numele lui Sergiu Nicolaescu. El e culpabil pentru pervertirea minților românilor în aceeași măsură în care erau temnicerii și schingiuitorii ce asigurau «reeducarea» din închisorile comuniste". Ce să mai spui? Poate doar: "Măi Limbă, ție ți-a cam crescut nasul!" **4. NOBEL PENTRU TRAUMĂ.** Premiul Nobel pentru literatură s-a acordat, în acest an, scriitoarei sud-coreene Han Kang (53 de ani), "pentru proza sa poetică intensă care confruntă traumele istorice și expune fragilitatea vieții umane". Salman Rushdie, Ismail Kadare sau, mă rog, Mircea Cărtărescu mai așteaptă... În aceste condiții, promit că o s-o citesc pe Han Kang, așa cum i-am citit și pe Jon Fosse, Anne Ernaux, Louise Gluck și Abdulrazak Gurnah. Adică deloc. **5. OCHELARI, OCHELARI.** Sub cupola Ateneului Român, sub privirile voievozilor și regilor noștri, Iliana Ivanova, comisar european pentru Cultură, a decernat recent Premiile Europene pentru Patrimoniu 2024. Marele Premiu a revenit României, pentru reabilitarea bisericii săsești din Criț. De asemenea, juriul a apreciat calitatea restaurării catedralei catolice Sfântul Mihail din Cluj-Napoca. Bravo câștigătorilor, ochelari mai buni Uniunii Europene, ca să vadă și proiectele de dincoace de Carpați! **6. OPERĂ ȘI DEZGUST.** Optsprezece spectatori ai operei de stat din Stuttgart au avut nevoie de îngrijiri medicale pentru greață severă, după ce au urmărit un spectacol care a inclus călugărițe dezbrăcate pe role, relații sexuale și sânge, scrie *The Guardian*. Opera aparține coregrafei austriece Florentina Holzinger (38 de ani), din a cărei "artă poetică" reținem zicerea: "Pentru mine, o tehnică bună în dans nu înseamnă doar cineva care poate face un tendu perfect, ci și cineva care poate urina la comandă" **7. SHALOM, COLON!** Eterna gâlceavă dintre Italia și Spania privind originea lui Cristofor Columb pare că se încheie cu un rezultat neașteptat. Analizând mostre ADN prelevate din rămășițele pământești ale lui Columb, comparându-le cu ADN-ul lui Hernando Colon, fiul său, o echipă de legiști spanioli a concluzionat că marele explorator ar avea o origine evreiască. Bine că nu s-a găsit și ADN-ul lui Basarab I, că cine știe ce mai aflam!

CROITORAȘUL CEL VITEAZ